

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KENTLERDE KADINLARIN İŞGÜCÜ VE İSTİHDAMA KATILIM SORUNLARI: İZMİT
ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NIHAL ŞİRİN PINARCIOĞLU

ANABİLİM DALI: SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
PROGRAMI: KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI

KOCAELİ, 2006

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

KENTLERDE KADINLARIN İŞGÜCÜ VE İSTİHDAMA KATILIM
SORUNLARI: İZMİT ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

NİHAL ŞİRİN PINARCIOĞLU

ANABİLİM DALI: SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ
PROGRAMI: KENTLEŞME VE ÇEVRE SORUNLARI

TEZ DANIŞMANI: YRD. DOÇ. DR. AHMET NOHUTÇU

KOCAELİ, 2006

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET	III
ABSTRACT	IV
GRAFİKLER LİSTESİ	V
TABLolar LİSTESİ.....	VI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

Kavramsal Çerçeve

1.1. Kent ve Kentleşme.....	7
1.1.1. Kentin Tanımı.....	7
1.1.2. Kentleşme	9
1.1.2.1. Kentleşmenin Özellikleri	11
1.1.2.2. Sanayi Devrimi ve Sonrası Kent ve Kentleşme	11
1.1.2.3. Gelişmiş ve Azgelişmiş Ülkelerde Kentleşme	13
1.1.2.4. Kentleşme Nedenleri	15
1.2. İşgücü ve İstihdam.....	16
1.2.1. İşgücü.....	16
1.2.1.1. İşgücü Piyasası.....	17
1.2.2. İşsizlik.....	17
1.2.2.1. İşgücüne Katılma Oranı ve Hane Halkı Modeli.....	19
1.2.3. İstihdam	21
1.2.3.1. İstihdam Yaratıcı Politikalar	22
1.2.3.2. Yerel Yönetim Politikaları.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

Kentlerde Kadın İşgücü ve İstihdamı

2.1. Kadın İşgücü ve İstihdamı İle İlgili Bazı Kavramlar	24
2.2. Tarihsel Süreçte Toplumsal İşbölümü ve Kadın	24
2.2.1. Sanayi Öncesi Toplumlarda Kadın	24

2.2.2. Sanayi Toplularında Kadın	28
2.2.3. Sosyalist Toplumda Kadın	30
2.2.4. Küreselleşme ve Kadın	31
2.2.5. Dünyada Kentlerdeki Kadın İşgücü ve İstihdamının Gelişimi	35
2.2.6. Türkiye’de Kentlerdeki Kadın İşgücü ve İstihdamının Gelişimi	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kocaeli İli ve İzmit Merkez İlçesinde Kadın İşgücü ve İstihdamı

3.1. Kocaeli ve İzmit İşgücü Piyasaları	55
3.2. Nüfus Yapısı	55
3.3. İstihdamın Yapısı	57
3.3.1. İstihdamın Cinsiyete Göre Dağılımı	59
3.3.2. İstihdamın Yaş Grubuna Göre Dağılımı	61
3.3.3. İstihdamın Eğitim Durumuna Göre Dağılımı	62

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kocaeli İli İzmit İlçesinde Kadınların İşgücü ve İstihdama Katılım Sorunları Araştırma Sonuçları

4.1. Araştırmanın Konusu	71
4.2. Araştırmanın Amacı	71
4.3. Araştırmanın Kapsamı	71
4.3.1. Veri Toplama Yolu ve Araçları	72
4.4. Araştırma Bulguları	72
4.4.1. Demografik ve Sosyo – Ekonomik Görüntü	72
4.4.2. Çalışma Durumu	75
4.4.3. Çalışan Kadınlar	77
4.4.4. Genel Değerlendirme	85
SONUÇ VE ÖNERİLER	89
EKLER	97
KAYNAKÇA	101
ÖZGEÇMİŞ	110

ÖZET

Kentleşmeyle birlikte, tarımsal üretimden, sanayiye dayalı üretime geçilmiştir. Üretimin değişen yapısı, kente özgü sektörleri ortaya çıkarmış, istihdam yapısını da kaçınılmaz olarak etkilemiştir. Köylerde tarımda istihdam edilen kadın ve erkek işgücü, kente göçle birlikte, kente özgü sektörler olarak tanımlanan sanayi, hizmet, ticaret, inşaat gibi sektörlerde istihdam edilmeye başlamıştır. Sanayileşmeyle birlikte, kârını maksimize etmeye çalışan fabrika sahipleri, kadınları ucuz işgücü kaynağı olarak görmüşlerdir. Fabrikalardaki asli ve görece daha fazla para kazandıran işler erkeklere verilirken, çalışacak erkek işgücünün zor bulunduğu ya da yardımcı işler sınıfına giren işler, kadınlara verilmiştir. Kadınların düşük ücretlerle ve ağır çalışma koşullarında çalıştırılmasına bu dönemde ve bu dönemden sonra sıkça rastlanılmıştır.

Türkiye’de de sanayileşmeyle birlikte benzer gelişmeler yaşanmıştır. 1950’lerden itibaren tarım kesiminin hızlanan mekanizasyonu, kırdan kente yoğun göç olgusu ve sanayileşme süreci, diğer birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi, kadınların işgücüne katılım oranlarını olumsuz yönde etkilemiştir.

Kocaeli İli ve Merkez ilçesi İzmit, sanayinin ve çeşitli iş kollarının en çok geliştiği kenttir. Bu durumun, kadın işgücü ve istihdamını artırıcı sonuçlar doğurması beklenmektedir; ancak sonuç Türkiye genelinden farksızdır. Kadınların işgücü ve istihdama katılım oranları, azalan bir grafik çizmektedir. İzmit Kenti’nde yapılan alan araştırması, iş arayan kadınların, aracı bulamama ve kadın olma gibi nedenlerle iş bulamadıklarını; işgücü piyasasına katılamayan kadınların ise aile ve eşlerinin izin vermeyişi ve ev içi iş yükü gibi nedenlerle ev kadını olmayı tercih ettiklerini göstermektedir.

ABSTRACT

With urbanization had been passed from agricultural production into industrial production. Changing structure of production, exposed sectors which specialized to urban and influenced employment. Women and men who employed in the rural area had been started to employed industrial sector in related to the migration. Capital ownership who aimed profit maximization had considered cheaper woman labor in result of industrialization. That situation had caused to explore employment of woman labor force.

Same events have lived in Turkey with industrialization. Beginning from 1950's swift mechanization of agriculture region intense migration from rural areas into urban areas and industrialization process influence negative rate of woman employment, like that another undeveloped countries.

Although the industry has been developing in Kocaeli and centre town İzmit, woman labor force and employment rates draw a decrease graph. This study includes an area research focusing woman labor force and employment in İzmit. Research results has indicated that women looking for a job believe that they did not find a job because of torpedo absence and also some women do not look for a job so that their parent/husbands and housework load don't give permission. So women are obliged to become housewife.

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. İktisaden Faal Olma Durumuna Göre Kadın Nüfus	45
Grafik 2. Sektörlere Göre Çalışan Kadın Nüfus 1970–2000	50

TABLolar LİSTESİ

Tablo1-1: Çeşitli Ülkelere Ait Nüfus ve Kentleşme Oranları.....	15
Tablo2-1. OECD Ülkelerinde Kadın İstihdamı	39
Tablo2-2. Kadınların Ücretinin Erkeklerin Ücretine Oranı	41
Tablo2-3. Ücretsiz Aile İşçisi Kadınların Oranı	42
Tablo 2-4. Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (2006 Ocak Ayı).....	46
Tablo2-5. İstihdamın Kıır-Kent Dağılımı	47
Tablo 2-6. Kadın İstihdamın Sektörel Dağılımı.....	50
Tablo 2-7. Çalışan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı	51
Tablo 3-1. Cinsiyete Göre Kocaeli Nüfusu.....	56
Tablo 3-2. Cinsiyete Göre İzmit Nüfusu.....	57
Tablo 3-3. Karşılaştırmalı Olarak İstihdam Edilenlerin İşteki Durumları (Yüzde) ...	57
Tablo 3-4. Kocaeli’nde Toplam İstihdam İçinde Ücretlilerin Payı.....	58
Tablo 3-5. Ücretli Çalışan Kadınların Ekonomik Faaliyetler İçindeki Oranı.....	59
Tablo 3-6. 2000 Yılı Nüfus Sayımı TÜİK Verilerine Göre Kocaeli’ndeki Tarımdışı Sektörlerde İstihdam Edilen Kadın ve Erkek Oranları	60
Tablo 3-7. Kocaeli İstihdamının Dağılımı (Yüzde).....	62
Tablo 3-8. Kocaeli’nde İşgücü ve İstihdamın Eğitim Durumu (Yüzde).....	63
Tablo 3-9. Karşılaştırmalı Kocaeli Eğitim Göstergeleri(Yüzde).....	63
Tablo 3-10. Kocaeli’nde İşgücü Verileri (Yüzde)	64
Tablo 3-11. Kocaeli İlçeleri Tarım ve Sanayi İstihdamı ve İşsizlik Oranı (Yüzde) ..	65
Tablo 3-12. Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Kocaeli İşsizlik Oranları (Yüzde).....	67
Tablo 3-13. Kocaeli İşsizlerinin Eğitim durumları (Yüzde).....	69
Tablo 3-14. Kocaeli İşgücüne Dahil Olmayanların Çalışmama Nedenlerine.....	70
Tablo 4-1. Bölgelere Göre Anket Dağılımı.....	72
Tablo 4-2. Medeni Durum	72
Tablo 4-3. Yaş Dağılımı.....	73
Tablo 4-4. Eğitim Durumu.....	73
Tablo 4-5. Hanehalkı Sayısı.....	74
Tablo 4-6. Sahip Olunan Çocuk Sayısı.....	74

Tablo 4-7. Hanehalkı Çalışan Sayısı.....	74
Tablo 4-8. Hanehalkı Aylık Geliri	75
Tablo 4-9. Çalışma Durumu.....	75
Tablo 4-10. Medeni Hale Göre Çalışma Durumu.....	75
Tablo 4-11. Yaşa Göre Çalışma Durumu.....	76
Tablo 4-12. Hanehalkı Aylık Gelirine Göre Çalışma Durumu	76
Tablo 4-13. Eğitime Göre Çalışma Durumu	77
Tablo 4-14. Çalışma Şekli.....	77
Tablo 4-15. İş Değiştirme Durumu/İş Değiştirmek İsteyenler.....	77
Tablo 4-16. İş Değiştirme Nedenleri.....	77
Tablo 4-17. Daha Önce Herhangi Bir İşte Çalışanlar	78
Tablo 4-18. İşten Ayrılma Nedenleri	78
Tablo 4-19. Çalışma Düşüncesi	78
Tablo 4-20. Eğitim Durumuna Göre Çalışma Düşüncesi	79
Tablo 4-21. Medeni Duruma Göre Çalışma Düşüncesi	80
Tablo 4-22. Gelire Göre Çalışma Düşüncesi	80
Tablo 4-23. Yaşa Göre Çalışma Düşüncesi	81
Tablo 4-24. Çalışmama Nedenleri	81
Tablo 4-25. İş Arama Kanalları	82
Tablo 4-26. Aranılan Çalışma Koşulları	82
Tablo 4-27. Çalışma Koşulu Olarak İşyerinde Çocuk Bakım Ünitesi Olması	83
Tablo 4-28. Çalışma Koşulu Olarak Şehir Dışı Seyahat Gerektirmemesi.....	83
Tablo 4-29. Çalışma Koşulu Olarak İyi Bir Ücret Sağlanması.....	83
Tablo 4-30. Çalışma Koşulu Olarak İşin Sigortalı Olması	84
Tablo 4-31. İşsiz Kalma Nedenleri (Yüzde)	84
Tablo 4-32. İş Aradığı Halde İşsiz Kalma Nedeni Olarak Yetersiz Eğitimi Gösterenlerin Profili.....	85
Tablo 4-33. İş Bulamama Nedeni Olarak Aracı Bulamama	85

GİRİŞ

Kentler; toplumsal ilişkilerin, kültürel alanların, nüfus yoğunluğunun kırlardan farklı olduğu, tarım/hayvancılık dışındaki uğraşlardan gelir elde eden insanların yaşadığı yerleşim birimleridir. Kent sayısının ve kent nüfusunun artması ile kentleşme kavramı ortaya çıkmıştır. Kentleşme süreci, kapitalist ekonomi paralelinde, sanayileşmenin geliştiği dönemle birlikte başlamıştır. Kapitalist dönemin başlarında, kentlerin sayısı ve nüfusu hızla artmıştır. Sanayi Devrimi ile geleneksel kent yapısı değişmeye ve dönüşmeye başlamıştır. Esasında üretim mekânı olarak tanımlanan kentler, gerçek anlamıyla, kapitalizmden sonra ortaya çıkmıştır. Bu kentler, üretici ve yaratıcı özelliklerinden dolayı aslında dışıldır; ancak kentlerin esas itibariyle kapitalizmle birlikte ortaya çıkışı, kent tarihçesine erkek egemen bir bakış açısının hâkim olması sonucunu getirmiştir. Çünkü bu sistem dâhilinde kapital ve dolayısıyla erk, erkeğindir.

Kentleşmeyle birlikte tarımsal üretimden, sanayiye dayalı üretime geçilmiştir. Üretimin değişen yapısı, kente özgü sektörleri ortaya çıkarmış, istihdam yapısını da kaçınılmaz olarak etkilemiştir. Köylerde tarımda istihdam edilen kadın ve erkek işgücü, kente göçle birlikte, kente özgü sektörler olarak tanımlanan sanayi, hizmet, ticaret, inşaat gibi sektörlerde istihdam edilmeye başlamıştır. Sanayileşme, kadınları işgücü piyasasının dışına itmiş, ev içi ve atölye üretiminden fabrika üretimine geçildikçe “kadının yeri evi” anlayışı hüküm sürmüştür, fabrikalardaki işler erkeklere verilmiştir. Kadınların çalışma yaşamına katılımı, erkek işgücünün tercih etmediği işlerde kadınların çalıştırılmasıyla ya da erkek işgücü bulunamayan dönemlerde (örneğin savaş dönemlerinde) kadın işgücünün, erkek işgücü ikamesi olarak fakat ucuz işgücü görülerek istihdam edilmesiyle başlamıştır.

Türkiye’de de sanayileşmeyle birlikte benzer gelişmeler yaşanmıştır. 1950’lerden itibaren tarım kesiminin hızlanan mekanizasyonu, kırdan kente yoğun göç olgusu ve sanayileşme süreci, diğer birçok gelişmekte olan ülkede olduğu gibi, kadınların işgücüne katılım oranlarını olumsuz yönde etkilemiştir. Kentlerde istihdam edilen erkek işgücü oranında önemli değişiklikler olmazken, kadın işgücü

oranında gözle görülür bir düşüş meydana gelmiştir. İstihdam oranındaki bu düşüşün nedeni; kırdı, tarım kesiminde ücretsiz aile işçisi olarak istihdam edilen kadınların, kente göçle birlikte kent işsizlerini oluşturmaları ya da önemli bir kısmının marjinal işlerde çalışarak kayıt dışı sektör içinde yer almalarıdır.

Kadınların, kentli işsizleri oluşturmalarının altında çeşitli nedenler yatmaktadır. Kadınların tarımda ücretsiz aile işçisi olarak görülmeleri, eğitim aşamalarını sekteye uğratmış, yeterli eğitim ve mesleki donanımdan yoksun olmaları kadınları, kente özgü mesleki uzmanlık gerektiren işlerden dışlamıştır. Kadınların ücretsiz ya da ucuz işgücü olarak görülmelerinin yanı sıra, kadını yalnızca çocuk doğuran bir varlık ve ev işleri, çocuk bakımı gibi ağır işlerin sorumlusu olarak gören patriyarka zeminli mevcut geleneksel tutum da kadınları işgücü piyasası ve istihdam alanının bir hayli dışına itmiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde, özellikle kentlerde, kadınların işgücüne katılım oranları sürekli düşerken, istihdam oranlarında çok az artışlar söz konusu olmaktadır. Yapılan birçok araştırma, Türkiye'nin kadın istihdamında son sırada yer aldığını ortaya koymuştur¹. Kadınların, işgücü ve istihdama katılma oranlarının düşük olmasının nedenlerini belirlemeye yönelik olarak yapılan bu çalışma, sorunu, alan araştırması yaparak İzmit Kenti özelinde irdelemiştir. Kadınların işgücü ve istihdama katılım sorunlarının güncelliğini yitirmemesi, bu konuda yapılacak olan çalışmalarını önemli kılmaktadır.

ÇALIŞMANIN AMACI

Kadın işgücü ve istihdam oranlarının düşük olması, Türkiye'nin güncelliğini yitirmeyen sorunlarından birisi olmaya devam etmektedir. Sanayinin ve kente özgü diğer sektörlerin çok gelişmiş olduğu Kocaeli İli'nde ve İl'in merkezi olan İzmit Kenti'nde de durum Türkiye geneliyle koşuttur. Bu bağlamda çalışmanın amacı, genel olarak Türkiye'de kentlerde ve özel olarak İzmit'te kadınların işgücü ve istihdama katılımlarını engelleyen nedenleri ortaya çıkarmak ve bu engellerin giderilmesi, kadın işgücü ve istihdamının artırılması için önerilerde bulunmaktır.

¹Bu bulguyu destekleyen son araştırmalardan birinin sonuçları için bakınız: OECD, 2005 İstihdam Raporu.

KURAMSAL ÇERÇEVE

İşgücü piyasası ile hane arasındaki ilişki bağlamında haneye üretici ve yeniden üretici bir rol atfeden Yeni Hane İktisadı yaklaşımından hareketle, işgücü piyasası içinde kadınların ikincil konumu, hanenin yeniden üretiminde doğal olarak sahip oldukları görece üstünlüğe bağlanmaktadır. Bu kurama göre, ailenin sunduğu toplam emek; erkeklerin dışarıda üretime katılmasından ve kadınların aile içinde yeniden üretimde bulunmasından diğer bir deyişle çocuk doğurup, ailenin bakımı ile uğraşmasından oluşmaktadır.

Buna karşılık kadın bakış açısına sahip yaklaşımlar, çocuk bakımı ve ev işleri konusunda kadının rolünün doğal olmadığını, bunun toplumsal cinsiyet kavramıyla ilgili olduğunu ve değişebileceğini ileri sürmektedirler. Kadınların dışarıda çalışıp çalışmamasını belirleyen en önemli unsurlardan birinin kadınların aile içindeki üretici ve yeniden üretici rollerinin olduğu ve bu nedenle kadınların işgücü ve istihdama katılımlarının sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel boyutlarının incelenmesi gerektiği savunulmaktadır.

Bu çalışma, sözü geçen ikinci kurama, kadın bakış açısına sahip olan yaklaşıma, oturtularak gerçekleştirilecektir.

ÇALIŞMANIN DAYANDIĞI VARSAYIMLAR

Bu çalışma, aşağıdaki temel varsayımlar çerçevesinde yapılmıştır:

-“Kentlerde kadınların işgücü ve istihdama katılmasını belirleyen ya da önleyen en önemli etkenlerden biri toplumsal cinsiyet temelli işbölümüdür.”

-“Kentlerde kadınların işgücü ve istihdama katılmasını belirleyen ya da önleyen en önemli etkenlerden biri ataerkil aile yapısıdır.”

-“Eğitim düzeyi, kadınların çalışma kararlılığını yönlendiren önemli bir etkidir.”

-“Yetersiz örgün ve mesleki eğitim, kadınları iş yaşamının dışına itmektedir.”

-“Düşük ücret ve sosyal güvencesiz çalışma, kadınları iş yaşamının dışına itmektedir.”

ÇALIŞMANIN KAPSAMI

Çalışmanın teorik bölümleri; kent, kentleşme, işgücü, istihdam gibi temel kavramları ve kadın işgücü ve istihdamının dünya, Türkiye ve Kocaeli İli'ndeki durumunu kapsamaktadır. Uygulama bölümünde ise, İzmit Kenti'nde kadınların işgücü ve istihdama katılımının önündeki engeller; kadınların aile ve çevre yapılarına, yaşlarına, eğitimlerine ve medeni durumlarına göre incelenmektedir.

ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Öncelikle konuyla ilgili literatür taraması yapılmıştır. Konuyla ilgili yapılmış olan çalışmalar incelenmiş ve bu çalışmada kullanılacak veriler belirlenmiştir. Çalışmanın uygulama bölümünü oluşturan alan araştırması, İzmit Kenti'nin farklı bölgelerinden ve değişik gelir gruplarından seçilerek anket ve yüz yüze görüşmeler yapılan 300 kadını kapsamaktadır. Hedef kitleye uygulanan soru formları, SPSS programı kullanılarak değerlendirilmiştir. Türkiye'de bu çalışmanın uygulama bölümüne benzer birkaç araştırma mevcuttur. Ancak bu çalışmanın Kocaeli'nde konuyla ilgili yapılacak olan ilk araştırma olması, çalışmayı özgün kılmaktadır.

KONUYLE İLGİLİ ÇALIŞMALAR

Şemsa Özar ve diğerleri, Büyük Kentlerde Kadınların İş yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları (2000): Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 1994-1999 yılları arasında sürdürülen Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi kapsamında yapılmış olan bir araştırmanın sonuçlarını içermektedir. Araştırmanın amacı, kadınların kentsel iş yaşamına katılımlarını engelleyen sosyo-ekonomik ve kültürel etkenleri ortaya çıkarmak ve bunların giderilmesi ya da değiştirilmesi yönünde politikalar önermektir.

Lordoğlu ve Minibaş, Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadın ve Değişimi (1999): Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü tarafından 1994-1999 yılları arasında sürdürülen Kadın İstihdamının Geliştirilmesi Projesi kapsamında yapılmış olan bir araştırmanın sonuçlarını içermektedir. Araştırmanın amacı, kadınların çalışmayı tercih etmeyip ev kadını olma ve kolayca işten ayrılma nedenlerini belirlemektir. Halen işsiz olup iş arayan, iş aramaktan vazgeçmiş, eksik istihdam

edilen ve marjinal işler yapan kadınlar “işsiz kentli kadınlar” olarak tanımlanmış ve araştırmanın hedef kitlesini oluşturmuşlardır.

İpek İlkcaracan, Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı (1998): İstanbul-Ümraniye’de yapılan araştırma sonuçlarını içermektedir. Kadınlarla yapılan yüz yüze görüşmelerde, kendilerinin ve diğer hane halkı üyelerinin demografik özellikleri, çalışma deneyimleri, çalışmama ya da işlerini terk nedenleri, göç profilleri v.s. hakkında toplanan veriler ışığında, kadınların ekonomik alana katılımlarının kendi bireysel deneyimlerinden yola çıkarak, kadın bakış açısından irdelenmesi amaçlanmıştır.

ÇALIŞMANIN PLANI

Bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, temel kavramlar olan kent, kentleşme, işgücü, istihdam ve işsizlik konuları genel olarak ele alınmaktadır.

İkinci bölümde, kentleşme ve kadın istihdamı dünya ve Türkiye ölçeğinde önemli tarihlerle ilişkilendirilmektedir. Kırdan kente göç sürecinin başladığı dönemlerde, 1980 sonrası yeni liberal yaklaşımın egemenliğinin başladığı dönemde ve 2000’li yıllarda kentlerde kadın işgücü ve istihdamının nasıl etkilendiği incelenmektedir.

Üçüncü bölümde, Kocaeli ve Merkez ilçesi İzmit’teki kadın işgücü ve istihdamının durumu, istatistikler ve durum raporları ile desteklenerek anlatılmıştır.

İlk üç bölüm, çalışmanın teorik aşamasını oluşturmaktadır. Teorik bölümler, sanayileşme ve dolayısıyla kentleşme ile birlikte kırsal üretimden kentsel üretime geçişin, kadın işgücü ve istihdamını hangi yönde etkilediğini, konuyla ilgili çalışmalar ışığında incelenmesini ve bir senteze ulaşılmasını içermektedir.

Dördüncü bölümde ise çalışmanın uygulama bölümü yer almaktadır. Türkiye’de, kentlerde yaşayan kadınların çalışma yaşamına dair araştırmalar, genellikle kadınların işgücü piyasasına katılımını, sektörel bazda, cinsiyete göre

dağılımları ve kadınların yoğun olarak çalıştıkları mesleklerdeki konumlarını ele almıştır. Bu çalışma ise, kadınların işgücü ve istihdama katılımlarının önündeki engelleri birinci ağızdan ortaya koyacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Kavramsal Çerçeve

1.1. Kent ve Kentleşme

1.1.1. Kentin Tanımı

Kent, bir yandan insanlık tarihinin belli başlı gelişme aşamalarının bir sonucu olurken, diğer yandan insanlık tarihinin gelişiminin bir nedenidir. İnsanoğlunun toplayıcılıktan tarıma geçmesi, bazı hayvanların evcilleştirilmesi, göçebeliğin yerini büyük oranda yerleşik düzenin alması, kent tipi yerleşim ve biçimi açısından önemli aşamalardır. Her kentin kendi tarihi olmasına karşın, insanlığın tarihi, büyük ölçüde kentlerin ve kentsel yaşamın tarihi olarak yazılmaktadır¹.

Kent ve şehir aynı anlamda kullanılan, bir yerleşim yerini ifade eden sözcüklerdir. Türkler, İslamiyet'in kabulünden önce şehir yerine "balık" sözcüğünü kullanmışlardır. İslamiyet'in kabulünden sonra aynı anlama gelmek üzere şer, şehir ve Medine sözcükleri kullanılmıştır². Şehir sözcüğü, Anadolu Türkçesi'ne yazın yoluyla girmiş olan Farsça şehir (il) sözcüğünden gelmektedir. Kent sözcüğü, İngilizce'deki city, Fransızca'daki cité, İtalyanca'daki citta, İspanyolca'daki ciudad Latince'deki yurttaşlık-civitas ve hemşerilik gibi bir dizi kavramdan türemiştir³.

Kente ilişkin tanımlar incelendiğinde, kentin morfolojik ve işlevsel özelliklerinin kullanıldığı görülmektedir. Belli bir yönetsel örgüt biriminin sınırları içinde kalan yerlere kent, bu sınırların dışında kalan alanlara köy denilmesini gerektiren tanımlar, yönetsel sınır ölçütünü kullanan tanımlardır. Başka bazı tanımlarda, nüfus ölçütü esas alınmaktadır. Kent-köy ayrımında yalnızca bu ölçütü esas almak, kentsel özyapı kazanan fakat nüfus ölçütünün altında nüfusa sahip olan

¹ Hatt, Paul K. ve Albert J. Reis, Kentsel Yerleşimlerin Tarihi, B. Duru ve A.Alkan (der.), **20.Yüzyıl Kenti**, İmge Kitabevi: Ankara, 2002, s.27.

² İspir, Eyüp, **Şehirleşme**, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları: Eskişehir No: 793, 1994, s. 4.

³ Holton, R.J., **Kentler Kapitalizm ve Uygarlık**, Çev. Ruşen Keleş, İmge Kitabevi Yayınları: Ankara, 1999, s.13.

yerleri kent saymamak sonucunu doğurabilmektedir. Bu sakıncanın giderilmesi için birçok ülkede nüfus ölçütüne başka ölçütlerin eklendiği karma ölçütler kullanılmaktadır⁴. Nüfusa bağlı tanımların, kentsel alanın belirlenmesinde; yasal sınırın göz önünde bulundurulmasından, kentin yönetsel bir kavram olarak algılanmasından ve rakamlardan etkilendikleri göz önünde bulundurulmalıdır⁵.

Her bilim dalı kendi alanına göre kenti; nüfus, toplumsal yapı-örgütleniş, yerleşim alanı, yönetim ve ekonomik faaliyet gibi kıstaslardan birini eksen olarak tanımlamaktadır. Kent sözcüğü hangi bilim dalı içerisinde tanımlanıyorsa, kent tanımını oluşturan unsurlardan o bilim dalına en uygun olanı temel alınarak yapılan pek çok kent tanımı vardır. Tanımların fazlalığı, pek çok bilim dalının kenti bir yönüyle incelediğinin göstergesidir. Bu aynı zamanda, kent olgusunun içeriğinin zenginliğini de göstermektedir.

Kent, içinde yaşayanların geçim kaynakları olarak tarım ve hayvancılık dışındaki uğraşların geçerli olduğu⁶; toplumsal ilişkiler, kültürel alanlar, nüfus yoğunluğu gibi birçok konuda kırlardan farklı olan yerleşmelerdir⁷.

Kent aynı zamanda, insanları ve çeşitli etkinlikleri bir sistematik dahilinde şekillendiren, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşamın öncüsü ve denetleyicisi konumunda olan merkezdir⁸.

Kent, yerel nüfusun günlük ihtiyaçlarının ekonomik olarak önemlice bir kısmını yerel pazardan ve önemli ölçüde de yerli nüfusun veya hinterlandın çok yakın kısımlarındaki ahalinin pazarda satmak üzere ürettikleri ya da başka yollarla elde ettikleri mallardan temin ettikleri pazardır⁹. Diğer bir tanıma göre kent,

⁴ Keleş, Ruşen, **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi: Ankara, 2002, s.106.

⁵ Wirth, Louis, Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme, B. Duru ve A.Alkan (der.), **20.Yüzyıl Kenti**, İmge Kitabevi: Ankara, 2002, ss 78-79.

⁶ Erten, Metin, **Nasıl Bir Yerel Yönetim**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul,1999, s.30.

⁷ Erten, Metin, **Karşıyaka Kent Meclisi**, Anahtar Kitaplar Yayınevi: İstanbul, 2004, s.19.

⁸ Kaya, Erol, **Kentleşme ve Kentleşme**, İlke Yayınları: İstanbul, 2003, s.8.

⁹ Weber, Max, **Şehir Modern Kentin Oluşumu**, çev. Musa Ceylan, 2. Baskı, Bakış Yayınları: İstanbul, 2000, s. 75.

çevrelenmiş bir alan ya da çevrelenmiş bir dizi alan olarak da ifade edilebilmektedir¹⁰. Bu ifadeler kentin gelişim aşamalarıyla örtüşmektedir.

Yerleşmeler arasında kır-kent diye bir fark belirmesi, bunların farklı işlevler yükledikleri bir aşamanın sonucudur. Bu farklılık, aslında, ikisi arasında bir ilişki düzeninin, bir etkileşimin ortaya çıkışıdır. Farklı yerleşmeler, birbirini tamamlayan fonksiyonların doğması ve bunların farklı mekânlarda yerleşmesinden ortaya çıkmıştır. Kentlerin, köylerle ilişkisi, oralardaki tarımı denetleme, iç düzeni sağlama, artı ürünü kente akıtma ve gereğinde yeniden dağıtma, ayrıca tarımsal yerleşmelerin dışında tarımsal olmayan üretimi de sağlamaktır. Bu tarımsal alan ve artı ürünü denetleme ve düzenleme fonksiyonlarının farklılaşması hem ilişkiyi hem de yerleşme türünü ortaya çıkarmıştır¹¹.

Kentler, tarımsal olmayan üretimin yapıldığı ve aynı zamanda hem tarımsal hem de tarım dışı üretimin dağıtımının kontrol fonksiyonlarının toplandığı, belirli bir teknolojik gelişme seviyelerine göre büyüklük, heterojenlik ve bütünleşme düzeylerine varmış yerleşme biçimleridir. Bu özellikleri ile yalnız başlarına var olamazlar. Çevrelerindeki diğer yerleşmelerle etkileşim içerisindedirler. Dolayısı ile nerede ve hangi devrede olursa olsun, bir kentin, zaman içinde ortaya çıkışının en önemli ve anlamlı yönleri sözü edilen bu fonksiyonlardır. Bu fonksiyonların yerleştiği kent merkezinin, çevre yerleşmeleri ile kurduğu ilişki ve bu ilişkinin değişimi, önemli ve anlamlı olmaktadır¹². Bir bakıma kentler, insanın doğaya müdahalesinin en son düzeyine vardığı yerler olarak sürekli bir değişimi ifade eden yerleşmelerdir.

1.1.2. Kentleşme

Kent tanımları gibi kentleşme tanımları da fazladır. Çünkü kent tanımında kullanılan farklı ölçütler, kentleşme tanımında da ortaya çıkmaktadır. Kentleşmenin

¹⁰ Benevole, Leonardo, **Avrupa Tarihinde Kentler**, çev. Nur Nirven, Afa Yayıncılık: İstanbul, 2006, s. 20.

¹¹ Kıray, Mübeccel B., “Azgelişmiş Ülkelerde Metropolenleşme Süreçler”, **75.Yılda Değişen Kent ve Mimarlık**, Tarih Vakfı Bilanço '98 Yayın Dizisi: İstanbul, 1998, ss. 7-25.

¹² Kıray, Mübeccel B., **Kentleşme Yazıları**, Bağlam Yayıncılık: İstanbul, 1998, s. 28.

kapsadığı alanların çokluğu, tanımlarda farklı boyutları ön plana çıkarmakta ve çok sayıda kentleşme tanımının olmasına neden olmaktadır. Dar anlamda kentleşme, kentlerde yaşayan nüfus oranının ve kent sayısının artmasını sağlayan bir nüfus hareketi¹³ olarak tanımlanmakta ve demografik bir kentleşme tanımı yapılmaktadır. Demografik açıdan kentleşme, özellikle köyden kente göçle beslenen nüfus yoğunluğunun fazlalığı olarak ifade edilirken, ekonomik açıdan kentleşme; işgücünün tarım sektöründen sanayi ve hizmetler sektörüne aktarılmasıdır¹⁴. Geniş anlamda yapılan bu kentleşme tanımlarının, kenti oluşturan unsurlara göre parçalandığı görülmektedir. Kentleşmenin asli unsurları ayrı ayrı kullanılmaktadır.

Kentleşme olgusu, neden sonuç ilişkileriyle ve karmaşıklığı ile ele alındığında daha kapsamlı bir tanım ortaya çıkmaktadır. Çünkü kentleşme olgusu, bir toplumun ekonomik ve toplumsal yapısındaki değişimlerden doğmaktadır. Kentleşme, bir yandan kentin nüfusunun artmasını anlatırken, diğer yandan da kent kültürü olarak nitelendirilebilecek davranışlar ve tutumların benimsenmesini anlatmaktadır¹⁵. Kentleşme, temelde bir süreç olduğundan, süreci ortaya koyabilecek tanımların kapsamının geniş olmasını gerektirmektedir. Bu bağlamda kentleşme, sanayileşme ve ekonomik gelişmeye koşut olarak kent sayısının artması ve bugünkü kentlerin büyümesi sonucunu doğuran, toplum yapısında artan örgütlenme, işbölümü ve uzmanlaşma yaratan insan davranış ve ilişkilerinde kentlere özgü değişikliklere yol açan bir nüfus birikim sürecidir¹⁶. Bu süreci harekete geçiren ise ekonomik faaliyetler ve sanayi olmaktadır.

Kent tanımında olduğu gibi kentleşme tanımında da sanayi üretiminin, üretim biçimindeki değişimin, önemli bir yeri vardır. Kentleşme, tarımdan sanayiye geçişle ortaya çıkan, bu nedenle de ekonomik faaliyetlerden sanayinin özel yeri olan bir süreçtir¹⁷. Sanayileşme ile kentleşme arasında doğru yönlü bir ilişki vardır¹⁸.

¹³ Keleş, Ruşen, a.g.e., s.19

¹⁴ Kalça, Adem, “Sanayileşme Temeline Dayanmayan Şehirleşme ve Kayıtdışı İstihdam” **Ekonomik Yorumlar Dergisi** Haziran 1999 yıl:36 s. 49

¹⁵ Erten, Metin, **Karşıyaka Kent Meclisi**, s.20.

¹⁶Keleş, Ruşen, a.g.e., s. 22.

¹⁷ Keleş, Ruşen, a.g.e., s. 22.

¹⁸ Kalça, Adem, a.g.e., s.50.

Kentleşmenin itici gücü olan sanayileşmenin etkisini, az gelişmiş ve gelişmiş ülkelerin kentleşmesinde görmek mümkün olmaktadır.

1.1.2.1. Kentleşmenin Özellikleri

Kentleşmenin özellikleri, tek kelimeyle değişim olarak ifade edilebilmektedir. Bir süreç olan kentleşme; nüfusta, istihdam biçimlerinde, sosyo-ekonomik yapıda, yönetim yapısında değişimdir.

Kentleşmenin temel özellikleri şöyle sıralanabilmektedir¹⁹;

- Kentleşme, ister bir yerleşmenin kente dönüşmesi, ister bir kentin büyümesi biçiminde olsun, nüfusun kentlerde yoğunlaşması olarak demografik bir süreçtir.
- Kentleşme, fiziksel çevre ve yaşam koşullarında bir değişme yaratmaktadır.
- Kentleşme, toplumsal değişme ve yeniden biçimlenme sürecidir.
- Kentleşme, yeni örgütlenme biçimlerini ortaya çıkarmaktadır.
- Kentleşme, nüfusun tarımdan sanayi ve hizmetlere kayması ile birlikte, kentsel istihdam biçimlerinin ağırlık kazanmasına yol açmaktadır.

1.1.2.2. Sanayi Devrimi ve Sonrası Kent ve Kentleşme

Batı dünyasında, 19. yüzyıla kadar süregelen sanayi öncesi kent, belli ölçüde bölgelerarası bir ticaretin ürünü olmakla birlikte, bir bölgesel işbölümü geliştirmemiş ve bütünleşmemiş bir ‘tarım ekonomileri merkezi’ olmuştur. Sanayi kenti, 19. yüzyılda ortaya çıkan Sanayi Devrimi’nin bir ürünüdür. Bu kent, belirgin bir bölgesel işbölümü ve buhar enerjisiyle makine tekniğinin yarattığı merkezileşmiş bir gelişmeyle belirlenmiştir. Kent koşulları içinde hazırlanan ve toplumun her katında etkisini gösteren bu ilerlemelerin yarattığı dönüşüm, bilinen adıyla Sanayi Devrimi’dir²⁰.

Sanayi Devrimi öncesinde, tarıma dayalı geleneksel toplumda üretim, evlerde veya atölyelerde gerçekleştirilmiştir. 1765’te James Watt’ın buhar makinesini

¹⁹ Ertürk, Hasan, **Kent Ekonomisi**, Ekin Kitabevi: Bursa, 1997, s. 14.

²⁰ Sencer, Yakut, **Türkiye’de Kentleşme**, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara, 1979, ss 18-23.

bulmasıyla bir seri teknolojik yenilik üretime girmiş, üretim; evlerden ve küçük atölyelerden çıkmıştır. Fabrikalara dayalı kitlesel üretim, kentleşmeyi ve kent yapısını değiştirmiştir²¹.

“Sanayi Devrimi, kentleşme sürecinin hız kazanmasında en önemli etkidir. Buhar, elektrik, içten patırlı motor gibi gayri uzvi enerjinin sınaî ve zirai üretime, ulaşım ve haberleşmeye tatbiki olağanüstü nüfus birikimini, büyük bir fazla üretimi, geniş çapta ve etkili bir şekilde farklılaşma ve örgütlenme imkânını yaratmıştır²².”

Sanayi Devrimi, bilinen üretim dallarında verimliliği en yüksek düzeye çıkaracak biçimde işin yeniden örgütlenmesini sağlamıştır. Yeni iş kolları için sınırsız bir gelişme ortamı yaratmış ve pazar ilişkileri olağanüstü bir genişlik kazanmıştır. Böylelikle, kentlerde merkezleşen bu ekonomik büyümeyle iş hacmi genişlerken, özellikle sanayi kesiminde işgücü giderek yoğunlaşmıştır²³. Yeni iş kollarının ortaya çıkması, kentin nüfusa ve işgücüne olan ihtiyacının artışı kentleşmeyi hızlandırmıştır.

“18.yüzyılın ortasında, Sanayi Devrimi'nin süreçleri; nüfus artışı, artan sanayi üretimi ve üretim sistemlerinin makineleşmesi de dâhil olmak üzere, İngiltere'de başlayıp değişik hızlarla Avrupa'nın diğer devletlerine yayılmıştır. Bu süreçler, 13. yüzyıldan beri ilk kez Avrupa'daki kent sisteminin nitel ve nicel boyutlarını değiştirmiştir. Kırsal kesimden kente yapılan göçler de dâhil olmak üzere, nüfus artışı, kentin hızla büyümesini körüklemiştir²⁴.”

Tüm sanayi dalları; ulaşım araçları, hammadde kaynakları ve insan gücü arzının ucuz ve kolay olduğu yerlerde yerleşmeyi tercih etmiştir. Fabrikalar yakınında sanayi kapitalizminin simgesi olan işçi kentleri doğmuştur. Onun için,

²¹ Erkan, Hüsnü, **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara, 1993, s. 4.

²² Kıray, Mübeccel B., a.g.e.,s. 10.

²³ Sencer, Yakut, a.g.e., s. 18.

²⁴ Benevole, Leonardo, a.g.e., s. 188.

Sanayi Devrimi sonrasında, kentleşme, sanayileşmenin bir yan ürünü olarak gelişmiştir. Bu özel koşullarda, sanayileşme ve kentleşme, ayrılmaz bir biçimde birbirine bağlı olaylardır²⁵.

Sanayi Devrimi'nden önce, kapalı bir ekonomiye sahip kentler, sanayileşme ile dış dünyaya açılmışlardır. Teknolojik ilerleme, üretimin ve ticaretin hacmini genişletmiş, ürün çeşitliliğini artırmıştır. Türkiye'de de diğer ülkelerde tespit edildiği gibi, kentleşme ile sanayileşmenin arasında yakın bir ilişkinin olduğu dikkati çekmektedir. Bugün, sanayileşme derecesi yüksek olan bölge ve kentler, aynı zamanda kentleşme derecesi yüksek olan bölge ve kentlerdir. Mesela, Marmara Bölgesi ile İstanbul hem sanayileşme hem de kentleşme dereceleri en yüksek olan bölge ve kenttir. Sanayinin kurulmasından sonra büyük çapta bir kentleşmeye sahne olan yerleşmeye örnek olarak, Batman da gösterilmektedir²⁶. Sanayi Devrimi, kentleşme açısından önemli bir dönüm noktasıdır.

1.1.2.3. Gelişmiş ve Azgelişmiş Ülkelerde Kentleşme

Yukarıda anlatılan, kent ve kentleşmenin tarihsel gelişimi, özellikle Sanayi Devrimi ile başlayan kent gelişimi ve kentleşme, Batı Avrupa kentlerinin izlediği bir süreçtir. Sanayi- kent ilişkisinin gelişimi, Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de başlayıp, diğer Avrupa ülkelerine yayılması nedeniyle Batı Avrupa kaynaklı olmuştur. Kent ve kentleşme, gelişmiş ülkelerin kent ve kentleşmesi olmaktadır. Azgelişmiş ülkeler ise Sanayi Devrimi'ni gerçekleştiremedikleri veya bu süreci geç yakaladıkları için; kent-kentleşme, sanayi-kent ilişkisi daha karmaşık ve çarpıktır. Bir yerleşme ve topluluk türü olarak kent ve kentsel gelişme düzeyi, toplumsal, ekonomik düzeyle yakından ilişkilidir. Azgelişmiş toplumlarda yerleşme düzeni ve kent topluluğunun biçimlenişi farklıdır²⁷.

Sanayileşme sürecini geriden takip eden toplumların, ekonomileri gibi kentleşme düzeyleri de gelişmiş ülkelerin niteliklerine sahip değildir. Az gelişmiş ülkelerde kentleşme, hızla artan bir yol izlemektedir, büyük kentler, küçük kentlere

²⁵ Keleş, Ruşen, a.g.e., s. 24.

²⁶ Erdoğan, Zeki, "Türkiye'de Kentleşme ve Sanayileşmenin Birlikte Etkilediği Bazı Sosyal Problemler", **Dünya Şehircilik Kolokyumları-9**, Eskişehir: 1985, s. 155.

²⁷ Sencer, Yakut, a.g.e., s.25.

oranla daha hızlı büyümektedir ve işgücü, marjinal mesleklerde yığılmaktadır²⁸. Az gelişmiş ülkelerde kentleşmenin özellikleri şunlardır; var olan büyük kentlerin, küçük kentlere oranla daha hızlı büyümesi, kentleşme mobilizasyonun belirli bölgelerdeki kentlere yönelmesi nedeniyle diğer bölgelerde kentleşme oranının düşük kalması, kentleşen bölgelerde kamu hizmetlerinin yetersiz kalması ve kentlerde işsizlerin marjinal mesleklerde yoğunlaşması²⁹.

2000'li yıllardaki kentleşme hareketleri ise Sanayi Devrimi'nden sonra gelişen kentleşme hareketlerinden farklıdır. Ülkelerin gelişmiş ve azgelişmiş olmasından kaynaklanan farklılıklar, kentleşme hareketlerini etkilemektedir. Çünkü gelişmiş, sanayileşmiş ülkelerin kentleşmeleri sanayiye, ekonomideki büyümeye, gelişmeye dayanmıştır. Daha çok azgelişmiş ülkelerde görülen aşırı kentleşme biçiminin ekonomik gelişmeyi engellediği görüşü, tartışma konusudur. Engel olmadığı, ekonomik gelişmeyi kolaylaştırdığı görüşünde olanlar kentleşme olmadan kalkınmanın mümkün olmadığı görüşündedirler. Karşı görüşte olanlar ise, aşırı kentleşmenin, her kentli nüfusa düşen gelir artışının çok üstünde olduğunu belirtmektedirler³⁰.

Kentleşme hareketi, zaman içindeki bir değişmeyi ve kentleşme derecesi, o ülke ya da bölge nüfusunun belli bir anda belli bir tanıma göre kent sayılan yerleşme merkezlerinde yaşayan oranını³¹ göstermekteyken; gelişmiş ve azgelişmiş ülke için nitelik olarak farklılıklar ifade ettiği de gözden kaçırılmamalıdır. Bu niteliğin göstergesi, dengeli ve dengesiz kentleşme olarak ortaya çıkmaktadır.

Gelişmiş ülkeler, geçen yüzyılda sanayileşme ile özdeşleşen kentleşme sürecini yaşarken, günümüzün gelişmekte olan ülkeleri ise sanayileşemedikleri hâlde hızlı bir kentleşme sürecini yaşamaktadır. Birinci grup ülkelerde yaşanan ve sanayileşmeyi izleyen kentleşme sürecine dengeli kentleşme denilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerdeki kentleşme sürecine ise dengesiz kentleşme

²⁸ Keleş, Ruşen, a.g.e, s.36.

²⁹ Nohutçu, Ahmet, **Kamu Yönetimi**, Savaş Yayınevi: Ankara, 2006, s.595.

³⁰ Keleş, Ruşen, a.g.e., ss 36-37.

³¹ Keleş, Ruşen, **Şehirleşme Hareketleri**, SBF Yayınları: Ankara, 1961, s. 32.

denilmektedir³². Azgelişmiş ülkelerde, tek büyük kentte nüfus düzeyi olağanüstü artarken, diğer kentlerde bu düzey düşük kalabilmektedir. Gelişmiş ülke kentleri arasında ise nüfus düzeyleri dengelidir.

Azgelişmiş ülke kentleri, geç sanayileşmenin tüm olumsuzluklarını yaşarken, dengeli bir kentleşme gerçekleştiren sanayileşmiş ülkeler, sanayi toplumundan bilgi toplumuna geçmekte ve kentin oluşumunda sanayi toplumundan farklı bir yapılanmaya gitmektedirler. Bilgi toplumunda kentleşme, bilgi ve iletişim ağının kentler dışına veya küçük yerleşim birimlerine de götürülebilir olması veya uydu kentlerden ana merkezlerle ulaşımın bir sorun olmaktan çıkması nedeniyle kentlerden çevreye doğru yönelen bir yayılma ve genişleme sürecine dönüşebilecektir³³.

Tablo1-1: Çeşitli Ülkelere Ait Nüfus ve Kentleşme Oranları

Ülkeler	Toplam Nüfus (Milyon)			Yıllık Nüfus Artış Hızı (%)		Kentsel Nüfus/Toplam Nüfus (%)	
	1980	1998	2015*	1980-1998	1998-2015*	1980	1998
İtalya	56,4	57,6	54,4	0,1	-0,3	67	67
Japonya	116,8	126,4	124,4	0,4	-0,1	76	79
ABD	227,2	270,3	304,9	1,0	0,7	74	77
Fransa	53,9	58,8	61,1	0,5	0,2	73	75
Portekiz	9,8	10,0	9,8	0,1	-0,1	29	61
Arjantin	28,1	36,1	42,8	1,4	1,0	83	89
Meksika	67,6	95,8	120,8	1,9	1,4	66	74
Çin	981,2	1,238.6	1,388.5	1,3	0,7	20	31
Türkiye	44,5	63,5	77,9	2,0	1,2	44	73
Dünya	4,430.2	5,896.6	7,112.9	1,6	1,1	40	46

Kaynak: Worldbank, World Development Indicators 2000

1.1.2.4. Kentleşme Nedenleri

Kentleşme nedenleri; ekonomik, teknolojik, siyasal, sosyo-psikolojik gibi başlıklar altında toplanmaktadır³⁴. Gerçekte bu dört kümede toplanan kentleşme etmenlerini birbirinden ayırma olanağı yoktur³⁵. Ekonomik nedenlerin bir kısmı itici bir kısmı da çekici etmenlerdir. Köylü nüfusu, kırdan iten nedenler³⁶ şöyle sıralanmaktadır; tarımda makineleşme, verimlilik, gelir düşüklüğü. Kırsal kesimde fazla gelen nüfusu, kentlere çeken etkenler de ayırma tabi tutulmaktadır;

³² Ertürk, Hasan, a.g.e. s. 24.

³³ Ertürk, Hasan, a.g.e., ss 99-100.

³⁴ Nohutçu, Ahmet, a.g.e., ss593-595.

³⁵ Keleş, Ruşen, **Kentleşme Politikası**, s.26.

³⁶ Ertürk, Hasan, a.g.e., s. 22.

uzmanlaşma, dışsal biriktirmeler, kentleşme biriktirmeleri, üretim faktörlerini kolayca bulabilme olanağı ve sosyal olanaklar.

Teknolojik alandaki hızlı gelişmenin üretime yansması ise, kentleşme nedenlerinden en önemlisini meydana getirmiştir. Kırdan ürünün artması ve ürünün taşınmasının kolaylaşması, sanayi için önemli bir başlangıç olmuştur. Üretilen mal ve hizmetlerin kolay ve ucuza taşınması, teknolojik araçların gelişmesiyle sağlanmıştır³⁷.

1.2. İşgücü ve İstihdam

1.2.1. İşgücü

Belli bir yaş dilimi üzerinde olan istihdam edilenler, işsizler ve işgücüne dahil olmayanların bütünü, o ülke içindeki çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilmektedirler. İşgücü ise yine o ülkedeki istihdam edilenlerle, işsizlerin toplamından oluşmaktadır³⁸.

İşgücü, sermaye gibi üretim faktörlerinden biridir. Ancak *işgücü*, “doğrudan insan unsurunun üretim faaliyeti içinde olması” anlamına geldiğinden diğer üretim faktörlerinden ayrılmaktadır. Her toplumda, insanların çeşitli çalışma statüleri vardır; emeği karşılığı çalışanlar, sermayesini ortaya koyarak gelir elde edenler ya da kendi hesabına veya ücretsiz aile işçisi olarak çalışanlar gibi. Çeşitli çalışma statülerine sahip bireylerin yanında çalışmak isteginde oldukları hâlde iş bulamayan bireyler yani işsizler de vardır. İşte bir ülkenin toplam nüfusu içinde çalışanlar ve işsizlerden oluşan kısım, *işgücünü* oluşturmaktadır. *İşgücü*, bir ülkede potansiyel olarak üretime katılanlar olarak tanımlanmaktadır³⁹.

İşgücünün nicelik olarak incelenmesinde hareket noktası, toplam nüfus olmaktadır. Toplam nüfus içinde işgücüne katılanlar ve katılmayanlar vardır. Toplam nüfus içinde bazı insanlar çalışma çağı dışında kalmaktadırlar. Bu grup, genelde 0-14

³⁷ Nohutçu, Ahmet, a.g.e., s. 594.

³⁸ Lordoğlu, K. ve M. Törüner, **Çalışma Ekonomisi**, Beta Basım: İstanbul, 1995, s.18.

³⁹ Ataman, B. Ceylan, **İşgücü Piyasası ve İstihdam Politikalarının Temel Prensipleri**, Siyasal Yayıncılık: Ankara, 1999, s.7.

yaş ve 65+ yaş grubundaki kişilerden oluşmakta ve faal olmayan nüfus olarak adlandırılmaktadır. Faal olmayan nüfus içinde; ev kadını, öğrenci, emekli, irad sahibi ve mevsimlik işçiler yer almaktadır. Toplam nüfustan, faal olmayan nüfus (diğer bir deyişle nüfusun üretici durumunda bulunan kesimi) çıkartıldığı zaman, faal nüfusa ulaşılmaktadır. *İşgücü*, faal nüfus ile aynı anlama gelmektedir⁴⁰.

1.2.1.1. *İşgücü Piyasası*

İşgücü, fiilen çalışmakta olanlar ile işsizlerden oluşmaktadır. *Piyasa* ise alıcı ve satıcıyı bir araya getiren bir mekanizmadır. *İşgücü piyasası*, işgücü arzı ile işgücü talebinin karşı karşıya gelerek –aynen bir mal piyasasında olduğu gibi– bir fiyat ve bir miktar oluşturdukları yer olarak tanımlanabilmektedir⁴¹.

Türkiye’deki *işgücü piyasasında*, hızlı nüfus artışından kaynaklanan hızlı bir işgücü arzı artışı dikkati çekmektedir. Bu hızlı artışa karşılık, işgücü talebindeki artış daha yavaştır. Bu durumda Türkiye’nin işgücü piyasasına dair çıkarılabilecek ilk sonuç, işsizliğin yüksek olması ve dolayısıyla ücretlerin düşük bir düzeyde gerçekleşmesidir⁴².

1.2.2. *İşsizlik*

Başlıca üretim faktörlerinden olan emek unsurunun tam kullanılmaması durumudur⁴³. İşsizliğin açıklanmasında, esas itibariyle üç görüş mevcuttur. Bir görüşe göre işsizlik, serbest rekabet ve ticaretten sapmanın bir cezasıdır. İkinci görüşe göre işsizlik, konjonktürel dalgalanmaların bir sonucu olarak kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Üçüncü ve son görüşe göre işsizlik, tüketim ve yatırım eksikliğinden doğan cari talepteki yetersizliğin bir sonucudur⁴⁴.

İşsizliği ikiye ayırmak mümkündür. İşsizliğin birinci türü gizli işsizlik, ikinci türü ise açık işsizliktir. Açık işsizlik de; geçici işsizlik, teknolojik işsizlik,

⁴⁰ Ergün, Gül, **İşgücü Piyasası Bilgileri**, Siyasal Yayıncılık: Ankara, Mart 1999, s.8.

⁴¹ Ataman, B. Ceylan, a.g.e., s.7.

⁴² Ergün, Gül, a.g.e., s.8.

⁴³ Biçerli, Kemal, **Çalışma Ekonomisi**, Beta Basım: İstanbul, 2000, s.401.

⁴⁴ Ekin, Nusret, **Gelişen Ülkelerde ve Türkiye’de İşsizlik**, Yayın no: 296, İ.Ü. İkt. Fak. Yay: İstanbul, 1971, s.30

konjonktürel işsizlik, mevsimsel işsizlik, gerçek olmayan işsizlik ve uzun dönemli (yapısal) işsizlik olarak ayrılmaktadır⁴⁵.

Bir ülkenin gelişmişlik düzeyi ne olursa olsun, işsizlik sorunu, ekonomik ve sosyal açılardan en önemli sorundur. İşsizlik, bir yandan bireysel bir yandan da toplumsal sorunlar yaratmaktadır. Kişi bakımından işsizlik, çalışma arzusu ve gücünde olan ve piyasada, cari ücret seviyesine razı olduğu hâlde, makul ve uygun bir iş bulamayan kimse olarak tanımlanmaktadır⁴⁶. Toplumsal açıdan işsizlik ise, üretici kaynaklardan olan işgücünün bir bölümünün kullanılmaması, boşa harcanmasıdır. Üretim kaynaklarından bir bölümünün üretim dışı kalması, bir ülke ekonomisi açısından önemli bir kayıptır. Diğer yandan, bir ülkedeki yüksek işsizlik, çalışanlar açısından her an işsiz kalma korkusu yaratarak ciddi bir toplumsal yara açmaktadır⁴⁷.

İşsizlik kavramı, Uluslararası Çalışma Örgütü'nün 1954 yılında düzenlediği Çalışma İstatistikçilerinin Sekizinci Uluslararası Konferansı'nda açıklığa kavuşturulmuş ve ölçülebilir bir hale getirilmiştir. Kabul edilen işsizlik tarifine göre:

1- Belirli bir gün veya hafta içinde, belirli bir yaş grubunun üzerinde olan ve aşağıdaki kategorilere giren kimseler işsiz sayılır.

- a) İş akdi sona erdiğinden veya geçici olarak çalıştığı işyeri tatil edildiğinden dolayı istihdama uygun hale gelen, herhangi bir işe sahip olmayan veya ücretli iş arayanlar,
- b) Önceden hiç istihdam edilmemiş veya bundan önce statü durumu bağlı olmayan veya emekliye ayrılmış ve belirli devre içinde çalışmaya elverişli kişiler,
- c) İşsizlerin tespit edildiği belirli devreye göre, ilerdeki bir tarihte işe başlamak üzere iş akdi imzalanmış olup da hâlihazırda bir işe sahip olamayan ve ücretli bir iş arayan kişiler,
- d) Geçici veya belirsiz süreyle kendisine herhangi bir ödeme yapılmadan işten çıkarılanlar.

⁴⁵Berberoğlu, C.Necat, **Çalışma Ekonomisi**, Birlik Ofset: Eskişehir, 1991 s.71.

⁴⁶ Kutsal, Gülten, "*İşsizlik*", **Paymaş Ekonomi Ansiklopedisi**, Cilt II, Paymaş Yayınları: İstanbul, 1993, s.676.

⁴⁷ Ataman, B.Ceylan, a.g.e, s.14

Aşağıdaki gruplara dâhil kişiler işsiz kategorisinde değildir⁴⁸:

- a) Kendi hesabına bir iş kurmayı düşünen, dolayısıyla bir iş aramayan fakat bu işi henüz organize etmemiş kişiler,
- b) Önceden yardımcı aile statüsünde istihdam edilmiş olan, halen herhangi bir işte çalışmayan ve ücret karşılığı bir iş aramayan kişiler.

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)'nün 18–29 Ekim 1980'de düzenlediği On üçüncü Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı'nda, işsizlik kavramı üzerinde birtakım eklemelere ve düzenlemelere gidilmiştir.

“Bir işe bağlı olmadan, geçici olarak, işlerinin başında olmayıp da halen çalışmaya hazır ve iş arayan kişiler, işsizliğin standart tanımına göre işsiz sayılırlar. Ancak bir çok ülke, ulusal şart ve politikalarına göre, geçici olarak işten çıkarılan kişiler söz konusu olduğunda, bunları işsiz saymamakta, iş arama kriterini gevşek tutmayı tercih etmektedirler. Bu gibi durumlarda en isabetli yol, geçici olarak işten çıkarılmış olup da iş aramayan fakat aslında işsiz olan kişilerin, ayrı bir işsiz kategorisi olarak verilmesidir⁴⁹.”

1.2.2.1. İşgücüne Katılma Oranı ve Hane Halkı Modeli

İşgücüne katılma oranı, belirli bir zaman içinde istihdam edilenlerle, aktif olarak iş arayanların toplamının, aktif nüfus toplamına oranıdır. İşgücünün demografik bünyesini incelerken daha teknik bir terim ve ölçü olan “işgücüne katılma oranı”nı kullanmak, nüfusla işgücü arasındaki sıkı ilişkiyi gözden uzak tutmamak için çok faydalı olabilmektedir⁵⁰. İşgücüne katılma oranında, aktif nüfus olarak tanımlanan 15–64 yaş grubu dikkate alınmaktadır. İşgücüne katılma oranı, nüfusun cinsiyet dağılımına göre çok büyük farklılıklar gösterebilmektedir.

⁴⁸ International Labour Office (ILO), **Employment and Economic Growth**, Geneva: 1964, s.13.

⁴⁹ Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), **Onüçüncü Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı, Konferans Raporu**, Çev. Erdoğan Nagaş, Ankara:1984, s.57

⁵⁰ Yazgan, Turan, “**Türkiye’de İstihdam Politikaları-Uygulamalar-Hatalar ve Çıkış Yolları**”, *İstihdam İşçi İşveren İlişkileri ve Sosyal Güvenlik, Tebliğler ve Zabıtlar*, 20.Yıl Semineri, Der. Türkiye Kimya Sanayi İşverenleri Sendikası, İstanbul:1983, s.34.

Kadınların nüfus içindeki oranları ne olursa olsun, işgücüne katılma oranları ülkeden ülkeye, hatta bir ülkenin bir bölgesinden diğerine büyük farklılıklar göstermektedir. Bu farklılıkları meydana getiren faktörler belli başlı iki grupta toplanabilmektedir. Bunlar “toplumun kültürel bünyesi” ve toplumun içinde bulunduğu “iktisadi gelişme düzeyi”dir⁵¹. Nüfusun kent - kırsal ayrımında da işgücüne katılma oranı özellikle gelişmekte olan ülkelerde büyük farklılıklar göstermektedir.

Gerçekte işgücüne katılma oranı, ekonomik ve toplumsal koşulların bir ürünüdür. Genellikle nüfusun yaş yapısı, okullaşma oranları, emeklilikle ilgili düzenlemeler ve diğer ekonomik ve toplumsal etmenler işgücüne katılma oranını belirlemektedir. Kentlerdeki işgücüne katılma oranı konusunda asıl sorun kadın işgücüne ilişkindir. Çünkü işgücü sunumunda kadınların payı sürekli azalmaktadır ve bu eğilim istihdama katılıyormuş gibi görünen kırsal kesim kadınının, kentleşme sonucu işgücü piyasasından çekilmesine bağlanmaktadır⁵².

İşgücüne katılım, işgücü arzının ikinci boyutudur. Nüfus sabitken işgücüne katılımı etkileyen faktörler aynı zamanda işgücüne katılma oranını da değiştirecektir. Aşağıda işgücüne katılımı etkileyen faktörlere yer verilecektir.

Hane Halkı Modeli

- *Ücret dışı gelirden meydana gelen değişme ve ailenin zaman kullanım tercihi:* Boş zaman bir mal olarak kabul edildiğinde, ailenin ücret dışı gelirlerinde meydana gelen bir artış, aile bireylerinin tamamının veya bazılarının negatif gelir etkisi nedeniyle çalıştıkları süreyi azaltmalarına neden olacaktır. Örneğin büyük bir miras veya önemli miktarda sermaye veya gayrimenkul geliri, erkeğin daha az çalışmasına veya çalışan kadının ya da yetişkin çocukların beraberce iş piyasasından çekilmelerine yol açabilmektedir⁵³.

⁵¹ Yazgan, a.g.e., s.34.

⁵² Kepenek, Yakup ve Nurhan Yentürk, **Türkiye Ekonomisi**, 6.Baskı, Remzi Kitabevi, 2005, s.377.

⁵³ Biçerli, Kemal, a.g.e., ss 49-51.

- *Ücret oranındaki değişmeler ve ailenin zaman kullanımı:* Her aile bireyinin zaman kullanımı, aynı zamanda onun piyasada kazanabileceği ücret oranından da etkilenmektedir. Burada hem pozitif yönlü ikame etkisi hem de negatif yönlü gelir etkisi söz konusudur. Bu iki etkiye ek olarak, ailede X'in ücretinde meydana gelen bir değişimin, Y'nin çalışma süresi üzerindeki etkisini ölçen çapraz ikame etkisinin varlığı söz konusudur.

Kadının gelirinde meydana gelebilecek ilave artışlar, negatif gelir etkisiyle işgücüne katılma oranını azaltabilmekte ya da pozitif ikame etkisiyle -boş zamanın maliyeti artacağından- işgücüne katılma oranını artırabilmektedir. Yani kadının üzerindeki etkisi belirsizdir.

Kadının çalışmaya başlaması sadece kadının değil aynı zamanda kocasının da gelirini artıracaktır. Gelir sabit tutulduğunda, kadının ücretindeki bir artış ikame etkisi aracılığıyla kadının daha çok çalışmasına yol açacaktır. Eğer karı-kocanın piyasada çalışması birbirine ikame mal ise kadın daha çok çalıştığında erkek daha az çalışacaktır. Bu durum erkek için negatif ikame etkisine yol açar. Öte yandan karı ve kocanın piyasada çalışmalarının tamamlayıcı olması da mümkündür. Yani kadın daha fazla çalıştığında kocası da daha fazla çalışacaktır⁵⁴.

1.2.3. İstihdam

Sübjektif bir kavramdır ve piyasa ekonomisi içinde gelişmiştir. *İstihdam*, üretim faktörlerinin gelir sağlamak amacıyla çalışması ya da çalıştırılması olarak tanımlanabilmektedir⁵⁵. İstihdam içindekiler, belirli bir dönem içinde işi olanlar, bir işe sahip olanlardır. Bu iki gruptan oluşur: “ücretli işte çalışanlar” ve “bağımsız çalışanlar”⁵⁶.

Aslında istihdam bir amaç değildir; insana gereksinimlerini giderebilmesi için gerekli gelirin doğrudan veya dolaylı bir yoldan verilmesini sağlayan bir araçtır. İstihdam kavramı; çeşitli boyutları ele alınarak, ülkelerarası ve hatta ülke içindeki bölgelerarası sosyo-ekonomik farklar dikkate alınarak incelenmelidir. Tam istihdam,

⁵⁴ Kepenek, Yakup ve Nurhan Yentürk, a.g.e., s.379.

⁵⁵ Ataman, B.Ceylan, a.g.e, s.15.

⁵⁶ Lordoğlu, K. ve M. Törüner, a.g.e., s.30.

carî ücret düzeyinde, çalışmak herkesin iş bulabildiği istihdam düzeyidir⁵⁷. Eksik istihdam, belirli bir dönemde çeşitli nedenlerle haftalık 40 saatten az çalışıp, gerek mevcut icra ettiği işinde, gerekse ikinci bir işte daha fazla süre çalışmaya uygun olan kişilerdir⁵⁸.

1.2.3.1. İstihdam Yaratıcı Politikalar

İstihdam yaratmaya yönelik aktif politikalar bir çok değişik uygulama göstermekle birlikte, üç temel grup içinde toplanmaktadır⁵⁹.

- **İş yaratma programları;** genellikle merkezi ve yerel yönetimlerde, kâr amacı gütmeyen kuruluşlarca, topluma hizmet götürmek amacıyla uygulamaya konulan programlardır.
- **İşyerinde eğitim programları;** bazen işyeri dışındaki eğitim kuruluşlarıyla birlikte gerçekleştirilen ve çalışanlara yeni nitelikler kazandırmayı amaçlayan programlardır.
- **İş ve eğitim programları;** en çok gençliği amaçlayan ve onların okuldan sonra iş hayatına geçmelerini kolaylaştırmaya yönelmiş programlardır.
- **İş kurmaya yardım programları;** işsiz kişilere kendi işini kurmak için yardımcı olmaya çalışan *-belli bir süre için gelir güvencesi de olan-* programlardır.

1.2.3.2. Yerel Yönetim Politikaları

Merkezi yönetimlerin zayıflayarak, yerel yönetimlerin etkinliğinin artmasına bağlı olarak, yerel yönetimler de kendi seçmenleri ve bölgeleri için istihdam şartlarındaki kötüleşme nedeniyle özel politikalar geliştirmektedirler.

Yerel seviyede var olan imkânlar, yerel yönetimlerin kanuni yetkilerine ve gelir tabanına bağlı olarak ülkeden ülkeye önemli değişiklikler göstermektedir. Gerek altyapının geliştirilerek doğrudan mali girişimlerle, gerekse çevre koruma ve planlama gibi politikaları daha esnek uygulayarak, firmaları kendilerine çekmek için

⁵⁷ Aren, Sadun, **İstihdam Para ve İktisadi Politika**, Savaş Yayınevi: Ankara, 2005, s.5.

⁵⁸ Lordoğlu, K. ve M. Törüner, a.g.e., s.30.

⁵⁹ HOLLISTER G. Robinson and David FREEDMAN, “**Special Employment Programme in OECD Countries**”, International Review, 1988, Vol.:127, No:3, ss.318-319.

mahalli ve bölgesel yetkililer arasında bir kapışma olduğu şüphesizdir. Örneğin Batı Avrupa ele alınacak olursa, bugün uluslararası şirketlerin önünde, yatırım çekmeyi amaçlayan bölgesel ve mahalli düzeyde geniş kapsamlı teşvik unsurları bulunmaktadır. Söz konusu şirketler, en yüksek kamu mali desteğini elde edebilmek üzere bir ülkeyi diğerine, bir bölgeyi ötekine karşı kullanma imkânına sahiptirler. Bu durumda bir ülkenin yatırım çekmekteki başarısı diğerinde işsizliğin artması anlamına gelmektedir⁶⁰.

Bu politika, yeni istidam yaratmak yerine, bir bölgeden diğerine istihdamın kaymasını gerçekleştirmektedir. Yeni istihdam yaratılmadığı için de bir bölgede artan istihdam, diğer bölgede artan işsizliği oluşturacaktır. Bu durum, yerel yönetim politikalarının sakıncalarındandır.

⁶⁰ Devlet Bakanlığı, **İstihdam Politikası**, Devlet Bakanlığı Yayın No:24, Ankara: Devlet Bakanlığı Yayınları, 1987, .s.8.

İKİNCİ BÖLÜM

Kentlerde Kadın İşgücü ve İstihdamı

2.1. Kadın İşgücü ve İstihdamı İle İlgili Bazı Kavramlar

Ev Kadınlaşma Tezi: Kırdan tarımda çalışan kadın, kente göç ettiğinde, kente özgü işlerin gerektirdiği mesleki beceri ve donanımdan yoksun olması nedeniyle, işgücü piyasasından çekilerek ev içine dönmektedirler. Bu da kentlerdeki ev kadını sayısını artırmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet: Kadın ve erkeğin sosyo-kültürel açıdan tanımlanmasını, toplumların kadın ve erkeği birbirinden ayırt etme biçimini ve onlara verdiği toplumsal rolleri ifade etmektedir. Toplumsal cinsiyet, kadınlar ve erkekler açısından toplumsal gerçekleri anlamanın çözümsel bir aracı olarak kullanılmaktadır¹.

İşgücünün Kadınlaşması: 1970'lerde ve 1980'lerde ihracata dönük sanayileşme stratejisini benimseyen gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, özellikle düşük ücretli emeğin kullanıldığı ihracat sektörlerinde, kadın çalışan sayısı hızla artmış ve bu süreç bazı araştırmacılar tarafından 'işgücünün kadınlaşması' olarak yorumlanmıştır.

2.2. Tarihsel Süreçte Toplumsal İşbölümü ve Kadın

2.2.1. Sanayi Öncesi Toplumlarda Kadın

İnsanların henüz özel mülkiyeti bilmediği, yerleşik bir yaşamı tanımadığı ve gezici küçük topluluklar hâlinde yaşadıkları ilkçağ toplumunda, erkeğin kadın karşısında üstün bir konumu yoktur. Çünkü bu çağlarda, insanın insana hükmetmesi diğer bir ifadeyle iktidar diye bir kurum söz konusu

¹ Bhasin, Kamla, **Toplumsal Cinsiyet**, Çev.Kader Ay, KADAV Yayınları: İstanbul, 2003, s.1.

değildir². Hatta çocukları büyüten, kararları öncelikle alan, tabuları seçen, tabiatın sırlarını çözüp bilen kadındır; kadına saygı gösterilmekte ve erkeğin üremedeki rolünün de bilinmemesiyle sebebiyle ondan korkulmaktadır³. Yapılan araştırmalar, o dönemde kadınların, her bakımdan üstün bir statü ve saygınlığa sahip olduklarını da göstermektedir. Bu nedenle, avcı-toplayıcı toplumlarda, anaerkil bir aile yapısının hakim olduğu söylenmektedir⁴. Erkek, kadının bu üstün vasıflarının değerini bilmekte, kadının kesin buyruklarına boyun eğmektedir; sosyal ve entelektüel bakımdan, kadın erkeğe en azından eşittir⁵.

Bu dönemde insanlar, avlandıklarıyla ve doğada buldukları meyve, kök-bitkiler ve otlarla beslenmişlerdir. Bu insanlar, kök ve meyve toplama işini kadın-erkek hep birlikte yapmışlardır. Topladıklarını da cinsiyet ya da yaş ayırımı yapmaksızın eşit olarak tüketmişlerdir.

Antropolojik araştırmalar, insanın ilk gelişim aşamalarında, yani avcılık ve toplayıcılık evresinde, kadın ile erkeğin bedensel özellikleri arasında ciddi farkların bulunmadığını ortaya koymaktadır. Kadın için karakteristik olan özellikler; örneğin çok gelişmiş göğüsler, ince yapı, yuvarlak hatlar ve zayıf kaslar o zaman için henüz söz konusu değildir⁶.

Çağdaş toplumda temel üreticiler erkek olduğundan, bunun her zaman böyle olageldiği sanılmaktadır. Gerçekte uygarlıktan önceki daha uzun çağ boyunca bunun tam tersi geçerlidir; işin daha büyük payı, kadınlara düşmüştür⁷.

İlkel toplumda ilk işbölümü, kadınla erkek arasında olmuştur. Artık erkekler kara ve deniz avcılığı yaparken; kadınlar, yavrularını beslemek ve korumakla meşgul olmuş ve kök toplamaya başlamışlardır. Ancak erkeklerin

² Özbudun, S. ve T. Demirer ve Y. Demirer, **Kadın Yazıları**, Ütopya Yayınevi: Ankara, 2000, s.27.

³ Özbudun, S. ve T. Demirer ve Y. Demirer, a.g.e., s.28.

⁴ Aytaç, Serpil, **Çalışma Yaşamında Kadın**, <http://www20.uludag.edu.tr/~nazan/2077-10.html>.

⁵ Marks, Engels, Lenin, Stalin, **Kadın ve Marksizm**, (Çev. .Ö. Ufuk), Öncü Kitabevi: İstanbul, s.18.

⁶ TİB, **Türkiye'de Kadının Sosyo-Ekonomik Durumu**, Tüm İktisatçılar Birliği Yayınları, No:13, 1975, s.16.

⁷ Reed, Evelyn, **Kadının Evrimi**, (Çev. Şemsa YeğİN), Payel Yayınevi: İstanbul, 1994, s.180.

avlanmasının nedeni daha güçlü olmaları değildir. Kadın, tek besini ana sütü olan çocuğu beslemek zorundadır ve dolayısıyla çocukla da ilgilenmesine olanak sağlayan kök toplama işini üstlenmiştir. Ayrıca kadının doğum öncesi ve sonrası, ağır işlerle uğraşması olanaksızdır. Bu işbölümü sonucu, üretim bölüşümü eşit olmuştur. Avlanan erkekler de, kök toplayan kadınlar da ortaklaşa ürettiklerinden eşit pay almışlardır⁸.

Anasoylu dönemde kadın, öncelikli bir otorite kurmuştur: Soy zinciri kadın tarafından sayılmaktadır ve çocuklar annenin kabilesinden olmuşlardır. Bakır, bronz ve demirin keşfi, madeni alet ve silahların yapımı, başlıca kâr ve varlığı sürdürme kaynağı hâline gelen savaş, erkeğin zaferini getirmiş, eski işbölümünü alt-üst etmiş, kadının ev içi görevlerini ikinci plana atmıştır. Toplum kanunlarının, bundan böyle ekonomik görevleriyle bağdaşmasını isteyen erkekler, neticede mücadeleyi kazanmışlardır⁹. Anasoyluluk yerini, erkeğin egemenliğine dayanan ataerkilliğe bırakmıştır.

Köleci topluma gelindiğinde, özel mülkiyetin ve sınıflı toplum yapısının ortaya çıktığı görülmektedir. Özel mülkiyet ile birlikte yeni işbölümünün ve değişimin belirginleşmesinin yanı sıra, kan bağının çözülmesiyle kabileler tek tek varlıklarını sürdüremez duruma gelmişlerdir. Bunun sonucunda, kendi istekleri veya yapılan baskılar nedeniyle güçlü bir kabile etrafında birleşerek federasyonlar kurmuşlardır. Toplumun yeni istekleri doğrultusunda toprakları genişletmeyi ve köle sayısını artırmayı amaçlayan savaşlar, bu güçlü kabilenin önderliğinde yürütülmüştür. Bu tür örgütlenme, köleci devletin çekirdeğini oluşturmuş ve köleci düzen tam anlamıyla kurulduğunda "devlet" doğmuştur¹⁰. Bu dönemde, geçici veya çoklu evlenmenin yerini, ancak erkeğin bozabildiği tek eşli evlenme (monogami) almıştır.

Monogami, bir cinsiyetin diğeri tarafından boyunduruk altına alınması ve tüm tarih öncesinde bilinmeyen cinsiyetler arasındaki bir çekişmenin ortaya

⁸ Altan, Şengül ve Aysel Ersöz, **Kadının Çifte Yükümlülüğü**, Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Bülteni, Sayı:2, Mart1994, ss 13-30.

⁹Marks, Engels, Lenin, Stalin, a.g.e., s. 19-20.

¹⁰ TİB, a.g.e., s.22.

çıkması şeklinde belirlemektedir. Tarihte görülen ilk sınıf çatışması, monogamide erkek ve kadın arasındaki çatışmanın gelişimiyle ve ilk sınıf baskısı, dışı cinsiyetin erkek cinsiyet tarafından zulme uğramasıyla aynı zamana gelmektedir¹¹. Bundan böyle, erkeğin üstünlüğü kurulmuştur. Erkek, kadını, bir iş aleti ve çocuk doğuran bir varlık olarak görmeye başlamıştır.

Köleci üretim tarzı, yerini, belirgin üretim faaliyetinin yine tarım olduğu feodal üretim tarzına bırakmıştır. 4-11. yüzyıllar arasında başlayan, 12 -16. yüzyıllar arasında Avrupa'da egemen olan feodal üretim ilişkileri, 16. yüzyıldan sonra çözülmeye başlamıştır ve ancak 19. yüzyılda gerçekleşen Sanayi Devrimi ile tamamen çözümlenerek yerini kapitalist üretim ilişkilerine bırakmıştır¹².

Feodal toplum yapısını belirleyen mülkiyet ilişkilerini, köylü (serf) ile toprak sahibi bey (lord) arasındaki ilişkiler oluşturmuştur. Tarıma dayalı üretimin egemen olduğu bu toplum düzeninde en önemli üretim aracı topraktır. Bu nedenle toprak mülkiyeti, feodal toplumda gücün kaynağı olmuştur. Feodal üretim tarzı, serfin yarattığı artık ürüne, “bey”in zorla el koyması ile belirlenen düzendir. Artık - ürüne zorla el koyma biçimi ise köylünün kendi toprakları dışında bir de beyin topraklarında karşılıksız çalıştırılması (angarya) ile mümkün olmuştur¹³. Feodal toplumda, temel üretim birimi aile olmuştur. Temel üretim biriminin aile olması, üretime katılacak insan gereksinimini artırmıştır, bu da kadının daha fazla çocuk doğurmasını gerektirmiştir. Geniş aile birimlerinin egemen olması, ailenin diğer bireyleri ile birlikte kadını da üretime çekmiştir¹⁴. Özellikle kırsal bölgelerde, tarımsal faaliyetlerde yoğun bir şekilde kadın işgücünden yararlanıldığına tanık olunmaktadır. Buna ek olarak, kadın ve kız çocuklarının ise, daha çok evlerde hizmetçi ve uşak olarak çalıştırıldığı bilinmektedir. Önceleri bu tür işler karın tokluğuna yapılmış, daha sonraki yıllarda ise kadınların bir ücret karşılığı ve iş ilişkisi içinde çalışmaları giderek yaygınlaşmıştır¹⁵.

¹¹Engels, **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, (Çev.) Kenan Somer, Sol Yayınları, 1998, s.94.

¹²Aytaç, Serpil, a.g.e., <http://www20.uludag.edu.tr/~nazan/2077-10.html>.

¹³Aytaç, Serpil, a.g.e., <http://www20.uludag.edu.tr/~nazan/2077-10.html>.

¹⁴TİB, a.g.e., s.23.

¹⁵Aytaç, Serpil ve diğerleri, **Çağdaş İş Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği**, TİSK Yayınları: İstanbul, Yayın no:219, 2002, s.4

Feodal toplumda, kadın vergi yoluyla gelir getiren bir kaynak niteliğindedir. Hiçbir kadının kendisi üzerinde söz hakkı yoktur. Nerede, ne zaman ve nasıl kullanılacağına feodal bey karar vermiştir. Kadının üretime yoğun katılımı, ikinci cins olmasını engellememiştir. Bunun belli nedenleri vardır. Bunlardan ilki, mirasın babadan gerçek oğla kalabilmesi için, anneden tam sadakat beklenmiştir ve bunun gereği olarak babalık hukuku egemen olmuştur. Diğer yandan, erkek serflerin savaş zamanlarında feodal beyin malikânesini korumak için savaşmaları, onlara toplumda daha ön planda yer vermiştir ve savaşçı bir değeri olmayan kadının geri planda kalmasına neden olmuştur¹⁶.

15. ve 18. yüzyıllar arasında, kasaba ve kentlerde, küçük sanat kollarında meydana gelen önemli gelişmelerle birlikte, lonca üretim düzenin giderek önem kazandığı görülmektedir. Lonca düzeni içinde; lonca otoritesi ve denetimi altında bazı sanayi kollarında yaygın ve yoğun biçimde olmasa bile, kadın çalışanlara rastlanmış, hatta daha sonraki yıllarda, yalnızca kadınların çalıştığı bazı iş kolları doğmuştur. Nitekim, Ortaçağda Avrupa'da terzilik, ayakkabıcılık ve fırıncılık, kadınların erkekler ile birlikte en yoğun olarak çalıştıkları işkollarının başında gelmiştir¹⁷.

2.2.2. Sanayi Toplumlarında Kadın

On sekizinci yüzyıl, pek çok yazar tarafından, insanlık tarihinde “en çok değişen ve değiştiren” yüzyıl olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda, bu yüzyıla damgasını vuran Sanayi Devrimi'nin önemli bir rolü vardır. Bu dönemde eğirme ya da dokuma, el tezgâhlarında yapılmaktan çıkmış, fabrikalara taşınmıştır. Dokumanın, el tezgahlarında yapıldığı dönemlerde, ev ve iş aynı yer anlamına gelirken, sanayileşme, ev ve iş arasında hızlı ve keskin bir işbölümü yaratmıştır. Evle iş arasındaki bölünme, erkekle kadın arasındaki işbölümünü derinleştirmiştir. Erkek para kazanan ana unsur olmuş ve kadına da çocuk bakımıyla ev işlerini çekip çevirmek kalmıştır. Ne var ki kadın aynı zamanda ailenin gelirin destek olmak için ev dışında da çalışmak zorunda kalmıştır. Kadınlar, patronlar tarafından ucuz işgücü

¹⁶ TİB, a.g.e., ss 24-25.

¹⁷ Giddens, A., **Sosyoloji**, Yay. Haz. H. Özel ve C.Güzel, Araç Yayınevi: Ankara, 2000, s.339.

kaynağı olarak ve erkek işgücünün zor bulunduğu ya da ihtiyaç duyulduğu savaş gibi durumlarda kendisine başvurulabilecek en önemli adres olarak görülmüştür¹⁸.

19. yüzyılda başta İngiltere olmak üzere, birçok batılı ülkede sanayileşme, dokuma imalatı ile başlarken, toplam işgücünün önemli bir bölümünü de kadınlar oluşturmuştur. Bunun en önemli nedeni de, kadının ucuz işgücü olarak görülmesi olmuştur. Bu olumsuz duruma rağmen Sanayi Devrimi, kadınların ilk kez ekonomik bir gelir karşılığı başkası hesabına çalışmaya başlamasını gerçekleştirmesi açısından en önemli tarihsel gelişme olarak değerlendirilmektedir¹⁹.

Dokuma işinde kadınlar, erkeklerden daha fazla istihdam edilmişlerdir; ancak o dönemde hakim olan iktisat anlayışının, "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" sloganı ile ifade edilen katı bir liberal anlayışa dayalı olması, kadın işgücünün ücretlerinin erkeklerden çok düşük olmasına yol açmıştır. Bu bakımdan, bu dönem; kadın işgücünün düşük ücretler ve çok ağır çalışma koşulları altında çalışması sonucunu doğurmuştur. Kısacası, bu dönemde, kadın işgücünün, üretim sürecinde yoğun bir sömürüye maruz kaldığını söylemek yanlış olmayacaktır²⁰.

19. yüzyılın sonlarına doğru metalurji, kimya ve otomotiv sektörlerindeki hızlı gelişme, üretim sürecinde yer alan kadın işgücü sayısını geçmişe oranla, büyük ölçüde sınırlandırmıştır. Buna karşılık, I. ve II. Dünya Savaşı'nın yaşandığı yıllara gelindiğinde, kadın işgücünün ekonominin tüm kesimlerinde sayıca arttığına, özellikle de savaş sanayisinde silah altında bulunan erkek işgücünün yerini aldığına tanık olunmaktadır²¹.

Bu dönemde kamu ve hizmet sektörlerinde yaşanan büyüme, kadınların toplam işgücü içindeki oranlarını hızla arttırmıştır²². Ayrıca, II. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sosyal politikanın gelişiminde de önemli adımlar atılması, kadın işgücünü koruyucu ve destekleyici hukuksal düzenlemelerin geliştirilmesine yol

¹⁸ Humphries, Barbara, **Kadın ve Kapitalizm**, Mayıs 2001, www.marksist.com.

¹⁹ Aytaç, S. ve diğerleri, a.g.e., s.5.

²⁰ Aytaç, S. ve diğerleri, a.g.e., s.5.

²¹ Aytaç, S. ve diğerleri, a.g.e., s.6.

²² Tokol, A., **Dünyada Kadın İşgücü**, Türkiye'de Kadın İşgücü Seminerleri, TİSK Yayınları, 1999, s.19.

açmıştır. Nitekim 1950'li yıllarda, istatistiksel verilere göre, 15–64 yaş grubundaki kadın nüfusun, gelişmekte olan ülkelerde % 50'si, gelişmiş ülkelerde ise, %47'si ekonomik olarak aktif, yani çalışma yaşamı içinde yer almaktadır²³.

1950'li yıllardan günümüze dek kadın işgücü açısından dikkati çeken en önemli nokta; çalışma yaşamında aktif olarak yer alan kadın sayısındaki artıştır. 1950'de 15-64 yaş grubundaki kadın nüfusun gelişmekte olan ülkelerde % 50'si, gelişmiş/endüstrileşmiş ülkelerde % 47'si ekonomik olarak aktif görünmektedir. Buna karşılık; gelişmekte olan ülkelerde aktif görünen kadınların %87'si tarım sektöründe yer alırken; endüstrileşmiş ülkelerde % 47'si tarım sektöründe yer almaktadır. Gelişmiş ülkelerde 1950 yılında aktif nüfus içinde kadınların oranı %36.7 iken, 1975'te % 40.6, 1985 yılına gelindiğinde ise; % 41.4 olmuştur. Yine, gelişmiş ülkelerde; 1985'lere gelindiğinde; kadınların hem tarım dışı sektörlerde çalışmasının yaygınlaştığı, hem de aktif kadın nüfusun oranının % 47'den % 58'e yükseldiği görülmektedir. Buna karşılık; 1985 yılında, gelişmekte olan ülkelerde aktif kadın nüfusun oranı % 49 dur²⁴. Hizmet sektöründeki gelişmelerin bu durumda büyük rolü bulunmaktadır. Nitekim, 1990'lı yıllarda Latin Amerika'da kadın işgücünün % 71'i, Asya ve Pasifik Ülkelerinde % 40'ı hizmet sektöründe istihdam edilmektedir²⁵.

2.2.3. Sosyalist Toplumda Kadın

Sanayi Devrimi sonrasında kapitalizm, 1917 yılına kadar uygulamada tek sistem olarak kalmıştır. Ne var ki, bir yandan üretim ve sanayileşme açısından başarılar elde ederken, öte yandan yarattığı sosyal sorunlar karşısında, geniş kitleler, sosyalist düşüncüyü bir umut olarak görmeye başlamışlardır. 1917 yılında ise Çarlık Rusyası'nda bir halk hareketi sonucu sosyalist rejim kurulmuş ve bu rejim sosyalizmin ilk uygulamasını oluşturmuştur²⁶.

²³ Koray, Meryem, **Çalışma Yaşamındaki Kadın Gerçekleri**, Basisen Yayını: İzmir, 1992, s.93.

²⁴ Koray, M., **a.g.e.**, s.93.

²⁵ Koray, Meryem, **Sosyal Politika**, Ezgi Kitabevi: Bursa, 2000, s.214.

²⁶ Ölmezoğulları, Nalan, **Ekonomik Sistemler ve Küreselleşen Kapitalizm**, Ezgi Kitabevi: Bursa, 2003, s.161.

Sosyalist sistem, özel mülkiyetin yıkılıp, toplumsal mülkiyetin yerleşmesine dayalıdır. Bu sisteme göre, toplumsal mülkiyete geçişle kadın-erkek arasındaki mücadele ya da kadının ayağa kalkışı bitmemiştir; ama Sosyalizm buna olanak sağlayacak zemini kadına sağlayacaktır. Herkese sağlanan iş olanağı sayesinde kadın eve hapsedilmekten kurtulup toplumsal üretimdeki yerini alacaktır. Sağlık ve eğitim hizmetleri ücretsiz ve herkesi kapsayacak şekilde genişletilebildiğinde, kadının ayakta kalabilmesinin olanakları artacaktır. Eğitimin halklaştırılması, kadının cehaleti yenmesini sağlayacaktır.

Ev aletlerinin işlevleri kolektifleştirilecek ve kişisel mülkiyet durumundan çıkarılması sağlanacaktır. Bunun sağlanması için ilk önce, kapitalizmin, insanları birbirlerinden yalıtım için tasarladığı ev ya da daire tipleri terk edilip, yerine işçi siteleri yapılacak, bu sitelerin içinde tüm ailelerin tüm ihtiyaçlarını karşılayacak şekilde tasarlanmış ortak yemekhaneler, çamaşırhaneler, kreşler, saunalar, sinema, tiyatro, toplantı salonları vs. yapılacak; kadının üzerine yıkılan ev işleri, çocuk bakımı ve daha birçok konu toplumsal işbölümüyle çökecek, kadına kendini yenileyebilmesi için zaman yaratılacaktır²⁷.

S. Özbudun'a göre, yaşanan sosyalizmin tarihi, kadınlar açısından dikkatle değerlendirilmesi gereken derslerle doludur. Yaşanan sosyalizm, kadınların hayatın her alanına katılımının önünü açacak olan olanaklar sağlamıştır²⁸.

2.2.4. Küreselleşme ve Kadın

Küreselleşme bugün çok sık kullanılan bir slogan sözcük haline gelmiştir. Bu sözcük, değişen sosyal ve ekonomik ilişkiler sürecini yansıtmaktadır. Özellikle emek pazarındaki değişim ve gelişmelerin günümüzde aldığı biçim bu sürecin ana belirleyicilerinden biri olmaktadır²⁹. Küreselleşme, neoliberal pazar ekonomisinin, her ülkenin en uzak kısımlarına, yerkürenin en uç köşelerine yayılması anlamına gelmektedir³⁰.

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Engels, F., **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni** ve Marks, K., **Kapital-I**.

²⁸ Özbudun, S. ve T. Demirel ve Y. Demirel, a.g.e., s.52.

²⁹ Kümbetoğlu, B. ve N. Çağa, **Çalışan Kadınlar ve Küreselleşme**, s.1, www.tusiad.org.tr.

³⁰ Wichterich, Christa, **Küreselleştirilen Kadın**, (Çev.) Tunç ve Füsün Tayanç, Sosyal Bilimler Derneği Yayınları: Ankara, 2004, s.18.

Küreselleşme, son 20 yıldır en çok tartışılan konulardan birisi olmuştur. Küreselleşme sözcüğünün, daha önceki dağınık ve sürekli olmayan kullanımına karşın, küreselleşme terimi 1980'lerin başına, hatta ortalarına kadar akademik çevreler tarafından önemli bir kavram olarak kabul görmemiştir. Küreselleşme sürecinin ortaya çıkmasında ve hızlanmasında teknolojiadaki gelişmeler, bilgi ekonomisinin öne çıkması, dünyada neo-liberal politikaların yükselişi, çok uluslu sermayenin küresel bir pazara yayılışı etkili olmuştur³¹. Bir anlamda yaklaşık son 30 yıla damgasını vuran küreselleşme süreci, birçok ülkede, değişik derecelerde ve değişik yöntemlerle uygulanan neo-liberal politikaların tanımlayıcı dinamiği olmuştur³².

1970'lerde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler; üretimde verimlilik düşüşleri, kâr azalmaları, sermayenin değerlenmesinin önündeki engeller, enflasyon ve işsizlik gibi içine girdikleri bunalım koşullarından çıkmak için yeni liberalizm yaklaşımını kullanmışlardır. Yeni liberalizm, piyasanın en etkin mekanizma olduğunu savunan, bu nedenle toplumsal ve siyasal ilişkilerin, piyasanın, yani ekonomik ilişkilerin içinde yeniden tanımlanması gerektiğini öngören görüştür³³. Bu sürece koşut ikinci süreç ise küreselleşmedir. 1970'li yıllarda batılı ülkeler, pazarların daralması ve rekabetin şiddetlenmesi karşısında, geleneksel sanayileri tasfiye edip, teknolojik yenilenmeye gitmişlerdir. Aynı zamanda sanayide egemen üretim sistemi olan Fordist kitlesel üretim, yerini esnek üretim süreçlerine bırakmıştır³⁴.

1970'lerden önce geçerli olan, ABD'den başlayarak uygulamaya konulan ve İkinci Dünya Savaşı sonrası önce Avrupa'ya ardından da hemen tüm ülkelere ihraç edilen Fordist üretim biçiminde tekdüzelik hakimdir ve işçilerin makinenin hızına uyması beklenmektedir. Böylelikle büyük ölçekli işletmelerde, standart makinelerle kitlesel olarak standart mallar üretilmektedir. Uluslararası sermaye dolaşımının

³¹ Robertson, Roland, **Küreselleşme**, Çev.Ümit Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999, s.21.

³² Selamoğlu, Ahmet, **Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri**, KOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:4, 2002, s.34.

³³ Ecevit, Yıldız, Küreselleşme, Yapısal Uyum ve Kadın Emeğinin Kullanımında Değişmeler, F. Özbay (der.), **Küresel Pazar Açısından Kadın Emeği ve İstihdamındaki Değişmeler**, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı: İstanbul, 1998, s.31.

³⁴ Ward and Pyle, Gender, Industrialisation, Transnational Corporations and Development'ten aktaran: Y.Ecevit, a.g.e., s.32.

hızlanması ve uluslararası ticaretin genişlemesi ile birlikte Fordizm, uluslararası piyasaların değişken yapısına ve tüketicilerin standart mallardan ziyade değişik özellikler taşıyan mallara olan talebindeki artışa ayak uyduramamıştır. Bunun sonucunda da, 1960'ların sonunda Fordist sistemde verimlilik düşüşleri yaşanmış ve alternatif üretim organizasyonları aranmaya başlanmıştır³⁵. Bu noktada, gelişmiş gelişmemiş tüm ekonomilerde, işletmeler, gittikçe artan oranda işgücü maliyetlerini düşürmeye yönelmiş ve bu amaçla üretim sürecinde ve emek piyasalarında esnekleşme, yeni üretim biçimi olarak ortaya çıkmıştır.

Erkeğe oranla, iş yaşamıyla daha esnek ilişkiler içinde olan ve ucuz işgücü olarak görülen kadın, uzun çalışma saatlerine, kötü çalışma koşullarına ve işte süreklilik aramaması nedeniyle esnek iş saatlerine razı gelmiştir. Yeni üretim biçimi içinde, işveren de kadının bu durumundan yararlanmış ve gittikçe artan oranda kadın istihdam etmiştir. Nitekim, özellikle gelişmiş ülkelerde yapılan araştırmalar, bu dönemde kadın istihdamının arttığına işaret etmektedir³⁶. Ancak aynı araştırma, kadın istihdamındaki artışın, cinsiyete dayalı işbölümünü ortadan kaldırmaya yönelik olarak gelişmediğine de dikkat çekmektedir³⁷.

Özellikle ihracata yönelik sanayileşme politikalarının uygulandığı ülkelerde, kadın istihdamındaki artışın, kadınların işgücü piyasası içindeki konumlarına etkileri incelendiğinde, kadınların, belli iş kollarının ve alt konumların dışına çıkamadıkları görülmektedir. Ampirik çalışmalar, cinsler arasında kadınlar aleyhine olan ücret farklılıklarının en önemli nedeninin cinsiyet temelli olduğunu göstermektedir³⁸.

Genel olarak küreselleşmenin kadınlar açısından sonuçlarına bakıldığında, aşağıdaki olumsuz tablo görülmektedir³⁹:

³⁵ Özar, Şemsa, Gülay Günlük Şenesen ve diğerleri, **Kadın İstihdamı İçin Yeni Perspektifler ve Kadın İşgücüne Muhtemel Talep**, KSSGM Yayınları: Ankara, 2000, s.34.

³⁶ Bu bulguları doğrulayan bir araştırma için bakınız: Jenson, J. ve diğerleri, *Feminization of the Labour Force*, Polity Pres: Oxford, 1988.

³⁷ Özar, Şemsa ve diğerleri, **Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları**, KSSGM Yayınları: Ankara, 2000, s.4.

³⁸ Bu bulguları doğrulayan bir araştırma için bakınız: Psacharapoulus, G. ve Tzannatos, Z., *Women's Employment and Pay in Latin America*, The World Bank: Washington D.C., 1992.

³⁹ Hablemitlioğlu, Şengül, **Toplumsal Cinsiyet Yazıları**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2005, s.32-33-34.

- 6 milyarı aşan dünya nüfusunun, çoğunluğu kadın ve çocuklardan oluşan 4 milyarı, görece yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Mutlak yoksulluk sınırının altında yaşayan 1.3 milyar bireyin, %70'ini kadınlar oluşturmaktadır.
- Son otuz yılda, dünyanın zenginliği beş kat artmıştır. Bu süreçte dünyanın en zengin %20'si ile en yoksul %20'si arasındaki uçurum ikiye katlanmıştır.
- Dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınlar, dünyadaki toplam üretimin 2/3'ünü üretmelerine rağmen, toplam gelirin sadece %5'ini alabilmektedirler.
- Kadınların, küresel işgücüne katılımı ülkelerarasında, güvencesiz, ucuz ve vasıfsız bir işgücü hareketine yol açmıştır. Örneğin, Polonyalı kadınlar, Almanya'da yaşlılara bakmaya, Moldovalı kadınlar Türkiye'de çocuk bakmaya ve ev işlerinde çalışmaya başlamıştır. Ayrıca küreselleşme, özellikle tekstil sektöründe kadınlar üzerinden yüksek kârların elde edildiği ucuz emek sömürüsüne yol açmıştır. Dünyadaki küçük büyük birçok şirket, Dünya Ticaret Örgütü'nün bu duruma fırsat veren yasaları sayesinde, ucuz işgücüne yatırımlarını hızlandırmışlardır.
- Yeni liberal politikaların uygulandığı AB ülkelerinde de kadınlar açısından durum fazla değişmemektedir. Sosyal harcamalarda hızlı bir kesintinin olması, kadınları olumsuz yönde etkilemektedir. Kadınlar sanıldığından daha düşük ücretler almaktadırlar. Örneğin, aynı işi yapan erkeklere göre kadınlar, İspanya'da %27, İtalya'da %20 ve Hollanda'da %24 daha az ücret almaktadırlar.
- Dünya Bankası verilerine göre, dünyada her üç kadından biri fiziksel ya da cinsel şiddete uğramaktadır. Çağdaş bir kölelik sistemi olarak uluslararası ağ oluşturan fuhuş sektörü gelişmiş durumdadır. Birleşmiş Milletler'in tahminlerine göre dünyada 4 milyon kadın ve çocuk, alınıp satılmaktadır. Bu ticaretin yıllık cirosu 17 milyar dolardır. Pek çok ülkenin milli gelirinin %2 ila 14'ü kadın ticaretinden sağlanmaktadır. Türkiye'de de sadece İstanbul'da kayıtlara geçen 10 – 17 yaş arası 500 kız çocuğunun bu şekilde çalıştırıldığı saptanmıştır.

Küreselleşme, erkek egemen bir biçimde hızla yayılmaya devam etmektedir. Bu durumun, kadınlar açısından bir başka olumsuz sonucu da kadınların ekonomik şiddete maruz kalmalarıdır. Kadın aile içinde ve aile dışında ekonomik şiddete uğrayabilmektedir.

2.2.5. Dünyada Kentlerdeki Kadın İşgücü ve İstihdamının Gelişimi

Kentleşme olgusu gerçek anlamda sanayileşmenin bir sonucudur ve kentleşme ve sanayileşme kavramları birbirlerinin tamamlayıcılarıdır. Avrupa'nın büyük kentlerinin doğuşu, Avrupa'nın sanayileşmesiyle aynı döneme rastlamaktadır. Fabrika üretimi ile birlikte köylerden kentlere akınlar olmuştur.

Kentleşme ile sanayileşme ilişkisine en belirgin kanıt olarak Sanayi Devrimi'ne kadar nüfusun %80'den fazlasının kırsal yörelerde yaşaması gösterilebilmektedir. Ayrıca sanayi öncesi kentlerden pek azının nüfusu on bini aşmıştır. Örnek olarak 1871 yılında Alman İmparatorluğunda nüfusun sadece %5'inin büyük kentlerde yaşadığı söylenebilmektedir⁴⁰.

Sanayi Devrimi ile birlikte manifaktür üretimden fabrika üretimine geçilmesi, fabrikaların kurulduğu yerlerin nüfusu çekmesini ve büyümesini sağlamıştır. Bu fabrikaların yakınında sanayi kapitalizminin simgesi olan işçi kentleri doğmuştur. Şu hâlde, Sanayi Devrimi sonrasında kentleşme, sanayileşmenin bir yan ürünü olarak görülmektedir. Sanayileşme ve kentleşme birbirine çok bağlı olaylardır⁴¹.

Kitlesel üretim, kentlerdeki nüfus artışını da beraberinde getirmiştir. Fabrikalarla birlikte çehresi de değişen kentler, kırsal kesim için iş bulma umudunun olduğu yerler olarak da çekim merkezi hâline gelmiştir. Kentleşmenin, demografik ve ekonomik tanımlarında Sanayi Devrimi ve sanayileşme önemli belirleyiciler olmuştur. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kadın istihdamı şu şekilde gelişmiştir:

⁴⁰ İlkin, Akın, **Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi**, 4. Baskı, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi: İstanbul, Yayın No: 496, 1988, s.49.

⁴¹ Keleş, Ruşen, a.g.e., s.24.

2.2.5.1. Gelişmiş Ülkeler

Özellikle Sanayi Devrimi ile başlayan kent gelişimi ve kentleşme, Batı Avrupa kentlerinin izlediği bir süreçtir. Sanayi- kent ilişkisinin gelişimi, Sanayi Devrimi'nin İngiltere'de başlayıp, diğer Avrupa ülkelerine yayılması nedeniyle Batı Avrupa kaynaklı olmuştur. Sanayi faaliyetlerinin toplandığı yerleşme alanlarında, aynı zamanda hızlı bir kentleşme olayının gerçekleşmesi sanayileşme sürecinin doğal bir sonucu olmaktadır. Kentleşme hareketinin hızı ve yapısı genellikle her ülkede sanayileşme hızına bağlı olmaktadır⁴².

Sanayileşme, belirtildiği gibi, zanaatçılıktan fabrikalaşmaya geçişi, makineleşmeyi anlatmaktadır. Manifaktürlerin büyüüp fabrikalara dönüşmesi, 18. - 19. yüzyıllardaki Sanayi Devrimi adı altında teknolojik buluşların, özellikle buhar gücüyle çalışan motorun bulunuşu sonucudur. Bu icatlar, kapitalizmin üretici güçleri geliştirici niteliğinden gelmektedir. Çünkü rekabet döneminde, kapitalist, diğer kapitalistlerle rekabet edebilmek için ucuza üretmek, bunu sağlamak için de yeni teknikler geliştirmek zorundadır. Amaç daha çok kâr elde etmek, sermaye biriktirip büyüme⁴³.

19. yüzyılın sonu ve 20. yüzyılın başlarında yaşanan teknolojik buluş ve gelişmeler ise, ikinci sanayi devrimi olarak nitelendirilecek boyutlarda olmuştur. İçten yanmalı motorların bulunuşu ve sanayiye uygulanması, kimya ve ilaç sanayisindeki gelişmeler, iletişim alanında ilerlemeler ve daha birçok alandaki yenilik bu dönemi belirleyen gelişmelerdir. En önemlisi, bu ikinci sanayi devrimi, bir üretim patlamasına yol açarken, tüketim mallarını kiteselleştirmiştir. Bu dönemde liberal kapitalizm ilkeleri geçerli olmuştur⁴⁴.

Liberal kapitalizm, rekabetçi bir yapıyı sürdüremediği için uluslararası alanda serbest ticaret ilkesi de aksamıştır. Kapitalist sistemin, liberalizm ilkelerinden kopuşu I. Dünya Savaşı ile başlamış ve daha sonraki gelişmelerin (1929 Bunalımı ve Keynesyen düşünce, Sosyalizm gibi) etkisiyle kapitalizm, müdahaleci aşamaya

⁴² İlkın, Akın, a.g.e., s. 50.

⁴³ TİB, a.g.e. s.32.

⁴⁴ Ölmezoğulları, Nalan, **Ekonomik Sistem ve Küreselleşen Kapitalizm**, Ezgi Kitabevi: Bursa, 2003, s.241

geçmiştir⁴⁵. I. Dünya Savaşı ile 1970'li yıllar arasındaki dönem, Müdahaleci Kapitalizm olarak adlandırılmıştır. Müdahaleci kapitalizme geçiş nedeni, bu dönemde düşünce düzeyinde de liberalizme olan güvenin sarsılması ve kapitalizmin varlığını sürdürebilmesi için devlet müdahalesinin gerekli görülmesidir⁴⁶.

1970'li yıllara gelindiğinde gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler; üretimde verimlilik düşüşleri, kâr azalmaları, sermayenin değerlenmesinin önündeki engeller, enflasyon ve işsizlik gibi içine girdikleri bunalım koşullarından çıkmak için yeni liberalizm yaklaşımını kullanmışlardır⁴⁷. Bu bağlamda gelişmiş ülke ekonomileri, önce üretimde yeni teknolojilerden yararlanarak yeniden yapılanma sürecine girmiş, bunun yetersiz kaldığı alanlarda ise üretimi yeniden örgütlemişlerdir⁴⁸. Yeni liberalizm, piyasanın en etkin mekanizma olduğunu savunan, bu nedenle toplumsal ve siyasal ilişkilerin, piyasanın, yani ekonomik ilişkilerin içinde yeniden tanımlanmasını öngören görüştür⁴⁹. Bu sürece koşut ikinci süreç ise küreselleşmedir. 1970'li yıllarda batılı ülkeler, pazarların daralması ve rekabetin şiddetlenmesi karşısında, geleneksel sanayileri tasfiye edip, teknolojik yenilenmeye gitmişlerdir. Aynı zamanda sanayide egemen üretim sistemi olan Fordist kitlesel üretim, yerini esnek üretim süreçlerine bırakmıştır. Üretim, uluslararası hale getirilmiş, ticaret serbestleştirilmiş, finansal sermayede liberalizasyona gidilmiş, ulus ötesi şirketler çoğalmış ve dünya pazarları, çok uluslu şirketler için tek pazara indirgenmiştir⁵⁰.

Bu dönemler, kadın istihdamının seyrini de etkilemiştir. Dünyada, kentleşme süreci ile birlikte kadın istihdamının gelişiminin başlangıç noktası Sanayi Devrimi'dir. Kadınların, işçi statüsünde ve ücretli olarak çalışma yaşamı içinde yer alması Sanayi Devrimi ile birlikte gerçekleşmiştir. Sanayinin kentlerde gelişmesi, kentleşmeyi de beraberinde getirmiştir. Kentler, bu dönemin ve sonraki dönemlerin başat üretim merkezleri hâline gelmiştir. Dolayısıyla, tarım dışı işgücü-istihdam gibi

⁴⁵ Ölmezoğulları, Nalan, a.g.e., s.71-72.

⁴⁶ Ölmezoğulları, Nalan, a.g.e., s.71.

⁴⁷ Ecevit, Yıldız, **Küreselleşme, Yapısal Uyum ve Kadın Emeğinin Kullanımında Değişmeler...**, s.31.

⁴⁸ Eraydın, Ayda, **Yeni Üretim Süreçleri ve Kadın Emeği**, KSGM Yayınları, 1999, s.3.

⁴⁹ Ecevit, Yıldız, **Küreselleşme, Yapısal Uyum ve Kadın Emeğinin Kullanımında Değişmeler...**, s.31.

⁵⁰ Ward and Pyle, **Gender, Industrialisation, Transnational Corporations and Development**'ten aktaran: Y.Ecevit, a.g.e., s.32.

işgücü piyasasına özgü kavramların da genellikle, kentler baz alınarak incelenmesi kabul görmüştür. Sanayileşme ile birlikte, sanayi sektöründe yoğun emek ihtiyacı ortaya çıkmıştır⁵¹. Sanayi geliştikçe, işlerin niteliğinin kolaylaşması, makineleşme, işbölümü ve ihtisaslaşmanın artması fabrikalarda işgücüne, özellikle ucuz işgücüne gereksinmeyi artırmıştır. Bu nedenle erkeklerin yanı sıra kadın ve çocuklar da kitleler hâlinde sanayiye çekilmiştir⁵². Böylelikle, 19. yüzyılın son çeyreğinde kadın istihdamı artmıştır. Özellikle dokuma fabrikalarında kadınlar erkeklere oranla daha fazla istihdam edilmişlerdir. Bu durumun ilk etapta, kadın istihdamı için olumlu olduğu düşünülmektedir. Ancak bu dönemde, işgücüne yoğun ihtiyaç olması, kapital sahiplerince işgücünü ucuza mâl etmenin yollarının aranmasını da beraberinde getirmiş olduğundan, kadınların emeğinin sömürülmesi gerçekleşmiştir.

Bu dönemde, kadınların ücretleri erkeklere göre çok daha düşük olmuştur. Amerika Birleşik Devletleri'nde çalışan kadınların ücreti, 1939'da, erkeklerin aldığı ücretin %60,8'ini, 1964'de %59,4'ünü oluşturmuştur⁵³. İngiltere'de "Eşit Ücret Yasası" 1970'de kabul edilmiştir. Ancak bu tarihten sonra dahi aynı işte çalışıp erkeklerle aynı ücreti alabilen 9 milyon işçi kadının sadece %12'sidir⁵⁴. Bütün bunların yanı sıra, kadının anne ve ev kadını özelliği, onun yarım günlük işlerde çalışmasına, evine yakın işyerini tercih etmesine, çocuk büyüyüncüye kadar çalışmaya ara vermesine, özetle, erkeğe göre daha düşük nitelikli işlerde çalışmasına neden olmuştur.

1970'li yıllarda yeni liberal politikaların uygulanması, sanayide Fordist üretimden, esnek üretime geçilmesi gibi gelişmeler işgücü piyasasını da etkilemiştir. Gelişmiş gelişmemiş tüm ekonomilerde, işletmeler, gittikçe artan oranda işgücü maliyetlerini düşürmeye yönelmiş ve bu amaçla üretim sürecinde ve emek piyasalarında esnekleşme, yeni üretim biçimi olarak ortaya çıkmıştır. 1980'lerin ortalarından itibaren birçok ülkede yaşanan ekonomik kriz ve esnek üretim sürecinin egemenliği, kadınların işgücüne katılımlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Kadınlar,

⁵¹ Koray, Meryem, Sevda Demirbilek ve Tunç Demirbilek, **Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği**, KSSGM Yayınları: Ankara, 1999, s.2.

⁵² TİB, a.g.e., s.33.

⁵³ U.S. Department of Labor Women's Bureau'dan aktaran, TİB, a.g.e., s.34.

⁵⁴ Mitchell, Juliet, **Woman's Estate**, Pelican 1971, s.124.

birçok ülkede, azalan hane gelirlerini telafi etmek için işgücü piyasasının düşük ücretli emekçileri olmuşlardır⁵⁵. Tüm olumsuzluklarına rağmen, 2000’li yıllara gelindiğinde, gelişmiş ülkelerde kadın istihdamı oranlarının yüksek olduğu görülmektedir. Kadın istihdamı oranlarına bakıldığında, gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelere göre çok daha öndedir.

Tablo2-1. OECD Ülkelerinde Kadın İstihdamı

Ülke	Oran (%)	Ülke	Oran(%)
Türkiye	24,3	Avusturya	60,1
Meksika	41,3	Portekiz	61,7
İtalya	45,2	Avustralya	62,6
Yunanistan	45,5	ABD	65,4
Polonya	46,4	İngiltere	66,6
İrlanda	55,8	Kanada	68,4
Çek Cumhuriyeti	56	İsviçre	70,3
Fransa	56,9	İsveç	71,8
AB 15	57,1	Danimarka	72
Japonya	57,4	Norveç	72,7
Almanya	59,9	İzlanda	79,4

2.2.5.2. Gelişmekte Olan Ülkeler

1970’li yıllarda, yeni liberalizmin uygulamaya konulmasına yarayacak yapısal uyum politikaları da gündeme gelmiştir. Piyasanın ve emeğin küreselleşmesi ve ulus ötesi şirketlerin yaşatılması gibi küreselleşme ile hedeflenen durumların gerçekleşmesi için, Üçüncü Dünya Ülkeleri’nin kalkınma anlayışının da değişmesi ve bu ülkelerin dış dünya ile ilişkilerinde köklü değişikliklerin gerçekleşmesi düşüncesi bu dönemde egemen düşünce olmuştur. Üçüncü Dünya Ülkeleri’nin, ekonomik krizden olumsuz etkilenmeleri ve borç krizine girmeleri, yapısal uyum politikalarının, bu ülkelere dayatılmasını çabuklaştırmıştır. Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası gibi kuruluşlar ve uluslararası finans kuruluşlarının birçoğu

⁵⁵ Ecevit, Y., a.g.e., s.34.

borçlu ülkeler yapısal uyum politikalarını, borç verme koşulu olarak dayatmışlardır⁵⁶.

Yeniden uyum politikaları kapsamında alınan önlemlerin amacı, Üçüncü Dünya Ülkeleri'nin borçlarını ve faizlerini ödeyebilmelerinin sağlanmasıdır. Aksi durumda, bu ülkelerin borçlarını ödemeyip sistemden kopmaları olasıdır ve bu yeni liberalizm yanlısı gelişmiş ülkelerin zararına bir durumdur. Uluslararası finans kuruluşları, üçüncü dünya ülkelerine, mali yardım ve kredi taahhütlerinde bulunmuşlar ve şu koşulları gerçekleştirmelerini istemişlerdir⁵⁷:

- İhracata dayalı strateji ve ihracat yönelik sanayileşme,
- Ülke içi pazarların, dünya pazarları ile bütünleşmesini sağlayacak düzenlemeler,
- Kamu harcamalarının kısılması,
- Devletin küçülmesi, kamu alanlarından çekilmesi,
- Özelleştirme
- Piyasaların etkin işlemlerini önleyen sınırlamaların kaldırılması,
- Ülke içi talebin kısılması,
- Rekabet edebilmek için emek maliyetlerinin düşürülmesi, örgütlenme gücünün zayıflatılması.

Gelişmekte olan ülkeler, bu politikaları ödemeler dengesi krizinden çıkmak için uygulamışlardır ve politikalar 1980'lerin sonunda sonuçlarını göstermeye başlamıştır: Bu ülkeler, dış borç ve faizler nedeniyle kaynaklarını gelişmiş ülkelere transfer edince, kararlı bir büyüme için gerekli yerel yatırımları yapamamışlardır. üretim ve dolayısıyla gelirler azalmıştır. Bu durumun bir sonucu olan insan kaynaklarına yapılan yatırım eksikliği, özellikle kadınları olumsuz yönde etkilemiştir⁵⁸.

⁵⁶ Ecevit, Yıldız, a.g.e., s.33.

⁵⁷ Ecevit, Yıldız, a.g.e., s.33.

⁵⁸ Ecevit, Yıldız, a.g.e., s.34.

Erkeğe oranla, iş yaşamıyla daha esnek ilişkiler içinde olan ve ucuz işgücü olarak görülen kadın, uzun çalışma saatlerine, kötü çalışma koşullarına ve işte süreklilik aramaması nedeniyle esnek iş saatlerine razı gelmiştir. Yeni üretim biçimi içinde, işveren de kadının bu durumundan yararlanmış ve gittikçe artan oranda kadın istihdam etmiştir. Kadınların istihdam edildikleri sektörler ise sınırlı sayıda kalmıştır. Kadınlar, geleneksel rollerine uygun görülen işlerde çalıştırılmışlardır. İş kollarında, toplumsal cinsiyet temelli ayrışma⁵⁹ mevcuttur ve durumun gidişatında birçok ülkede ve Türkiye’de 2000’li yıllarda çok önemli bir değişim söz konusu değildir. Aşağıdaki tabloda görüleceği gibi kentlerde çalışan kadınların aldıkları ücretlerin, erkeklerinkine oranı çok düşüktür⁶⁰.

Tablo2-2. Kadınların Ücretinin Erkeklerin Ücretine Oranı

Ülkeler	Oran (%)
Mısır	75
Brezilya	54
Kıbrıs	60
Ürdün	61
Malezya	57
Singapur	58
Türkiye	60

Kadınlar, toplumsal kabul görmüş geleneksel rollerine uygun görülen işlerde, erkeklere oranla çok daha az ücretlerle ve genellikle enformel sektörde, sosyal güvenceden yoksun olarak istihdam edilmeye devam etmektedirler⁶¹. Kentlerdeki kadınların iş yaşamına girmesi bu şekilde olurken, kırdaki kadının tamamına yakın bir kısmının tarımda ücretsiz aile işçisi olarak çalışması da kırsal kadın istihdamının içinde bulunduğu vahameti göstermektedir. Formel sektörde istihdam edilen ve resmi istatistiklere geçen kadın istihdamı oranı, erkeklere oranla son derece düşüktür. Kadın işsizliği de erkek işsizliğine oranla yüksektir.

⁵⁹ Ecevit, Y., **Türkiye’de Ücretli Kadın Emeginin Toplumsal Cinsiyet Temelli Analizi**, Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul, 1998, s. 268.

⁶⁰ Yearbook of Labor Statistics, ILO.

⁶¹ Pınarcıoğlu, Nihal Ş., **Kocaeli Kadın İşgücü İhtiyaç Analizi Araştırma Raporu**, KADAV Yayını: İstanbul, 2005, s.9.

Güney ülkeleri kadınlarının büyük bölümü kırsal kesimde, boğaz tokluğuna çalışmaktadırlar. Aşağıdaki tabloda da görüleceği gibi, ücretsiz aile işçilerinin büyük bir kısmını kadınlar oluşturmaktadır⁶².

Tablo2-3. Ücretsiz Aile İşçisi Kadınların Oranı

Ülkeler	Oran (%)
Türkiye	74
Bolivya	79
Bengladeş	71
Peru	59
Kore	89
Hong Kong	87
Kolombiya	74
Mozambik	82

Gelişmekte olan ülkelerde, teknolojik dönüşümün kadınların çalışma hayatları üzerine etkilerini Afrika'da yaptığı araştırmaları temel alarak anlatan Boserup, az gelişmiş ülkelerde ekonomik kalkınma ve teknolojinin kadın istihdamını ileri götürmeyip gerilettiğini vurgulamıştır. Kentleşme ve sanayileşme, kadınları işgücü piyasasının dışına itmektir ve fabrikalardaki işler de erkeklere verilmektedir⁶³. Türkiye'de de sanayileşme ve kentleşme ile birlikte benzer gelişmeler yaşanmıştır.

2.2.6. Türkiye'de Kentlerdeki Kadın İşgücü ve İstihdamının Gelişimi

Kapitalist toplumlarda, son elli yılda, özellikle ücretli kadın emeğinin yapısında ve özelliklerinde önemli değişiklikler olmuştur. Ücretli kadın emeği kullanımı artmış ve kalıcı hale gelmiştir. Ev dışında tam zamanlı çalışmaya, yarı zamanlı çalışma da eklenmiş, hizmet sektöründe çalışan kadınların sayısı, sanayide çalışanların çok üzerine çıkmıştır⁶⁴. Türkiye'de de kadın istihdamında bu artışın

⁶² Yearbook of Labor Statistic, ILO.

⁶³ Boserup, Ester, **Women's Role in Economic Development**, St. Development Press: New York, 1970.

⁶⁴ Ecevit, Yıldız, **Türkiye'de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelli Analizi...**, s.267.

görülmesine rağmen, istihdam oranlarına bakıldığında kadın istihdamı erkek istihdamının ancak ¼'ü kadardır ve yıllar itibariyle çok düşük artışlar görülmektedir. Bu durumda, formel sektörde istihdam edilen ve resmi istatistiklere geçen kadın istihdamı oranının düşük olmasının payı büyüktür. Kadın işgücü, ucuz işgücü olarak görüldüğü için ve kadın kötü çalışma koşullarına razı gelip işte süreklilik aramadığı için, enformel sektörün erkeklere oranla daha fazla tercih ettiği işgücü olmaktadır. Formel sektörde iş bulamayan veya evdeki iş yükü nedeniyle esnek çalışmayı tercih eden kadın da bu bağlamda enformel sektöre kaymaktadır.

Diğer yandan formel sektörde çalışan kadınların istihdam edildikleri sektörlerin sınırlı sayıda olması, kadın istihdamı oranlarını düşük tutmaktadır. Kadınlar çoğunlukla, geleneksel rollerine uygun görülen işlerde çalıştırılmaktadırlar. Kadınlar, el emeği yoğun işlerde yoğunlaşırken, yönetimle ilgili işlerin dışına itilmişlerdir⁶⁵. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de kadınların ev dışında çalışmalarının önündeki en büyük engellerden biri cinsiyete dayalı işbölümüdür⁶⁶. İş kollarında, toplumsal cinsiyet temelli ayrışma mevcuttur ve durumun gidişatında birçok ülkede ve Türkiye’de 2000’li yıllarda önemli bir değişim olmamıştır. Kadınlar, toplumsal kabul görmüş geleneksel rollerine uygun görülen işlerde, erkeklere oranla çok daha az ücretlerle ve genellikle enformel sektörde, sosyal güvenceden yoksun olarak istihdam edilmeye devam etmektedirler.

Kadınlar bir yandan, “kadının yeri evidir” geleneksel anlayışından dolayı işgücüne katılamazken, diğer yandan istihdama katılma girişimi, işe girmede toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılıktan ötürü başarısız olabilmektedir. Böylelikle kadınlar, işgücü ve istihdama katılma süreçlerinde, aile ve işveren tarafından uygulanan çift yönlü olumsuz bir müdahale ile karşı karşıya kalmaktadırlar.

Türkiye’deki kentlerde, kadın işgücünün çalışma yaşamına katılımında yaşanan sorunlar ve gelişmeler, dünyada yaşananlardan bağımsız değildir. Kadın işgücü, ucuz işgücü olarak görülmekte ve kadınlar erkeklere oranla çok daha düşük

⁶⁵ Ecevit, Yıldız, a.g.e., s.271.

⁶⁶ İlkaracan, İpek, **Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı**, Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul, 1998, s.285.

ücretlerle istihdam edilmektedirler. Kentlerde, formel sektörde kadın istihdamı oranı erkek istihdamı oranının yaklaşık $\frac{1}{4}$ 'dür. Kadınlar, kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden ötürü ancak, sınırlı ve belirli sektörlerde çalışabilmektedirler. Kadınlar beceri istemeyen ve emek yoğun, erkekler ise beceri isteyen ve kapital yoğun işlerde istihdam edilmektedirler⁶⁷.

Türkiye'de kadınların tarım ve ev dışındaki çalışma hayatına katılmalarının 1915 yılı dolaylarında Balkan Savaşı sırasında erkeklerin çoğunun orduya katılması sonucu azalan işgücünü takviye etmek mecburiyetinden başladığı görülmektedir. Daha sonra bu katılım I. Dünya, İstiklal ve II. Dünya Savaşları sırasında artmıştır. Fakat savaş sonrası erkeklerin terhis olmasıyla birlikte kadınların büyük kısmı yine geleneksel ev işlerine geri dönmüşlerdir⁶⁸.

Türkiye'de yoğun olarak kırsal alanda, tarım sektöründe, ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadının, tarım dışı işgücüne katılması ise 1950'lerden sonra, kırdan kente yönelik göçün yarattığı hızlı kentleşme sonucu gerçekleşmiştir. Kırsal alandan ayrılıp kente göç etme, kent yaşamının özelliklerine uyum ve zihniyet değişimleri ile aile yapısında ve aile içi ilişkilerde birtakım değişiklikleri beraberinde getirmiş ve kadının toplumsal konumu ve çalışma yaşamındaki yerini etkilemiştir⁶⁹. Diğer yandan, kentte yaşama koşullarının, kıra göre daha zor olması ve daha çok kazanç gerektirmesi, erkekle birlikte kadının da çalışmasını gerekli kılmıştır.

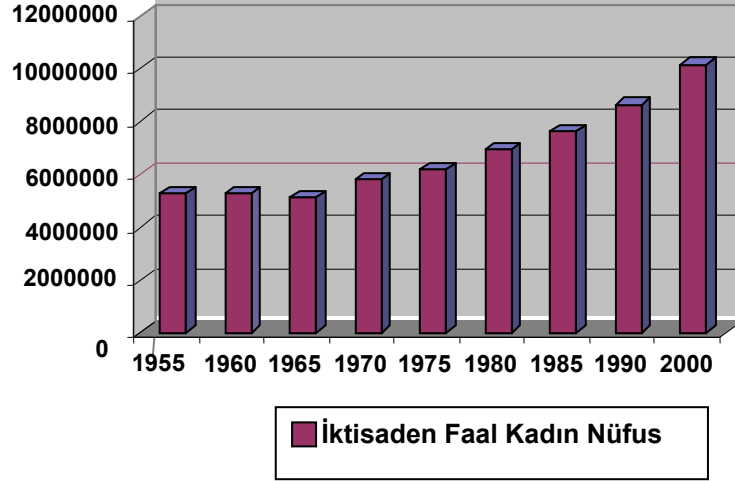
Grafik 1'den de izlenebileceği gibi, iktisaden faal olan kadın sayısı 1975 yılına kadar küçük oranlarda, 1975 yılından sonra ise daha büyük oranda ve sürekli olarak artmıştır. 1955 yılında 5 milyonun biraz üzerinde olan iktisaden faal kadın sayısı, 1970 yılında 6 milyona yaklaşmış, 1985 yılında 7,6 milyon, 2000 yılında ise 10 milyon 164 bin 540 kişi olmuştur.

⁶⁷ Güneş, Muharrem ve C. Yükselen, **Sivil Toplum ve Yönetişim Tartışmaları sürecinde Kent ve Kadın**, Detay Yayıncılık:Ankara, 2004, s.3.

⁶⁸ Bekata, Mardin Nur ve diğerleri, **Sağlık Sektöründe Kadın**, KSSGM Yayınları: Ankara, 2000, s.14.

⁶⁹ Koray, Meryem, Sevda Demirbilek ve Tunç Demirbilek, a.g.e., ss 16-17.

**Grafik 1. İktisaden Faal Olma Durumuna Göre Kadın Nüfus
(1955–2000)**

Cumhuriyetin ilanını izleyen 40 yıllık süre boyunca ülkeyi saran ekonomik sorunların çözümüne ağırlık verilmesi ve nitelikli bir nüfus için yapılması gereken çalışmaların sürekli göz ardı edilmesi, ataerkil bir aile yapısına sahip olan Türkiye’de en çok kadın nüfusun etkilenmesine neden olmuştur. Kadın nüfusun eğitimi, istihdamı, sosyal güvenliği ve kalitesinin artırılması ancak 1960’lı yıllarda ve çok sınırlı olarak ele alınmıştır⁷⁰.

1980’lerin başına gelindiğinde ise, Türkiye’de uygulamaya konulan yapısal uyum programıyla ithal ikameci gelişme stratejisi terk edilerek ihracata yönelik gelişme modeli benimsenmiştir. Bu yıllarda ekonomisini dışa açan Türkiye, dış piyasalarda rekabetin sağlanması sorunu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum, Türkiye’yi bir yandan teknoloji düzeyini dünya standartlarına yükseltme çabası içine sokmuş, diğer yandan da üretim maliyetlerini düşürmeye zorlamıştır. 1970’lerde ve 1980’lerde ihracata dönük sanayileşme stratejisini benimseyen gelişmekte olan ülkelerin çoğunda, özellikle düşük ücretli emeğin kullanıldığı ihracat sektörlerinde, kadın çalışan sayısı hızla artmış ve bu süreç bazı araştırmacılar tarafından ‘işgücünün kadınlaşması’ olarak yorumlanmıştır. Türkiye’nin ise 1980 yılından başlayarak

⁷⁰ Küçükcalay, M., **Türkiye’de Planlı Dönemde Kadın Nüfusu ve Kadın İşgücü İstihdamındaki Gelişmeler**, S. Demirel Üni. İİBF Dergisi, Sayı:3, 1998, s.36.

uygulamaya koyduğu uluslararası piyasalara entegrasyon politikaları sonucunda, ekonomisini çeşitli yönleriyle dışa açmasına ve ihracatını önemli ölçüde arttırmasına rağmen, kadın istihdamı konusunda, benzer politikalar uygulayan ülkelerde izlenen bir dönüşüm geçirmediği görülmektedir. Az ve kısıtlı verilerle de olsa yapılan araştırmalar Türkiye’de tarım dışı kadın işgücünde görülen artışın istihdamın kadınlaşmasına yol açacak ölçüde olmadığını göstermektedir⁷¹.

Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranlarına bakıldığında, yasalardaki kadın-erkek arasında var olan eşitlikçi hükümlere karşılık, kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olduğu ve giderek daha da düştüğü görülmektedir. 1990 yılında % 35,3 olan kadınların işgücüne katılım oranı, 1995 yılında % 31’e, 2000 yılında % 26,6’ya düşmüş, 2002 yılında çok küçük bir artışla % 27,9’a çıkmış, 2005 yılında ise % 25,4’e düşmüştür. 2006 yılının ocak ayında kadınların işgücüne katılım oranı 22,5’tir⁷².

Tablo 2-4. Cinsiyete Göre İşgücü Durumu (2006 Ocak Ayı)

	Toplam İşgücü	İstihdam	İşgücüne Katılma Oranı	İşsizlik Oranı	Tarım Dışı İşsizlik Oranı	İstihdam Oranı
Toplam	23.633.000	20.834.000	46,1	11,8	14,9	40,6
Kadın	5.824.000	5.143	22,5	11,7	18,8	19,9
Erkek	17.809.000	15.691.000	70,0	11,9	13,9	61,7

Son yıllarda, kalkınmış ülkelerde, kadınların işgücüne katılım oranları büyük ölçüde artmasına rağmen, birçok gelişmekte olan ülkede ve Türkiye’de azalma eğilimi göstermektedir. Türkiye’de 1955 yılında kadınların işgücüne katılım oranı %72 iken, 2006 yılında %22.5’e gerilemiştir. Türkiye’de kadınların işgücüne katılım oranlarındaki düşüş eğiliminin birkaç nedeni vardır. Birincisi, genç nüfusun öğrenimde geçirdiği sürenin son zamanlarda uzamış olmasıdır. Okullaşma oranının artması ve zorunlu eğitim süresinin 5 yıldan 8 yıla çıkarılması ile birlikte, erkeklerin de kadınların da işgücü piyasasına girişi gecikmektedir. İşgücüne katılımında görülen düşüş eğiliminin bir diğer nedeni, işgücünün yapısında görülen, tarımsal

⁷¹ Özar, Şemsa, Gülay Günlük Şenesen ve diğerleri, a.g.e., ss 4-7.

⁷² Ayrıntılı bilgi için bakınız, TÜİK Hanehalkı İşgücü Sonuçları, www.tuik.gov.tr

etkinliklerden tarım-dışı etkinliklere kayıttır. Kırsal alanda, ücretsiz aile işçisi olarak çalışan kadın, kente göç ile birlikte işgücü piyasasının dışında kalıp, ev işlerine yönelmektedir. Bu durum, işgücü piyasasına girmelerinin kültürel değerlere aykırı olmasından, eğitimsiz olmalarından, mesleki becerilerinin olmamasından ve işgücü piyasasının kadınlar aleyhine elverişsiz koşullarından ileri gelmektedir⁷³. Kente göç eden kadınların eğitimsiz ve mesleki beceriden yoksun olmalarının en önemli nedenlerinden biri, köylerinde ücretsiz işgücü olarak görülmelerinden dolayı kadınların okula gönderilmeyişleridir.

Diğer yandan, ev işleri, çocuk, hasta ve yaşlı bakımı, kadının çalışması ile ilgili gelenek ve göreneklerin değişim hızının kadın lehine yavaş seyretmesi, işverenin kadın çalıştırmaya sıcak bakmaması, çalışmayla ilgili yasal mevzuattaki eksiklikler gibi kadınları, işgücü piyasasından uzak tutan başka nedenler de mevcuttur.

Kadınların, kırsal kesimde işgücüne katılma oranlarındaki düşüş, kente göç ve tarımda makineleşme gibi çok açık nedenlere dayanmaktadır. Önemli olan kentli kadın nüfustaki artışa rağmen, kentli kadınların işgücüne katılma oranında neden bariz bir yükselme olmadığıdır⁷⁴. Kentlerde kadınların işgücüne katılım oranları, 1990 yılında %17, 1995'te %16,5, 2000'de 17,4, 2005'te %9,3 ve 2006 ocak ayında %19,4 olmuştur. Bu durumda kadınların kentlerde işgücüne katılımı, 15 yılda %2 gibi çok düşük oranlı bir artış göstermiştir.

Tablo2-5. İstihdamın Kır-Kent Dağılımı

15 yaş ve üzeri	Kadın	%	Erkek	%	Toplam
Türkiye	5.768.000	26	16.024.000	74	21.792.000
Kır	3.443.000	35	6.505.000	65	9.948.000
Kent	2.325.000	20	9.519.000	80	11.844.000

Kaynak: Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004, Tablo 10,2'den yararlanılarak hazırlanmıştır.

⁷³ Tansel, A., **İktisadi Kalkınma ve Kadınların İşgücüne Katılımı: Türkiye'de Zaman Serisi Kanıtları ve İllere Göre Yatay Kesit Kestirimleri**, Economic Research Center Working Paper in Economics,, Middle East Technical University, 2002, s.4, www.erciyes.edu.tr,

⁷⁴ Ecevit, Yıldız, a.g.e., s.44.

1980 sonrası makro ekonomik değişmelerin ve bunların kentli nüfusa yansımalarının olumsuz sonuçlar doğurduğu ve bu olumsuzluklara, kentte yaşayan hanelerin daha çok parasal gelir elde etme yollarını arayarak karşı koymaya çalışmaları, kentlerde işgücüne katılım oranlarında artış olacağı beklentisine sokmaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranlarında gözle görülür bir artış olmaması dolayısıyla bu çelişkili durum ilk bakışta şaşırtıcıdır⁷⁵.

Ancak, kadınların kentlerde işgücüne katılım oranlarına bakarak her geçen sene ev dışında çalışma eğilimlerinin azaldığını söylemek doğru olmayacaktır. Bu çelişki işgücüne katılım oranının hesaplanmasıyla ilgilidir.

$$\text{İşgücüne Katılma Oranı} = \frac{\text{İşgücü (Çalışanlar + İşsizler)}}{\text{Aktif Nüfus (15 yaş ve üzeri nüfus)}}$$

şeklinde hesaplanan, işgücüne katılma oranının paydasında yer alan aktif nüfus içinde işgücüne dahil olmayanların da yer alması işgücüne katılım oranını etkilemektedir. Bu nedenle kadınların işgücüne katılım oranları değerlendirilirken bu durumun göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

Kentlerde kadınların çalışma eğilimlerinin daha doğru değerlendirilmesi için, işgücüne katılımın değil, istihdama katılımın dikkate alınması gerekmektedir⁷⁶. İstihdama katılım oranı şu şekilde hesaplanmaktadır.

$$\text{İstihdama Katılma Oranı} = \frac{\text{İstihdam Edilen Nüfus (İşgücü - İşsiz)}}{\text{Aktif Nüfus (15 yaş ve üzeri nüfus)}}$$

Kentlerde kadınların istihdama katılma oranlarına bakıldığında küçük artışlar gözlenmektedir. Kentlerde kadınların istihdama katılma oranları, 1990 yılında %11,8, 1995'te %13,7, 2000'de %15, 2005'te %16 ve 2006 ocak ayında %16,1 şeklinde gerçekleşmiştir. 15 yıllık süreçte kadın istihdamı %4 civarında artmıştır⁷⁷.

⁷⁵ Ecevit, Yıldız, a.g.e., s.44.

⁷⁶ Ecevit, Yıldız, a.g.e., s.46.

⁷⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız, TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları, www.tuik.gov.tr

Bu artış, kentli kadınların ev dışında bir işte çalışma eğilimlerinin fazlaştığını ve işgücü piyasasında kadın emeğinin kullanımında artış olduğunu göstermektedir.

Kentlerde kadın istihdamında artış gözlenirse de, kadınlar kendilerine yüklenen toplumsal cinsiyet rollerinden ötürü ancak, sınırlı ve belirli sektörlerde istihdam edilmektedirler. Dolayısıyla, bu artış belirli sektörlerde olmaktadır. Türkiye’de kentler, kadınların çalışma yaşamına düşük düzeylerde katılabildikleri mekanlar olarak ortaya çıkmaktadır⁷⁸.

İstihdamın sektörel dağılımı, bir ülkenin kalkınmışlık düzeyinin göstergesi olarak değerlendirilebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde, ekonomik kalkınmaya bağlı olarak istihdamın sektörel dağılımında değişimler olduğu gözlenmektedir. Kalkınma ile birlikte sanayi ve hizmetler sektöründe istihdam artarken, tarım sektöründe istihdam azalmaktadır.

Türkiye’de ise yıllar itibariyle sanayi ve hizmetler sektöründe artan istihdama karşılık, tarım sektöründe de istihdamın arttığı görülmektedir. Türkiye, istihdamda sanayi payı en düşük ülkelerden birisi iken, tarım payı yüksektir ve Çin, Hindistan gibi ülkelerle benzerlik göstermektedir. Hizmetler sektörü açısından da Türkiye, pek çok ülkeye göre gerilerde bulunmaktadır. Bunda ekonominin genel olarak istihdam yaratma gücünün zayıflığının önemli payı bulunmaktadır. Türkiye’nin, bu görüntüyle, kalkınmış ülkeler arasında yerini alması da oldukça zor görünmektedir⁷⁹.

Türkiye genelinde kentlerde istihdam edilen kadınların çoğunlukla hizmetler sektöründe yer aldığı görülmektedir. 1970 yılında, 303 bin 536 kadının çalıştığı sanayi sektörü, 254 bin 790 kişinin çalıştığı hizmetler sektörünü geçerek ikinci sırayı almaktadır. Ancak, bu yıldan sonra kadın çalışanların hizmetler sektöründe olan sürekli artışıyla birlikte, hizmetler sektörü, tarım sektöründen sonra kadın istihdamının gerçekleştiği ikinci sektör olmaktadır.

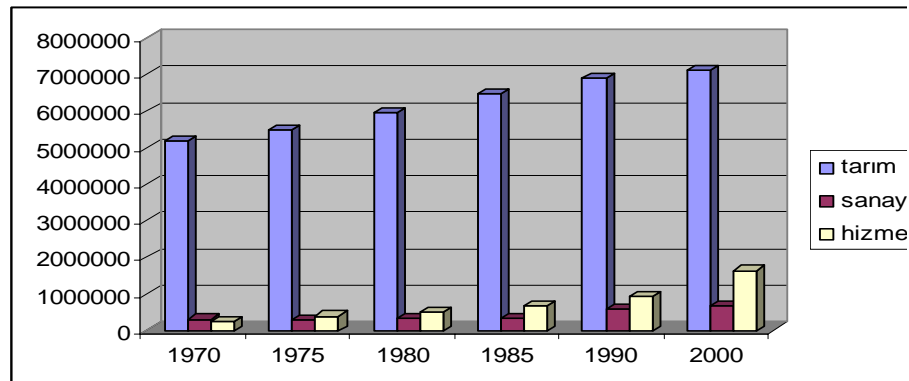
⁷⁸ Özar ve diğerleri, **Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları**, s.5.

⁷⁹ Kelleci, M.Ali, **Bilgi Ekonomisi, İşgücü Piyasasının Temel Aktörleri ve Eşitsizlik: Eğilimler, Roller, Fırsatlar ve Riskler**, DPT Yayını, No: 2674, 2003, s.90.

Tablo 2-6. Kadın İstihdamın Sektörel Dağılımı

SAYIM YILI	TARIM	SANAYİ	HİZMETLER
TOPLAM			
1970	10 230 496	1 844 274	2 735 178
1975	11 694 513	2 121 564	3 336 414
1980	11 104 501	2 905 959	4 335 230
1985	12 118 533	3 096 265	5 235 067
1990	12 547 796	4 177 106	6 515 508
2000	12 576 827	4 666 606	8 719 693
KADIN			
1970	5 199 918	303 536	254 790
1975	5 484 490	266 207	390 328
1980	5 948 959	311 384	510 903
1985	6 484 257	341 837	653 131
1990	6 900 466	578 350	909 201
2000	7 133 056	654 679	1 636 263
ERKEK			
1970	5 030 578	1 540 738	2 480 388
1980	5 155 542	2 594 575	3 824 327
1985	5 634 276	2 754 428	4 581 936
1990	5 647 330	3 598 756	5 606 307
2000	5 443 771	4 011 927	7 083 430
2006			

Grafik 2. Sektörlere Göre Çalışan Kadın Nüfus 1970–2000

1970'lerden itibaren her geçen yıl tarım dışı sektörlerde kadın istihdamında meydana gelen artışa rağmen, en yüksek oran tarım sektörüne aittir. Sanayi

sektöründe çalışan kadınlar arasında yoğunluk imalat sektöründe, hizmetler sektöründe çalışan kadınlar arasında ise yoğunluk; toplum hizmetleri, sosyal ve kişisel hizmetler alanındadır. Türkiye’de yıllar itibariyle gerek kadınlar gerekse erkekler açısından sanayi ve hizmetler sektöründe bir artış söz konusu olmakla birlikte, bu sektörlerle tarım sektörü arasında büyük farklılıklar mevcuttur.

Türkiye’de yoğun olarak tarım sektöründe çalışan kadınların çoğunluğu, özellikle de kırsal alandaki kadınların büyük çoğunluğu ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Kırsal alanda tarlada, bahçede, bağda ekimden dikime, yetiştirmeden pazarlamaya kadar tarımsal üretimin her aşamasında etkin olan kadın, evinin ve çocuklarının her türlü işinden de sorumlu olmaktadır⁸⁰. Kentteki kadın işgücünün görünüş biçimleri ise daha çeşitlidir, ev içinde ücretsiz aile işçiliği veya gelir getirici işler yapabildikleri gibi, sanayi ve hizmet sektörlerinde ücretli işçi olarak da istihdam edilmektedirler. Buna ek olarak az sayıda da olsa kendi hesabına çalışan veya işveren konumunda olan girişimci kadınlara da rastlamak mümkündür⁸¹. Türkiye’de genel itibariyle kadın çalışanların işteki durumlarına bakıldığında, ücretli ve işveren olarak çalışan kadınların sayısında da bir artış gözlenmesine rağmen, kadınların çoğunlukla ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı görülmektedir.

Tablo 2-7. Çalışan Nüfusun Cinsiyete Göre Dağılımı

% (2005 yılı)	Ücretli	Yevmiyeli	İşveren	Kendi hesabına	Ücretsiz aile işçisi
Kadın	39,8	6,4	1,0	13,1	39,6
Erkek	48,2	7,6	5,2	24,1	13,8

Türkiye İstatistik Kurumu’nun, Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 2000 yılında Türkiye genelinde 20 milyon 579 bin kişi olan toplam istihdamın 15 milyon 176 bin kişisini erkekler, 5 milyon 403 bin kişisini kadınlar oluşturmaktadır. Kadınların 3 milyon 183 bin kişisi tarım sektöründe çalışırken, 746 bin kişisi sanayi sektöründe, 1 milyon 474 kişisi hizmetler sektöründe çalışmaktadır. 2005 yılında, 22 milyon 46 bin kişi istihdam edilmiştir. İstihdam edilenlerin 16 milyon 346 bini erkek,

⁸⁰ Koray, Meryem, Sevda Demirbilek ve Tunç Demirbilek, **a.g.e.**, s.14.

⁸¹ Özdamar, S. ve diğerleri, **Bankacılık Sektöründe Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık**, KSSGM Yayınları: Ankara, 2000, s.9.

5 milyon 700 bini kadındır. 2006 yılının ocak ayına ait veriler ise Türkiye genelinde toplam istihdamın 20 milyon 834 bin olduğunu göstermektedir. 25 milyon 691 bin erkek istihdam edilirken, 5 milyon 143 bin kadın istihdam edilmektedir.

2000 yılında tarım sektöründe çalışan kadınların işteki durumuna bakıldığında 2 milyon 601 kadının ücretsiz aile işçisi olarak, 469 bin kadının kendi hesabına ve işveren olarak, 113 bin kadının ise ücretli ve yevmiyeli olarak çalıştığı görülmektedir. Tarım dışı sektörlerde çalışan kadınların işteki durumuna bakıldığında bu sıralamanın tersine döndüğü, 1 milyon 866 bin kişinin ücretli ve yevmiyeli olarak, 208 bin kişinin kendi hesabına ve işveren olarak, sadece 146 bin kişinin ücretsiz aile işçisi olarak çalıştığı görülmektedir⁸².

Sanayi ve hizmetler kesiminde ücretli olarak çalışan kadının durumuna bakıldığında ise erkeklerle arasında ayrımcılık yapıldığı görülmektedir. Bu kesimde erkek ile eşdeğerde iş yapıyor olsa bile, kadına daha az ücret ödendiği, özellikle mesleki eğitimde ve meslekte yükselme olanaklarında önceliklerin erkeklere tanındığı gözlenmektedir⁸³.

Görüldüğü gibi, Türkiye'deki kadın işgücü ve istihdamının durumu 2000'li yıllarda da çok fazla değişiklik göstermeden devam etmektedir. Kadın işgücüne yönelik beklentilerde geleneksel bakış açısı güncelliğini korumaktadır⁸⁴. Kadın istihdamı oranı, erkek istihdamı oranının çok altındadır ve kadınlar işe girerken ve çalışma yaşamında erkeklere göre oldukça düşük şanslara sahiptirler. Ecevit'e göre, kadınlar, işgücü piyasasında ikincil statüde ve alta sıralı konumdadırlar⁸⁵.

İstatistiklerin de ortaya koyduğu gibi, Türkiye'de kadınların işgücüne katılma oranı gittikçe azalmaktadır. Bu oran 1990 yılında yüzde 34 civarındayken, 2005 yılında yüzde 24,8'e ve 2006 yılının ocak ayında da yüzde 22.5'e düşmüştür. Türkiye'deki kadın istihdamı oranını diğer ülkelerle karşılaştırıldığında ortaya negatif bir tablo çıkmaktadır. Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'nün (OECD)

⁸² Ayrıntılı bilgi için bakınız: TÜİK Hanehalkı İşgücü Anket Sonuçları, www.tuik.gov.tr.

⁸³ Eyüboğlu, Dilek, **Kadın İşgücünün Değerlendirilmesinde Yetersizlikler**, Milli Produktive Yayınları, No:637, 1999, s.19

⁸⁴ **Türkiye'de Kadının Durumu**, KSGM Yayınları, 1998, s.24.

⁸⁵ Ecevit, Yıldız, Ecevit, Yıldız, **Türkiye'de Ücretli Kadın Emeginin Toplumsal Cinsiyet Temelli Analizi**, s.267.

istihdama ilişkin 2005 yılı raporuna göre, Türkiye’de 2004 yılı itibariyle istihdam edilen kadınların, çalışabilir yaştaki kadın nüfusa oranı yüzde 24’tür. Kadınların işgücüne katılım oranı açısından da Türkiye, yüzde 27 ile OECD ülkeleri arasında en kötü ülke durumundadır⁸⁶.

2004 yılında Türkiye’de toplam istihdamda bir artış söz konusu iken, kadın istihdamında bir gerileme yaşanmıştır. 2004 yılında kadınların istihdam içindeki oranı sadece yüzde 26’dır ve bu oran Avrupa Birliği sürecinde Türkiye’nin önündeki çok ciddi bir engeldir. AB Lizbon Hedefleri’ne göre kadınların çalışma hayatına katılım oranının yüzde 60 olması gerekmektedir⁸⁷. Kadınların işgücü piyasasına yeterince katılamama nedenleri genel olarak şu başlıklar altında toplanmaktadır⁸⁸:

Kadınların Eğitim Düzeylerinin Düşük Olması: 2004 Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu’na⁸⁹ göre; ilk, orta ve yüksek eğitimde kız çocuklarının okullaşma oranları yüzde 68’dir. Bu oran Türkiye’yi dünya sıralamasında 110’uncu sıraya itmiştir.

Kadınların Ücretlerinin Düşük Olması: 2004 Birleşmiş Milletler İnsani Kalkınma Raporu hesaplamalarına göre, Türkiye’de kadınlar, erkeklerin kazandığı ücretin ancak yüzde 60’ını kazanmaktadır.

Kadınların Ev ve İş Yaşamlarını Uyumlaştırmalarına Yardımcı Olacak Destekleyici Mekanizmaların Bulunmaması: Kadınların dışarıda da çalışması durumunda bile ev, aile, çocuklar ve diğer aile fertlerinin her türlü bakımını zorunlu kılan toplumsal rol dağılımı, çalışan kadınların dışarıda çalışmayı ikinci bir yük şeklinde hissetmelerine neden olmaktadır. Bu da pek çok kadının ev dışında çalışma yaşamına katılamamalarına veya işten ayrılmalarına yol açan önemli sebeplerden birini oluşturmaktadır.

⁸⁶ OECD, **2005 İstihdam Raporu**, 2005.

⁸⁷ Pınarcıoğlu, Nihal ve M. Gündoğan, **Küresel Eşitlik ve Küresel Eşitliği Sağlamada Kadının ve Kadın Örgütlerinin Rolü**, II. Ulusal STK Kongresi Bildiriler Kitabı, 2005, s.402.

⁸⁸ ŞENOL, Nevin; Ceren İSAT ve Aysun SAYIN, **Avrupa Birliği’ne Giriş Sürecini İzleme Programı-Kadınlar ve Erkekler İçin Eşit Fırsatlar: Türkiye**, İstanbul Politikalar Merkezi: İstanbul, Aralık 2004, s. 84–85

⁸⁹ **İnsani Kalkınma Raporu**, Birleşmiş Milletler, 2004

İşyerinde Cinsel Taciz: Kadınların bedenleri ve cinsellikleri üzerindeki baskılar ve taciz, kadınları tüm kamusal ve ortak olanlardan olduğu gibi iş yaşamından da uzaklaştırmaktadır.

Aileden İzin Alamama: Kadınların iş hayatına girişleri önündeki bir diğer engel eşlerinden veya aile büyüklerinden izin alamamalarıdır. Yapılan bir çalışmada evlendikten sonra koca veya babalarının işi bırakma baskısıyla karşılaştıklarını belirten kadınların oranı yüzde 24'tür⁹⁰. Yeni Medeni Kanun'a göre kadınların böyle bir izin alma zorunluluğu kalmamıştır; ancak uygulamada geleneksel tutumlar sürmektedir. Ayrıca, ailedeki erkekler, eşlerinin, kız kardeşlerinin veya diğer kadın akrabalarının başka bir erkeğin yanında çalışmasını neredeyse bir namus meselesi haline getirmektedir. Bu durum çıkan yasaları işletemeyecek denli güçlü bir kabule ve geleneğe dönüşmüştür.

⁹⁰ Lordoğlu, Kuvvet, **Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadın ve Değişimi**, KSSGM Yayınları: Ankara, Ağustos, 1999, s.109.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Kocaeli İli ve İzmit Merkez İlçesinde Kadın İşgücü ve İstihdamı

3.1. Kocaeli ve İzmit İşgücü Piyasaları

Kocaeli işgücü piyasaları, ilin sanayileşmesi sayesinde önemli oranda yapısal bir değişim göstermiştir. Kocaeli sanayisinin gelişiminde ilk adım olarak sayılan kâğıt fabrikaları, bu bölgede kurulmuştur¹. Ancak sanayinin asıl gelişimine uygun işgücündeki değişimler 1960'lı yıllardan sonra ivme kazanmıştır. İlk 1927 sayımı sonuçlarına göre sanayide çalışanların sayısı 4 bin iken bugün Kocaeli imalat sanayi içinde çalışan sayısı 60 bini aşmıştır. Toplam sanayi çalışanları ise 100 bini aşmaktadır².

Kocaeli'nin bir sanayi kenti olmaya başlamasından itibaren işgücü göçü de başlamıştır. Halen yoğun olarak işgücü göçü yaşanmaktadır. Özellikle sanayi sektörünün erkek işgücü ağırlığı, kente erkek işgücü göçünü artıran önemli bir etken olmuştur. Kente göç eden erkek işgücü daha çok sanayide iş olanağı bulurken, erkeklerle birlikte göç eden ailede kadınlar, tarımsal istihdamdan, daha çok ev kadınlığı statüsüne geçerek işgücü piyasasından çekilmişlerdir³.

3.2. Nüfus Yapısı

Nüfusun yaş yapısına bakıldığında ilgi çekici gelişmeler görülmektedir. Kocaeli'nin göç alan bir il olması⁴, çalışma çağındaki nüfusun görece payını arttırmıştır. Kocaeli, genç işgücü bakımından oldukça önemli bir potansiyele sahiptir.

¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: **ILO, Kocaeli Durum Raporu**, 2005.

² Ayrıntılı bilgi için bakınız: TÜİK 2002a ve TÜİK 2001 İmalat sanayi geçici sonuçları.

³ Kocaeli Sanayi Odası, <http://www.kosano.org.tr/sayfa.php?sayfa=59>

⁴ Net Göç hızı: binde 98, TÜİK 998: 12

Kocaeli’nde nüfusun cinsiyet yapısına bakıldığında 1935’ten bu yana erkek nüfus, kadın nüfustan fazla olmuştur. Bunun önemli nedenlerinden biri Kocaeli’nin sanayi kenti olarak daha çok erkek işgücü göçü almasıdır. 1935-1950 yılları arasında ortalama 21 olan nüfusun medyan yaşı, 1985 yılına kadar artış ve azalışlar göstermiş, ancak 1985’ten sonra sürekli ve hızlı artma eğilimine girmiştir. Kocaeli’ne il dışından gelenler 1970’li yıllara kadar “tekil erkek göçü” biçiminde devam etmiştir⁵. Bu nedenle nüfus içinde erkeklerin payı giderek artmıştır. 1970 sonrasında doğum oranının azalmasına karşın erkek nüfusun payının artmasındaki temel etken, ilin sadece kentsel kesimlerinin değil, kırsal kesimlerinin de il dışından göç almaya başlamasıdır. 2000 yılında Kocaeli’nde hem kadın nüfusun hem de erkek nüfusun yarısı 26 yaşından küçüktür. Nüfus piramitleri incelendiğinde, 1955 yılı nüfus piramidinin en önemli özelliği çocuk yaştaki nüfusun fazla olmasıdır. Bu durum, doğurganlık düzeyinin yüksek olduğunu göstermektedir. Yaşlı nüfustaki ölüm hızının yüksek olması, bu yaş grubu nüfusunun azalmasına yol açmıştır⁶.

Son nüfus sayımı kesin sonuçlarına göre Kocaeli’nin nüfusu 1.206.085, İzmit’in nüfusu 195.699’dur. Kocaeli’nde nüfusun 580 bini kadın, 625 bini erkektir. İzmit’te ise nüfusun 95 bini kadın, 99 bini erkektir. İlin yıllık nüfus artışı yüzde 24’tür ve km²’ye düşen nüfus miktarı 344 kişiye ulaşarak İstanbul’dan sonra ülkenin en kalabalık yerleşim birimi olmuştur. Kocaeli’nin bir sanayi kenti olması, ilin nüfus çekim kapasitesini yükseltmiş ve gerek kırsaldan gerekse diğer kentlerden ile yoğun göçler yaşanmıştır. TÜİK’in nüfus projeksiyonları çalışmasına göre, Kocaeli nüfusu 2001 yılında 1 milyon 226 bin, 2002 yılında 1 milyon 256 bin, 2003 yılında 1 milyon 286 bin ve 2004 yılında 1 milyon 316 bin civarındadır. Buna göre Kocaeli nüfusu, sürekli artan ve artma eğiliminde olan bir yapıdadır⁷.

Tablo 3-1. Cinsiyete Göre Kocaeli Nüfusu

Sayım Yılı	Toplam	Kadın	Erkek
2000	1.206.085	580.776	625.309

*Cinsiyet Oranı: Her 100 kadın için erkek sayısıdır.

⁵ Ayrıntılı bilgi için bakınız: ILO, Kocaeli Durum Raporu, 2005.

⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: TÜİK, 2002 a:75.

⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız: TÜİK, 2004.

Tablo 3-2. Cinsiyete Göre İzmit Nüfusu

Sayım Yılı	Toplam	Kadın	Erkek
2000	195.699	95.855	99.844

3.3. İstihdamın Yapısı

Kocaeli'nin bir sanayi kenti olarak bilinmesi, işgücü piyasasının erkek alanı olarak yapılanmasına yol açmıştır. Türkiye'nin en canlı işgücü piyasalarından olan Kocaeli'nde kadınlar bu piyasaya girmek için çok fazla fırsat bulamamışlardır⁸.

Kocaeli ve İzmit'te istihdam edilenlerin işyerlerindeki konumlarına göre dağılımında bugün ücretli olarak çalışmanın toplam istihdam içindeki payı yüksek bir orandadır. Bu oran aynı zamanda ücretlilerin işteki durumlarına göre Türkiye ortalamasının üstündedir. Ancak cinsiyetler açısından bakıldığında, Türkiye genelinde olduğu gibi, ücretli çalışma, büyük bir oranda erkekler açısından geçerlidir. Yine kadınlar daha çok ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır⁹. Ücretsiz aile işçiliği de Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Bu durum, bölgede kadınların işgücüne katılma oranının Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmesinin önemli bir nedenidir.

Tablo 3-3. Karşılaştırmalı Olarak İstihdam Edilenlerin İşteki Durumları (Yüzde)

İşteki Durum	Türkiye	Kocaeli
Ücretli ve yevmiyeli	49.7	52.84
İşveren	5.5	2.15
Kendi Hesabına Çalışan	23.8	16.17
Ücretsiz Aile İşçisi	21.3	28.82

Kaynak: TÜİK, HİİA 2002 ve Genel Nüfus Sayımı 2000

Öte yandan, Kocaeli istihdamının, tarım dışı sektörler dikkate alındığı zaman, çoğunluğu ücretlilerden oluşmaktadır. Türkiye'de tarım- dışı sektörlerde istihdamın ücretlilik oranı %72 civarında olduğu dikkate alındığında, Kocaeli'nde ücretli çalışanların bu oranın hayli üstünde olduğu izlenmektedir¹⁰.

⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: **ILO-İŞKUR, Kocaeli İşgücü İhtiyaç Analizi**, 2004.

⁹ Kocaeli Sanayi Odası, <http://www.kosano.org.tr/sayfa.php?sayfa=59>.

¹⁰ TÜİK Genel Nüfus Sayımı 2000 ve TÜİK Hİİ 2002

Kocaeli’nde istihdam edilen kişilerin işteki durumları, cinsiyetlerine göre incelendiğinde iki nokta belirginleşmektedir. Toplam istihdamın işteki duruma göre dağılımında, erkeklerin ücretli statüsü, kadınların ise ücretsiz aile işçiliği statüsü yoğunluk taşımaktadır¹¹.

Tarım-dışı ekonomik faaliyet alanlarına göre yapılan sınıflamada, ücretlilik statüsü, her iki cinsiyet için en yoğun çalışma biçimi olarak öne çıkmaktadır. Kocaeli’nde toplam istihdam edilen erkeklerin %45’inin kadınların ise %66’sının hizmetler sektöründe ücretli olarak istihdam edilmesi, bu gelişmeyi özetlemektedir. Tablo 3-4’de en dikkat çekici tespitlerden biri, kadın istihdamının tarım sektöründe yoğunlaşmasına rağmen, istihdam ücretli olduğu zaman erkeklerin kadınlardan bir hayli fazla olmasıdır. Bu durum da, işgücü piyasasında kadına olan ayrımcı bakış açısını sunmaktadır.

**Tablo 3-4. Kocaeli’nde Toplam İstihdam İçinde Ücretlilerin Payı
(Cinsiyete ve Sektörlere Göre)**

Sektör	Erkek	Kadın
Tarım	9	1
Sanayi	35	28
İnşaat	6	3
Hizmetler	45	66

Kaynak: DİE Genel Nüfus Sayımı 2000 verilerinden derlenmiştir.

Kocaeli’nde ücretli olarak çalışan kadın ve erkeklerin mesleki dağılımları, kadınların bazı mesleklerdeki ücretlilik oranlarının, erkek çalışanlara çok yakın oranlar verdiğini göstermektedir. Özellikle tarım dışı alanlarda bu ayırım, ücretlilik statüsünün kadınlar için yoğunlaştığı meslek gruplarını göstermektedir. Buna göre, aşağıdaki tablo, ücretli kadınların yoğunlaştığı tarım-dışı bazı meslek gruplarını ve geleneksel kadın istihdamını sunmaktadır.

¹¹ TUİK 2002b s: 162.

Tablo 3-5. Ücretli Çalışan Kadınların Ekonomik Faaliyetler İçindeki Oranı

Meslek Grubu	Yüzde
Sosyal ve İlgili Kamu Hizmetleri	45
Kişisel Hizmetler	14
Kamu İdaresi ve savunma	11
Taşınmaz Mallara Ait İşler ve Kurumları	34
Mali Kurumlar	42
Perakende Ticaret	25
Lokanta ve Oteller	12
Gıda İçki Tütün	17
Dokuma Giyim Deri	42

Kaynak: TÜİK Genel Nüfus Sayımı 2000'den derlenmiştir.

Ancak, bu tablodan da anlaşılacağı üzere, ücretli çalışma ilişkisi içinde hiçbir alanda erkeklerden daha fazla istihdam görülmemektedir. Kocaeli piyasası için, kadınların ele geçirdiği ve kadın egemenliğinde olan bir sektörün olduğu söylenememektedir. Kadınların oransal olarak erkeklere en yakın olduğu alan, sosyal ve ilgili kamusal hizmetlere ait işler olmuştur.

3.3.1. İstihdamın Cinsiyete Göre Dağılımı

TÜİK'in 2000 yılı verilerine göre, Kocaeli'nde çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilen 12 yaş ve yukarisındaki¹² 185.029 kadın işgücünün, 171.714'ü istihdam edilmekteyken, 363.593 erkek işgücünün 331.236'sı istihdam edilmektedir¹³.

İzmit'te çalışma çağındaki nüfus olarak kabul edilen 12 yaş ve yukarisındaki 13.290 kadın işgücünün, 10.194'ü istihdam edilmekteyken, 51.557 erkek işgücünün 44.443'ü istihdam edilmektedir¹⁴.

İstihdam edilenlerin sektörel dağılımı cinsiyete göre önemli farklılıklar göstermektedir. Erkekler sanayi sektöründe yoğun olarak çalışırken, kadınlar yoğun olarak tarım sektöründe ve ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadırlar. Tüm sektörlerde

¹² TÜİK tarafından artık, çalışma çağı olarak 15 yaş ve yukarisındaki nüfus, çalışma çağında kabul edilmektedir.

¹³ 2000 Genel Nüfus Sayım Sonucu, TÜİK, 2000.

¹⁴ 2000 Genel Nüfus Sayım Sonucu, TÜİK, 2000.

istihdam edilen kadın nüfusun ancak %25'i ücretli olarak çalışırken, erkek nüfusun %67'si ücretli olarak çalışmaktadır¹⁵.

Tablo 3-6. 2000 Yılı Nüfus Sayımı TÜİK Verilerine Göre Kocaeli'ndeki Tarımdışı Sektörlerde İstihdam Edilen Kadın ve Erkek Oranları

Sektörler	Toplam İstihdam	Kadın	Yüzde	Erkek	Yüzde
Sanayi	102.196	13.620	13	88.576	87
İnşaat	41.820	706	2	41.114	98
Hizmet	162.061	30.612	19	131.449	81
Diğer Faaliyetler	525	106	20	419	80
Toplam İstihdam	306.602	45.044	15	261.558	85

Verilere göre, tarım dışı faaliyetlerde ücretli olarak istihdam edilen kadın sayısı, erkek sayısının çok altındadır. Sonuçlar, kadın istihdamı ile ilgili olarak Kocaeli İli'nin Türkiye geneli ile paralellik gösterdiğini ortaya koymaktadır. 2005 yılında Kocaeli'nde çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren işletmelerdeki kadın istihdamının mevcut durumunu ve kadın işgücü talebini belirlemeye yönelik olarak yapılan alan araştırması, konuyla ilgili temsili bir örnek oluşturmakta ve önemli sonuçlar içermektedir¹⁶.

Bu araştırma sonucu, kadın istihdamının düşük olmasını, işverenler; vardiya saatleri, işin kadınlara uygun olmaması, işyerinin geleneksel yapısı yasal haklar, erkek eleman sayısının çokluğu gibi nedenlere bağlamışlardır¹⁷.

Kocaeli Kadın İşgücü Araştırması, toplam 70 işyerinde uygulanmıştır. Bu işyerlerinde toplam çalışan kadın sayısı 3.444 (%21) iken, erkek sayısı 13.242(%79)'dir. Kocaeli Kadın İşgücü Araştırması anket formu uygulanan işyerlerinin yüzde 61'i hizmet ve ticaret, yüzde 38'i imalât sanayi sektöründe faaliyet göstermektedir ve kadınların yoğun olarak çalıştıkları sektör hizmet ve ticaret sektörü, en az çalıştıkları sektör ise sanayi sektörünün alt dalı olan inşaat sektörü olmaktadır. Araştırma sonuçları, kadınların görece olarak daha çok, muhasebe, büro yönetimi, satın alma, halkla ilişkiler, pazarlama, satış gibi alanlarda istihdam

¹⁵ Pınarcıoğlu, N., **Kocaeli Kadın İşgücü İhtiyaç Analizi...**, s.6.

¹⁶ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Pınarcıoğlu, Nihal Ş., a.g.e.

¹⁷ Pınarcıoğlu, N., a.g.e., ss 8-9.

edildiğine işaret etmektedir. Araştırmaya göre kadınlar, işgücüne katılma aşamasında ve işyerlerinde, toplumsal rol dağılımı nedeniyle başlıca iki engelle karşılaşmaktadırlar: Ev içindeki iş dağılımı nedeniyle kadınlar, çalışma hayatında yeterince yer alamamaktadırlar; çünkü bu iş dağılımı kadınların neredeyse tüm zamanlarını almaktadır. Diğer yandan işveren tarafından işyerlerinde kadın istihdamının düşük olmasına neden olarak gösterilen “vardiya saatleri” konusu, toplumdaki ataerkil rol dağılımının bir yansımasıdır. Kadınların öncelikli olarak ev işlerinden sorumlu tutulmalarının yanı sıra, geceleri ev dışına çıkmalarının kabul edilemez olması da bu konuda önemli rol oynamaktadır. Kadınların gerek eğitimi gerekse istihdamı, hem aileler, hem işveren hatta kadınların kendileri tarafından bu bağlamda değerlendirilmektedir. İstatistiklerin de gösterdiği gibi kadınlar, erkeklere kıyasla daha düşük eğitim düzeyindedir. Yine aynı nedenlerden dolayı kadınlar kısıtlı sayıda ve genellikle ev işlerinin uzantısı olan işlerde (bulaşıkçılık, aşçılık, servis elemanlığı, çocuk bakımı gibi) istihdam edilmektedir¹⁸.

3.3.2. İstihdamın Yaş Grubuna Göre Dağılımı

Kocaeli ve İzmit istihdamının yaş grupları içindeki dağılımı, Türkiye genelindeki yaş dağılımına benzer bir niteliktedir. Toplam istihdamın yaklaşık olarak yarısını 20-34 yaşları arası istihdam edilenler oluşturmaktadır. Bu oranın yüksekliği, Kocaeli istihdamın genç nüfus yapısını ifade etmektedir.

Kocaeli ve İzmit’te istihdama katılma yaşları arasında cinsiyete göre oluşan farklılık da Türkiye geneli ile aynı özellikler taşımaktadır. Buna göre 20-24 yaş arası kadınlarda, 25-29 yaş arası da erkeklerde istihdama katılımın en fazla yoğunlaştığı yaş dilimleridir. Toplam istihdam içinde, yaş dilimlerine göre yapılan dağılım sadece iki yaş grubunda kadınların erkeklere göre daha fazla istihdam edildiğini göstermektedir.

12-14, 15-19, 20-24 ve 50-54, 60-64 yaş dilimleri dışında, erkekler kadınlardan daha fazla oranda istihdama katılmaktadır. Özellikle 24 yaşa kadar gerçekleşen istihdam oranları, kadınların ağırlıklı olarak tarımda istihdam edildiğine işaret etmektedir. Sonraki yıllarda ise medeni durumlarındaki değişme ve çocuk

¹⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: Pınarcıoğlu, N. Şirin, a.g.e.

bakımı gibi nedenlerle kadınların işgücü piyasasını terk ettiklerini görülmektedir. İleri yaşlarda ise çoğunlukla erkek istihdamının azalması, kadınların bu yaş dilimlerinde istihdam oranını yükseltmektedir. Nitekim işgücüne dâhil olmayan nüfus içinde, emekli erkeklerin oranı %32 iken kadınların oranının sadece %3 kalması bu durumu açıklamaktadır.

**Tablo 3-7. Kocaeli ve İzmit İstihdamının Dağılımı
(Cinsiyet ve Yaş Gruplarına Göre)**

Yaş Grubu	Kocaeli		İzmit	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
12-14	2 667	3 028	147	30
15-19	30 824	20 534	3 522	1 054
20-24	50 670	27 981	6 076	2 305
25-29	54 011	24 155	7 600	1 947
30-34	46 384	19 220	7 187	1 452
35-39	43 443	18 439	6 666	1 343
40-44	35 543	15 482	5 738	990
45-49	24 961	11 789	3 868	581
50-54	15 912	9 239	1 963	257
55-59	9 747	6 892	888	109
60-64	7 176	6 236	426	73
65 +	9 800	8 679	354	52
Bilinmeyen	98	40	8	1
Toplam	331 236	171 714	44 443	10 194

Kaynak: TÜİK 2000 Genel Nüfus Sayımı Kocaeli, s.114

3.3.3. İstihdamın Eğitim Durumuna Göre Dağılımı

Kocaeli istihdamının eğitim düzeyi, Türkiye istihdamının genel eğitim düzeyinden önemli bir farklılık göstermemektedir. Bu çerçevede Kocaeli’nde istihdam edilenlerin eğitim düzeyi lise altı gruplar için toplam istihdamın %67’sini oluşturmaktadır. Türkiye genelinde, toplam istihdamın %69’u lise altı eğitim düzeyine sahiptir. Bu eğitim düzeyleri, tarım-dışı istihdam alanlarında bir ölçüde yükselmektedir. Kocaeli için, tarım istihdamının nispi yoğunluğu, eğitim düzeylerinin düşük oluşu üstüne etki yapmaktadır¹⁹.

¹⁹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: ILO-İŞKUR, Kocaeli İşgücü İhtiyaç Analizi, 2004.

Tablo 3-8. Kocaeli ve İzmit'te İşgücü ve İstihdamın Eğitim Durumu

	KOCAELİ			
	İşgücü		İstihdam	
Eğitim Durumu	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Okul Bitirmeyen	20 157	38 827	28 158	37 782
Lise Altı	226 550	101 281	207 132	95 628
Lise	86 061	30 418	77 729	25 546
Yükseköğretim	30 725	14 503	28 217	12 758
Toplam	363 593	185 029	331 236	171 714
	İZMİT			
	İşgücü		İstihdam	
Eğitim Durumu	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
Okul Bitirmeyen	1 467	619	982	343
Lise Altı	28 536	3 680	24 488	2 486
Lise	14 169	4 860	12 251	3 726
Yükseköğretim	7 385	4 131	6 722	3 639
Toplam	51 557	13 290	44 443	10 194

Kaynak: TÜİK Genel Nüfus Sayımı 2000'den derlenmiştir.

İstihdamın eğitim durumu cinsiyete göre incelendiğinde, lise altı eğitim düzeyine sahip istihdam edilen erkeklerin oranının, kadınlara göre daha az olduğu görülmektedir. Bu durum ülke genelinde de rastlanan bir olgudur. Yüksekokul düzeyinde eğitim almış olanların istihdamı içinde, kadınların payı yüksektir. Bu gelişme sayesinde yüksek eğitilmiş kadınların istihdamı, erkeklere oranla, diğer eğitim düzeylerinden fazla olmaktadır. Kocaeli için, işgücü piyasaları açısından eğitilmiş kadınların istihdama katılımı, erkeklerin istihdama katılımından daha düşük olmaktadır. Kadınların eğitim düzeyleri yükseldikçe, istihdamdaki payları, erkeklerin paylarına yaklaşmaktadır²⁰.

Tablo 3-9. Karşılaştırmalı Kocaeli Eğitim Göstergeleri(Yüzde)

	Kocaeli	Marmara	Türkiye
Okur-Yazar Nüfus	92.04	92.40	87.30
İlkokul Okullaşma *	109.36	115.65	98.01
Meslek ve Teknik Lise Okullaşma	33.84	29.39	20.49

Kaynak: DPT, "İllerin ve Bölgelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması Araştırması" 2003.

²⁰ Ayrıntılı bilgi için bakınız: ILO-İŞKUR, Kocaeli İşgücü İhtiyaç Analizi, 2004.

* İlkokullaşma oranı ilgili eğitim kademesindeki öğrenci sayılarının çağ nüfusuna oranlanması suretiyle bulunmuştur. Oranın 100'ün üzerinde bulunması çağ nüfusunun üstünde bir nüfusun okula devamını göstermektedir.

Sonuç olarak, Kocaeli istihdam verileri 1980’den bu yana toplam istihdamın her yıl ortalama %7 oranında bir artış gösterdiğini açıklamaktadır. Bu artış, sektörlere göre dağılımda, son yirmi yıllık dönem içinde en fazla inşaat ve tarımda olmuştur. Sanayi sektörü istihdam artış hızı, hizmetler sektörünün gerisinden gelmektedir. 1980-2000 arası, kadınlar için hizmetler sektörü, erkekler için de inşaat sektöründe oluşan istihdamın artış hızı, diğer sektörlerle oranla çok daha fazladır²¹.

Kocaeli ili için işgücünün gösterdiği değişime on yıllık dönemler içinde bakıldığında, 1980-1990 arası işgücü ve istihdam artış hızları 1990-2000 arası dönemde gerçekleşen krizler nedeni ile daha yüksektir. 1990’lı yıllarda oluşan krizlerin, istihdamı olumsuz etkilediği görülmektedir.

Tablo 3-10. Kocaeli ve İzmit İşgücü Verileri

KOCAELİ	Toplam nüfus	12 yaş ve yukarı yaştaki nüfus oran	İşgücü	İstihdam
	1 206 085	78.0	548 622	502 950
Erkek	625 309	78.43	363 593	331 236
Kadın	580 776	78	185 029	171 714
İZMİT	Toplam nüfus	12 yaş ve yukarı yaştaki nüfus oran	İşgücü	İstihdam
	195 699	81	64 847	54 637
Erkek	99 844	80.9	51 557	44 443
Kadın	95 855	81.5	13 290	10 194

Kaynak: TÜİK, Genel Nüfus Sayımı 2000.

Kocaeli’nin bir sanayi kenti görüntüsü altında yüksek işsizlik oranları taşıması bir çelişki olarak düşünülebilir. Ancak incelendiği zaman, sanayi sektöründeki istihdamın, toplam istihdam içindeki payının azaldığı görülecektir. Burada, Kocaeli tarım istihdamının artışı diğer unsurların yanı sıra dikkate alınmalıdır. Öte yandan yine son yirmi yıllık dönem içinde işsizlik oranları da %5.2’den %8.3’e yükselmiştir. Aynı dönem içinde Türkiye için işsizlik oranları %3.5’den % 8.9’a yükselmiştir²². Görüldüğü gibi Kocaeli için işsizlik oranlarındaki artışlar, bazı yıllarda Türkiye genelindeki işsizlik oranlarının üstünde seyretmiştir.

²¹ Ayrıntılı bilgi için bakınız: ILO, Kocaeli Durum Raporu, 2005.

²² TÜİK, 2002a.

Ülke genelinde olduğu gibi Kocaeli’nde de, tarım sektörü istihdamının yoğunlaştığı ilçelerde işsizlik oranı, ücretsiz aile işçiliği nedeni ile düşmekte, sanayi istihdamı yoğunlaştıkça da işsizlik oranları tersine yükselmektedir. Tablo 17’de bu fark net olarak izlenmektedir. Ancak genel bir kestirim yapmaktan kaçınmak için, özellikle her ilçenin özgün durumunu incelemek gerekir. Örnek olarak Gebze hem tarım hem de sanayi istihdamının yüksek olduğu bir ilçedir. İstanbul’a yakınlığı bu konuda ayrı bir değerlendirme gerektirmektedir²³.

Tablo 3-11. Kocaeli İlçeleri Tarım ve Sanayi İstihdamı ve İşsizlik Oranı (Yüzde)

	İşsizlik Oranı	Tarım Sektörü İstihdamı	Sanayi Sektörü İstihdamı
İzmit	6.5	42.5	16.3
Gebze	9.1	34.9	29.1
Gölcük	6.7	35.6	12.9
Kandıra	1.8	76.1	3.7
Karamürsel	7.1	48.1	14.2
Körfez	12.0	28.9	23.8
Derince	18.7	9.6	24.0

Kaynak: DPT İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ,2004 s:183

Kocaeli istihdamı, 1980-1985 yılları arasında mutlak olarak %21 oranında artmıştır. Erkek istihdamında artış (%17), kadın istihdamındaki artışın altında kalmıştır (%32). Aynı dönem içinde işsizlikteki artış (%54), istihdam artışının üstündedir. Bu dönem içinde erkek ve kadın işsizliğindeki artışlar arasında önemli bir fark bulunmamakta, dolayısı ile kadınların işgücüne katılımında artış gözlenmektedir.

1985-1990 yılları arasında beş yıllık istihdam artışı, bir önceki dönemin üstündedir. Bu dönemde işsizlik, oran olarak yükselmesine rağmen, bir önceki dönemdeki artış hızının altında kalmıştır (%47). Erkek istihdamı ile kadın istihdamındaki artış hızları arasında çok önemli bir fark görülmemektedir. Ancak işsizlik artış hızlarında, kadınlar aleyhine bir artış gözlenmektedir. TÜİK verilerine

²³ DPT, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ,2004, s:183.

göre, sektörlere göre kadın istihdamı, bu dönemde yoğun olarak tarım dışı alanlarda yoğunlaşmıştır. 1985-1990 arası, sanayideki kadın istihdamında %66, hizmetlerde ise %55 artış yaşanmıştır²⁴.

1990-2000 arası dönem, bir önceki on yıllık döneme göre istihdamın daha düşük oranda arttığı bir dönemdir. 1991, 1994 ve 1998 yıllarında görülen krizler, istihdamı olumsuz olarak etkilemiştir. İstihdam artışı toplam olarak %45 genişlemiştir. Oysa bir önceki on yıllık dönemde istihdam artışı %59 olmuştur. İstihdamda Kocaeli için dikkat çeken nokta, kadın istihdamının artış hızı (%83), erkek istihdamının üstünde gerçekleşmiştir (%30). Bu artışın çok önemli bölümü hizmet sektöründe istihdam edilen kadınlardan kaynaklanmaktadır. Hizmetlerde 1990-2000 yılları arasında istihdam mutlak olarak %114 oranında genişlemiştir. Tarım ve sanayi sektörlerinde istihdam yaklaşık %30 genişlerken, hizmetler istihdamı iki katı aşkın bir genişleme göstermiştir.

İşsizlik artış oranı, kadınlarda erkeklere göre daha fazla olmuştur. Özellikle kriz dönemlerinde artan işsizliğin kadınları erkeklerden daha fazla oranda etkilediği verilerden anlaşılmaktadır. Erkeklerin 1990-2000 arasında işsizlik artışı %60 iken, kadınlarda aynı dönemde işsizlik artış %220 olmuştur.

İşsizlik sorunu, kendini özellikle tarım dışı sektörlerde daha fazla hissettirmektedir. Ücretsiz aile işçiliği ve kendi hesabına çalışanların çoğunlukta olduğu tarım sektöründe işsizlik oranları düşüktür. Buna karşılık il içinde, ücretli çalışma statüsü son yirmi yıllık dönem içinde toplam istihdamın yarısını aştığı için, işsizlik oranları yükselme eğilimi göstermektedir. Tarım dışı alanlarda istihdam edilenlerin toplam istihdam içindeki payı, son yirmi yıllık dönem içinde %60-65'lerde seyretmektedir. Bu, işsizlik oranlarının yüksek seyretmesine neden olan önemli bir unsur olarak belirmektedir.

Yaş grupları ve cinsiyete göre Kocaeli işsizliğinin profili, yukarıda açıklanan Türkiye genel işsizlik verileri ile paralellik taşımaktadır.

²⁴ Kocaeli Sanayi Odası, <http://www.kosano.org.tr/sayfa.php?>.

Tablo 3-12. Yaş Grupları ve Cinsiyete Göre Kocaeli İşsizlik Oranları (Yüzde)

Yaş Grubu	Erkek	Kadın	Toplam	İ.O Er	İ.O K
12-14	01.04	01.62	01.21	11,2	6,6
15-19	17.16	21.39	18.39	15	12,1
20-24	24.69	30.47	26.38	13.6	12,6
25-29	16.39	16.75	16.49	8.9	8.4
30-34	10.70	10.40	10.61	6.9	6,7
35-39	09.63	08.40	09.27	6.6	5.7
40-44	07.40	05.19	06.75	6.3	4.2
45-49	05.37	02.93	04.66	6.5	3.2
50-54	03.72	01.31	03.02	7.0	1.8
55-59	02.09	00.54	01.64	6.5	1.0
60-64	00.89	00.40	00.75	3.8	0.8
65 +	00.85	00.54	00.76	2.7	0.8
Toplam	32,347	13,313	45,660	8.8	7.1

Kaynak: TÜİK Genel Nüfus Sayımı 2000 Kocaeli verilerinden derlenmiştir.

İşgücüne katılma oranlarının en yüksek olduğu yaş dilimleri, aynı zamanda işsizliğin de en yoğun olduğu 20-24 yaş arasındadır. 15-24 yaş dilimleri arasında ve toplam işsizliğin %44.7 sini oluşturan genç işsizlik, Kocaeli için dikkat çekici ölçüde yüksek bir orandadır. Aynı oran Türkiye geneli için %40 olmaktadır²⁵. Kadınların erkeklere oranla daha fazla oranda işsiz kaldıkları görülmektedir.

İşsizlik oranlarında cinsiyete göre oluşan farklılık, sadece Kocaeli'ne özgü değildir. Kadınların karşılaştığı işsizlik riskinin erkeklere göre daha yüksek olduğu ve çok daha hızlı biçimde işgücü dışında kalmaya eğilim taşıdıkları görülmektedir. Ancak gerek erkek gerekse kadın işsizlerin 20-24 yaş dönemleri, en fazla işsiz kaldıkları dönem olmaktadır.

Erkek ve kadın işsizlik oranları arasında, yaş dilimlerine göre önemli bir fark bulunmamaktadır. İşsizlik farkının erkekler aleyhine en yüksek olduğu yaş dilimi 15-19 arasındadır. 12-14 yaş arası olanlar hariç bütün yaş dilimleri için kadın işsizlik oranları erkek işsizlik oranlarının altında gerçekleşmektedir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, kadınların istihdam içindeki payının, tarım için %73 olması

²⁵ TÜİK HHİA,2002.

ve bunun işsizlik verilerinin düşük kalmasına yol açmasıdır²⁶. Bu gelişme, Türkiye ile paralellik taşımaktadır.

Ancak tarım dışı faaliyetlerin yoğunluk taşıdığı kentsel alanlarda, kadınların işgücüne katılımı çok düşüktür. Kocaeli’nde tarım dışı alanlarda istihdam edilen kadınların, toplam kadın istihdamına oranı %26 düzeyindedir. Ayrıca tarım dışı alanlarda işgücüne katılım oranı, kadınlarda ancak %13 düzeyindedir. Kentsel alanlardaki kadınların işgücüne katılımı, Türkiye için %18.7 olmaktadır²⁷.

Öte yandan yaş dilimleri ile işsizlik verileri arasında dikkat çeken bir olgu da, Kocaeli’nde 12-19 yaş dilimleri arasında işsizlik oranının %13.5 olmasıdır. Aynı yaş dilimleri için işsizlik oranı Türkiye’de %9.6 olarak gerçekleşmektedir. Bu oranın yüksek bulunması, Kocaeli için çocuk işçiliğinin ve kayıtdışı istihdamın yükselmesi ile açıklanmaktadır²⁸.

Sonuç olarak işsizlik verileri, Kocaeli’nde tarım istihdamının yüksekliği nedeni ile tam bir gösterge olamamaktadır. Özellikle kadınların tarım dışı alanlarda düşük olarak işgücüne katılması, işsizlik oranlarının yükselmesini bir ölçüde engellemektedir. Buna rağmen 1990-2000 arasında Kocaeli’nde kadınların işgücü piyasalarına, özellikle hizmetler sektörü içine hızla katıldıkları gözlenmektedir ve paralel olarak da işsizlik oranları yükselmeye başlamaktadır.

Kocaeli’nde işsizlerin eğitim durumları üç grup içinde sınıflanmıştır. Buna göre lise öncesi eğitim, lise ve dengi eğitim ve yüksek okul eğitimine göre işsizlerin ayrımı yapılmıştır.

²⁶ Kocaeli için dikkate alınan TÜİK verileri 2000 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarıdır. Burada Kentsel-Kırsal ayırım bulunmadığı için İşgücüne Katılım oranı Tarım sektörü istihdamı dışarıda tutularak hesaplanmıştır.

²⁷ TÜİK 2002 HHIİ s:48.

²⁸ Ayrıntılı bilgi için bakınız: ILO, Kocaeli Durum Raporu, 2005.

Tablo 3-13. Kocaeli ve İzmit İşsizlerinin Eğitim durumları (Yüzde)

KOCAELİ		İşsizlik Oranı	
Eğitim Durumu	Erkek	Kadın	
Lise Altı Eğitim	66.4	48.7	
Lise Eğitimi	25.7	36.5	
Yüksekokul Eğitimi	7.7	13.1	
Toplam	100	100	
İZMİT		İşsizlik Oranı	
Eğitim Durumu	Erkek	Kadın	
Lise Altı Eğitim	63.8	47.5	
Lise Eğitimi	26.9	36.6	
Yüksekokul Eğitimi	9.3	15.9	
Toplam	100	100	

Kaynak: TÜİK Genel Nüfus Sayımı 2000

Kocaeli ve İzmit için işsizlik oranları, ilkököl mezunu olanlarda en yüksek düzeye çıkmaktadır. Bu ülke geneli ile paralel özellik taşımaktadır. Gerek Kocaeli ve İzmit için gerekse Türkiye geneli için, eğitimlerine göre en düşük işsizlik oranı ,yüksekokul mezunu olanlarda toplanmaktadır.

İşgücüne katılan kadınların erkeklere göre eğitim düzeyleri, Türkiye geneline göre daha eşit dağılım göstermektedir. 2001 yılında Türkiye genelinde tarım dışı kadın işgücünün %26'sı yüksek eğitilmiş iken, erkek işgücünün sadece %11'i bu düzeye sahiptir²⁹. Oysa Kocaeli'nde işgücünün eğitim durumu, erkekler lehine bir dağılım göstermektedir. İşgücünde erkekler lehine gerçekleşen eğitim durumu, işsizlik açısından kadınların aleyhine olmaktadır. Yüksekokul mezunu ve lise eğitimi almış kadınların işsizlik oranları, aynı eğitim seviyesindeki erkeklerin üstündedir. Bu görünüm, işgücü piyasalarında kadınlara yönelik ayrımcılığı düşündürmektedir.

Kocaeli'nde işgücüne dahil olmayan nüfusun 1980-1990 arasında oranı büyük ölçüde değişmemiştir (%45). Ancak, 1990-2000 yılları arasında işgücüne katılma oranındaki artışa paralel olarak, işgücüne dahil olmayanların oranı azalmıştır. Oysa aynı dönem içinde Türkiye geneline bakıldığında, işgücüne katılmayanların oranının arttığı görülmektedir³⁰.

²⁹ TÜSİAD, 2002 , s: 201.

³⁰ TÜSİAD, 2002 , s: 202.

İşgücüne dâhil olmayanların cinsiyet ayrımı da Kocaeli için kimi farklılıklar göstermektedir. 1980-2000 yılları arasında işgücüne katılmayan erkeklerin oranı, %20'den %25'e ulaşmıştır. Diğer taraftan, 1995-2000 yılları arasında Türkiye genelinde de işgücüne katılmayan erkeklerin payında artış gözlenmektedir. Kocaeli'nde, işgücüne katılmayan kadınların oranında, 1980-1990 arası önemli bir değişme görülmemektedir; ancak 1990-2000 yılları arasında işgücüne katılmayan kadınların oranı %70'den % 59'a düşmüştür. Nitekim 1980 yılında, işgücüne dahil olmayanların arasında %67 olan ev kadınlarının oranı, 2000 yılı için %51'e düşmüştür³¹.

Tablo 3-14. Kocaeli İşgücüne Dahil Olmayanların Çalışmama Nedenlerine Göre Değişim Yüzdeleri (1980-2000)

Sayım Yılı	İşgücünde Olmayan Nüfus	Emekli	Ev Kadını	Öğrenci	Diğer
1980	189,423	6.4	67.7	19.9	5.3
1985	247,592	8.1	64.3	21.0	6.6
1990	319,846	9.4	60.3	25.1	5.2
2000	394,861	12.5	51.0	30.5	6.0
Erkek					
1980	45,069	24.0	-	54.4	19.0
1985	65,899	28.0	-	49.3	22.7
1990	87,712	30.9	-	54.4	15.1
2000	126,828	32.0	-	54.2	13.8
Kadın					
1980	144,354	0.9	88.9	9.2	1.0
1985	182,053	0.9	87.6	10.7	0.8
1990	232,134	1.3	83.0	14.2	1.4
2000	268,033	3.3	75.2	19.2	2.3

Kaynak : DİE 2000 Genel Nüfus Sayımı Kocaeli,2002

³¹ TÜİK 2002a, Kocaeli, Türkiye için TÜİK HHIİ ilgili Yıllar.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Kocaeli İli İzmit İlçesinde Kadınların İşgücü ve İstihdama Katılım Sorunları Araştırma Sonuçları

4.1. Araştırmanın Konusu

Araştırmanın konusu, Kocaeli’nde, kadınların işgücü ve istihdama yeterince katılmama nedenlerinin, kadınların düşüncelerine göre açıklanmasını kapsamaktadır. Kocaeli’nde 2005 yılında yapılan bir araştırma¹, bu nedenleri işgücü talebi (işveren) açısından ortaya koymuştur. Bu çalışma ise iş yaşamına katılmanın önündeki engelleri, işgücü arzı (kadınlar) açısından ortaya koymuştur.

4.2. Araştırmanın Amacı

Kocaeli kentinde, kadınların istihdama katılma oranları son derece düşüktür (2000 genel sayım sonuçlarına göre %15). Türkiye’nin en önemli sanayi kenti olmasına rağmen Kocaeli’nde, kadın istihdamının bu kadar düşük olması şaşırtıcı ve çarpıcı bir durumdur. Kadınlar, iş yaşamına katılma konusunda aile ve işverence yapılan çift yönlü müdahale ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu araştırmanın amacı, Kocaeli’nde kadınların kentsel istihdama katılımlarını engelleyen nedenleri kadınlar açısından ortaya koymak ve bu engellerin giderilmesi, kadın istihdamının artırılması için önerilerde bulunmaktır.

4.3. Araştırmanın Kapsamı

- a) **Evreni:** Kocaeli İli’nin İzmit İlçesi’nde yaşayan kadınlar, araştırma evrenini oluşturmaktadırlar.
- b) **Örneklem Seçimi:** İzmit kentinin çeşitli semt ve mahallelerinden ve değişik gelir gruplarından tesadüfî olarak seçilen 300 kadına anket uygulanmıştır. Buna göre, İzmit-Merkez’deki çeşitli mahalleler, İzmit-Merkez’e bağlı çeşitli

¹ Pınarcıoğlu, N., **Kocaeli Kadın İşgücü İhtiyaç Analizi Araştırma Raporu**, 2005.

semtlerdeki 15–65 yaş arası çalışma çağında olduğu kabul edilen kadınlarla yüz yüze görüşmeler yapılarak soru formu uygulanmıştır. Tablo 4-1’de soru formu uygulanan yerler ve sayıları verilmiştir.

Tablo 4-1. Bölgelere Göre Anket Dağılımı

Bölge	Gönderilen Anket Sayısı	Dönen Anket Sayısı	Geçerli Anket Sayısı
Saraybahçe/Bekirpaşa	160	158	150
Yahya Kaptan	60	58	58
Alikahya	50	46	42
Köseköy	50	50	50
Toplam	320	312	300

4.3.1. Veri Toplama Yolu ve Araçları

Araştırma, tesadüfî örneklem yöntemiyle yapılarak, veriler toplanmıştır. Araştırmada, soru kâğıdı tekniği kullanılmıştır. Anket sonuçları, SPSS programında değerlendirilmiştir. Sonuçların değerlendirilmesinde öncelikli olarak soru kâğıdı verilerinin kullanılmasının yanında, soru kâğıtlarının uygulanmasında edinilen izlenimler de etkili olmuştur.

4.4. Araştırma Bulguları

4.4.1. Demografik ve Sosyo – Ekonomik Görüntü

Bu bölümde, anket verilerine dayanarak, hedef kitlenin demografik ve sosyo-ekonomik görüntülerine yer verilmiştir.

- a) **Medeni Durum:** Araştırma dâhilindeki 300 kadının, %52’si bekâr, %48’i evlidir.

Tablo 4-2. Medeni Durum

Medeni Durum	Sayı	Yüzde
Evli	156	52,0
Bekâr	144	48,0
Toplam	300	100,0

- b) **Yaş Dağılımı:** Araştırma kapsamındaki kadınların, %10'u 15–19 yaş, %19'u 20–24 yaş, %27'si 25–29 yaş, %15'i 30–34 yaş, %16'sı 35–39 yaş, %9'u 40–44 yaş, %3'ü 45–49 yaş, %1'i 49–65 yaş aralığındadır. Verilere göre, kadınların çoğunluğu 25 – 29 yaş arasındaki genç kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 4-3. Yaş Dağılımı

Yaş	Sayı	Yüzde
15-19	29	9,7
20-24	56	18,7
25-29	82	27,3
30-34	46	15,3
35-39	47	15,7
40-44	26	8,7
45-49	10	3,3
49-65	4	1,3
Toplam	300	100,0

- c) **Eğitim Durumu:** Araştırma kapsamındaki kadınların %2'si hiçbir eğitim kurumundan belge almamışlardır. Kadınların %27'si ilkokul, %15'i ortaokul, %27'si lise, %6'sı meslek yüksekokulu, %16'sı üniversite, %8'i ise lisansüstü eğitim mezunudur.

Tablo 4-4. Eğitim Durumu

	Sayı	Yüzde
Okuryazar Değil	1	0,3
Okuryazar	5	1,7
İlkokul	80	26,7
Ortaokul	45	15,0
Lise	80	26,7
Yüksekokul	17	5,7
Üniversite	48	16,0
Lisansüstü	24	8,0
Toplam	300	100,0

- d) **Hanehalkı Sayısı:** Araştırma kapsamındaki kadınların %5'i yalnız yaşamaktadır. Kadınların %12'si 2 kişilik, %25'i 3 kişilik, %29'u 4 kişilik, %16'sı 5 kişilik, %13'ü 6 kişi ve üzeri kişilik hanede yaşamaktadır. Kadınların çoğunluğu 4 kişilik bir hanede yaşamaktadır.

Tablo 4-5. Hanehalkı Sayısı

	Sayı	Yüzde
Yalnız Yaşıyorum	16	5,3
2	36	12,0
3	76	25,3
4	86	28,7
5	47	15,7
6 ve üzeri	39	13
Toplam	300	100,0

- e) **Sahip Olunan Çocuk Sayısı:** Araştırma kapsamındaki çocuklu kadınlar çoğunlukla 1-3 arasında çocuğa sahiptir. 4-6 çocuğa sahip kadınların çoğunluğu ilkokul mezunudur.

Tablo 4-6. Sahip Olunan Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	Sayı	Yüzde
Yok	155	51,7
1-3	129	43,0
4-6	16	5,3
Toplam	300	100,0

- f) **Hanehalkı Çalışan Sayısı:** Araştırma kapsamındaki kadınların hanelerindeki çalışan sayısı şu şekilde dağılmaktadır: 0–1 arası çalışan kişi %69, 2 çalışan kişi %26, 3 çalışan kişi %4. Kadınların hanelerindeki çalışan sayısı genellikle 1 kişiden ibarettir.

Tablo 4-7. Hanehalkı Çalışan Sayısı

Çalışan Sayısı	Sayı	Yüzde
0-1	206	68,7
2	79	26,3
3	13	4,3
4	2	,7
Toplam	300	100,0

- g) **Hanehalkı Aylık Geliri:** Araştırma kapsamındaki kadınların hanehalkı aylık gelirleri, asgari ücret düzeyinde %11, 500–700 YTL arasında %17, 700–1000 YTL arasında %29, 1000–2000 YTL arasında %37 ve 2000 YTL ve üzerinde %5 şeklinde dağılmaktadır. Kadınların çoğunluğu 1000–2000 YTL aylık gelire sahabe hanelerde yaşamaktadırlar.

Tablo 4-8. Hanehalkı Aylık Geliri

Aylık Gelir	Sayı	Yüzde
Asgari Ücret	33	11,0
500-700 YTL	52	17,3
700-1000 YTL	88	29,3
1000-2000 YTL	111	37,0
2000 YTL Üzerinde	16	5,3
Toplam	300	100,0

4.4.2. Çalışma Durumu

Araştırma kapsamındaki kadınların %18'i şu an bir işte çalışırken, %82'si herhangi bir işte çalışmamaktadır.

Tablo 4-9. Çalışma Durumu

	Sayı	Yüzde
Evet	54	18,0
Hayır	246	82,0
Toplam	300	100,0

Evli kadınların %10'u şu an çalışmaktayken, %90'ı herhangi bir işte çalışmamaktadır. Bekâr kadınların %26'sı çalışırken, %74'ü çalışmamaktadır.

Tablo 4-10. Medeni Hale Göre Çalışma Durumu

		Çalışma Durumu				Toplam
		Evet		Hayır		
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
Medeni Durum	Evli	16	10	140	90	156
	Bekar	38	26	106	74	144
Toplam		54	36	246	64	300

Araştırma kapsamındaki, çalışma çağı olarak kabul edilen 15–65 yaş arası kadın nüfusun, oransal olarak en çok 45–49 yaş aralığındaki kısmının çalıştığı görülmektedir(%66).

Tablo 4-11. Yaşa Göre Çalışma Durumu

Yaş	Çalışma Durumu				Toplam
	Evet		Hayır		
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
15-19	1	2	28	11	29
20-24	4	7	52	21	56
25-29	21	39	61	25	82
30-34	2	4	44	18	46
35-39	14	26	33	13	47
40-44	8	15	18	8	26
45-49	4	7	6	2	10
49-65			4	2	4
Toplam	54	100	246	100	300

Araştırma dâhilindeki asgari ücret düzeyinde aylık hanehalkı gelire sahip kadınların %91'i, 500-700 YTL'lik aylık hanehalkı gelire sahip kadınların %96'sı, 700-1000 YTL'lik aylık hanehalkı gelire sahip kadınların %82'si, 1000-2000 YTL'lik aylık hanehalkı gelire sahip kadınların %80'i, 2000 ve üzeri YTL'lik aylık hanehalkı gelire sahip kadınların %31'i herhangi bir işte çalışmamaktadır.

Tablo 4-12. Hanehalkı Aylık Gelirine Göre Çalışma Durumu

		Çalışma Durumu				Toplam
		Evet		Hayır		
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
Aylık Gelir	Asgari Ücret	3	6	30	12	33
	500-700 YTL	2	4	50	20	52
	700-1000 YTL	16	30	72	30	88
	1000-2000 YTL	22	40	89	36	111
	2000 YTL Üzerinde	11	20	5	2	16
Toplam		54	100	246	100	300

Herhangi bir eğitim kurumundan belge almamış olan kadınların %67'si, ilkokul mezunu kadınların %94'ü, ortaokul mezunu kadınların %100'ü, lise mezunu kadınların %91'i, yüksekokul mezunu kadınların %94'ü, üniversite mezunu kadınların %63'ü, lisansüstü eğitim mezunu kadınların %13'ü herhangi bir işte çalışmamaktadır. Yüksek eğitim görmüş kadınların çalışma oranları, diğer kadınların çalışma oranlarının bir hayli üzerindedir.

Tablo 4-13. Eğitime Göre Çalışma Durumu

		Çalışma Durumu				Toplam
		Evet		Hayır		
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
Eğitim Durumun	Okuryazar Değil			1	0.5	1
	Okuryazar	2	4	3	1	5
	İlkokul	5	9	75	31	80
	Ortaokul			45	18	45
	Lise	7	13	73	30	80
	Yüksekokul	1	2	16	7.5	17
	Üniversite	18	33	30	12	48
	Lisansüstü	21	39	3	1	24
Toplam		54	100	246	100	300

4.4.3. Çalışan Kadınlar

Çalışan kadınların %89'u bir ücret karşılığında çalışırken, %11'i herhangi bir ücret almadan çalışmaktadır. Ücret karşılığı çalışan 54 kadının %56'sı işini değiştirmek istemektedir. Kadınlar, buna neden olarak çoğunlukla yetersiz ücret, sigortasız çalışmak, iş arkadaşları ve üstlerle sorun yaşamak ve aile/eşin karşı çıkmasını göstermişlerdir.

Tablo 4-14. Çalışma Şekli

	Sayı	Yüzde
Ücret Karşılığı	48	88,9
Ücretsiz	6	11,1
Toplam	54	100,0

Tablo 4-15. İş Değiştirme Durumu/İş Değiştirmek İsteyenler

	Sayı	Yüzde
Evet	30	55,6
Hayır	24	44,4
Toplam	54	100,0

Tablo 4-16. İş Değiştirme Nedenleri

Nedenler	Sayı	Yüzde
Yetersiz Ücret	24	80
Sigortasız Çalışmak	16	53
İş Arkadaşları ve Üstlerle Sorun Yaşamak	18	60
Aile/Eş Karşı Çıktığı İçin	7	23

Araştırma kapsamındaki 300 kadından 124'ü (%41) daha önce herhangi bir işte çalışmıştır. Kadınlar işten ayrılma nedenleri olarak çoğunlukla ev içi iş yükünü, düşük ücreti, işten çıkarılmayı ve iş arkadaşları/üstlerle sorun yaşamayı göstermişlerdir.

Tablo 4-17. Daha Önce Herhangi Bir İşte Çalışanlar

	Sayı	Yüzde
Evet	124	44,8
Hayır	153	55,2
Toplam	277	100,0

Tablo 4-18. İşten Ayrılma Nedenleri

Nedenler	Sayı	Yüzde
Evlenmek	18	15
Çocuk Sahibi Olmak	25	20
Aile/Eşin İzin Vermemesi	10	24
İşten Çıkarılmak	35	28
Ev İçi İş Yükü	46	37
Çalışmaktan Yorulmak/Sıkılmak	24	19
İşin Sigortasız Olması	31	25
Düşük Ücret	42	34
İş Arkadaşları/Üstlerle Sorun Yaşamak	34	27
Emekli Olmak	2	2

Araştırma dâhilinde olan ve şu an çalışan 54 kadından 31'i iş değiştirmek istemektedir. Şu an çalışmayan ancak iş arayan 180 kadın mevcuttur. Bu 180 kadın araştırma örnekleminin %60'ıdır ve işsiz sayısını vermektedir. Şu an çalışmayan ve çalışmak istemeyen 66 (%22) kadın, işgücü piyasasına hiç girmeyerek ev kadını olmaktadır.

Tablo 4-19. Çalışma Düşüncesi

	Sayı	Yüzde
Ücret Karşılığı Çalışmak İstiyorum	180	65,0
Şu An Çalışıyorum Ancak İşimi Değiştirmek İstiyorum	31	11,2
Çalışmak İstemiyorum	66	23,8
Toplam	277	100,0

Herhangi bir eğitim kurumundan diploma almamış kadınların %33'ü, ilkokul mezunu olanların %73'ü, ortaokul mezunlarının %53'ü, lise mezunlarının %76'sı, üniversite ve lisansüstü eğitim mezunlarının ise tamamı iş aramaktadır.

Şu an herhangi bir işte çalışmayan kadınların iş arama durumu ise şu şekildedir: İlkokul mezunu olanların %66'sı, ortaokul mezunlarının %53'ü, lise mezunlarının %72'si, üniversite mezunlarının %70'i ve lisansüstü eğitim mezunlarının %30'u iş aramaktadır.

Tablo 4-20. Eğitim Durumuna Göre Çalışma Düşüncesi

		Çalışma Düşüncesi						Toplam
		Ücret Karşılığı Çalışmak İstiyorum		Şu An Çalışıyorum Ancak İşimi Değiştirmek İstiyorum		Çalışmak İstemiyorum		
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
Eğitim Durumu	Okuryazar Değil					1	2	1
	Okuryazar			2	7	3	4	5
	İlkokul	53	29	5	16	22	33	80
	Ortaokul	24	13			21	32	45
	Lise	55	31	3	10	18	27	76
	Yüksekokul	15	8	1	3	1	2	17
	Üniversite	30	17	13	41			43
	Y.Lisans-Doktora	3	2	7	23			10
Toplam		180	100	31	100	66	100	277

Araştırma dâhilindeki ücret karşılığında çalışmak isteyen kadınların %53'ü evli, %47'si ise bekârdır. Evli kadınların %65'i işsizdir, ücret karşılığında bir iş aramaktadırlar. Bekâr kadınların da %65'i işsizdir ve ücret karşılığı bir iş aramaktadırlar. Şu an çalışan ancak işini değiştirmek isteyen kadınların %23'ü evli, %77'si evli değildir. Çalışmak istemeyen kadınların ise %67'si evli, %33'ü evli değildir.

Tablo 4-21. Medeni Duruma Göre Çalışma Düşüncesi

		Medeni Durum				Toplam
		Evli		Bekâr		
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
Çalışma Düşüncesi	Ücret Karşılığı Çalışmak İstiyorum	96	53	84	47	180
	Şu An Çalışıyorum Ancak İşimi Değiştirmek İstiyorum	7	23	24	77	31
	Çalışmak İstemiyorum	44	67	22	33	66
Toplam		147		130		277

Asgari ücret düzeyinde hane gelirine sahip kadınların %76'sı, 500-1000 ytl aylık hane gelirine sahip kadınların %76'sı, 1000-2000 YTL aylık hane gelirine sahip kadınların %65'i ve 2000 YTL üzerinde aylık hane gelirine sahip kadınların %30'u şu an herhangi bir işte çalışmamakta ve iş aramaktadır.

Asgari ücret düzeyinde hane gelirine sahip kadınların %15'i, 500-1000 YTL aylık hane gelirine sahip kadınların %41'i, 1000-2000 YTL aylık hane gelirine sahip kadınların %24'ü ve 2000 YTL üzerinde aylık hane gelirine sahip kadınların %20'si şu an herhangi bir işte çalışmamakta ve çalışmak istememektedir.

Tablo 4-22. Gelire Göre Çalışma Düşüncesi

		Çalışma Planı						Toplam
		Ücret Karşılığı Çalışmak İstiyorum		Şu An Çalışıyorum Ancak İşimi Değiştirmek İstiyorum		Çalışmak İstemiyorum		
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
Aylık Gelir	Asgari Ücret	25	14	3	10	5	8	33
	500-700 YTL	38	21	2	6	12	18	52
	700-1000 YTL	49	27	10	32	23	35	82
	1000-2000 YTL	65	36	11	36	24	36	100
	2000 YTL Üzerinde	3	2	5	16	2	3	10
Toplam		180	100	31	100	66	100	277

Çalışan ve iş arayan kadınlar daha çok, genç yaş grubuna dâhil olan 15 – 24 yaş aralığında toplanmaktadır. Çalışmayan ve iş aramayan 66 kadının çoğunluğu 25 – 29 yaş grubunda yer alan kadınlardan oluşturmaktadır.

Tablo 4-23. Yaşa Göre Çalışma Düşüncesi

		Çalışma Planı						Toplam
		Ücret Karşılığı Çalışmak İstiyorum		Şu An Çalışıyorum Ancak İşimi Değiştirmek İstiyorum		Çalışmak İstemiyorum		
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	
Yaş	15-19	22	12	1	3	6	9	29
	20-24	40	22	2	7	12	18	54
	25-29	47	26	7	23	14	21	68
	30-34	32	18	2	7	12	18	46
	35-39	24	13	10	32	9	14	43
	40-44	11	6	5	16	7	11	23
	45-49	4	2	4	13	2	3	10
	49-65					4	6	4
Toplam		180	100	31	100	66	100	277

Kadınlar, işgücüne katılımlarının önündeki en büyük engelin ev içi iş yükü olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmama nedenleri olarak diğer belirtilen nedenler sırasıyla; aile/eşin izin vermemesi, yetersiz eğitim, kendi tercihi, çalışmaktan yorulmak ve çalışma koşullarının ağır olmasıdır.

Tablo 4-24. Çalışmama Nedenleri

Nedenler	Sayı	Yüzde
Eviçi İş Yükü	62	93
Çalışmaktan Yorulmak	3	5
Aile/Eşin İzin Vermemesi	52	78
Çalışma Koşullarının Ağır Olması	3	5
Yetersiz Eğitim	41	61
Kendi Tercihi	16	24

Araştırma kapsamındaki iş arayan kadınların iş ararken en çok kullandığı yöntem tanıdıklar vasıtasıyla iş aramaktır. Diğer iş arama kanalları ise sırasıyla, internet, gazete/dergi ilanları ve İŞKUR olarak belirtilmiştir.

Tablo 4-25. İş Arama Kanalları

İş Arama Kanalları	Etkili Değil		Etkili		Çok Etkili	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Tanıdıklarım Vasıtasıyla	5	2	25	12	180	86
Gazete/Dergi İlanlarından	118	56	32	15	60	29
İnternet Yoluyla	93	44	35	17	82	39
İŞKUR	126	60	19	9	65	31

Araştırma kapsamındaki iş arayan kadınların en çok aradığı çalışma koşulları, işin sigortalı olması ve iyi bir ücrettir. Arandığı belirtilen diğer çalışma koşulları, işyeri fiziki koşullarının iyi olması, iş arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurulması, çalışan erkeklerin mesafeli davranması, uzun çalışma saatlerinin olmaması, ofis içinde ve şehir dışı seyahat gerektirmeyen bir iş, çocuk bakım ünitesinin bulunması şeklindedir.

Tablo 4-26. Aranılan Çalışma Koşulları

Çalışma Koşulları	Önemli Değil		Önemli		Çok Önemli	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
İşyerinin Evime Yakın Olması	90	43	47	23	71	34
İyi Bir Ücret	3	1	87	42	117	57
İşin Sigortalı Olması	4	2	40	19	164	79
Şehir Dışı Seyahat Gerektirmeyen İş	82	40	38	18	88	42
Ofis İçinde Çalışacağım Bir İş	60	32	55	26	87	42
İş Arkadaşlarıyla İyi İlişkiler Kurulması	18	9	131	63	59	28
Çalışan Erkeklerin Mesafeli Davranması	24	12	79	38	105	51
İşyeri Fiziki Koşullarının İyi Olması	5	2	136	66	67	32
Uzun Çalışma Saatleri Olmamalı	25	12	53	26	130	63
Öğle Yemeği Olmalı	22	11	160	77	26	13
İşyerinde Çocuk Bakım Ünitesi Olmalı	95	46	70	34	43	21

Medeni duruma göre aranılan çalışma koşulları incelendiğinde, evli kadınların en çok işyerinde çocuk bakım ünitesinin olması ve işin seyahat gerektirmemesini istedikleri görülmektedir.

Tablo 4-27. Çalışma Koşulu Olarak İşyerinde Çocuk Bakım Ünitesi Olması (Medeni Duruma Göre)

		İşyerinde Çocuk Bakım Ünitesi Olmalı					
		Önemli Değil		Önemli		Çok Önemli	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Eğitim Durumu	Evli	14	15	49	70	37	86
	Bekar	81	85	21	30	6	14
Toplam		95	100	70	100	43	100

Tablo 4-28. Çalışma Koşulu Olarak Şehir Dışı Seyahat Gerektirmemesi (Medeni Duruma Göre)

		Şehir Dışı Seyahat Gerektirmeyen Bir İş Olmalı					
		Önemli Değil		Önemli		Çok Önemli	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Eğitim Durumu	Evli	18	22	19	50	63	72
	Bekar	64	78	19	50	25	28
Toplam		82	100	38	100	88	100

Yine medeni duruma göre aranılan çalışma koşulları incelendiğinde, evli olmayan kadınların en çok iyi bir ücret ve işin sigortalı olmasını istedikleri görülmektedir.

Tablo 4-29. Çalışma Koşulu Olarak İyi Bir Ücret Sağlanması (Medeni Duruma Göre)

		İyi Bir Ücret Sağlamalı					
		Önemli Değil		Önemli		Çok Önemli	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Eğitim Durumu	Evli	3	100	52	60	45	38
	Bekar			35	40	72	62
Toplam		3	100	87	100	117	100

Tablo 4-30. Çalışma Koşulu Olarak İşin Sigortalı Olması (Medeni Duruma Göre)

		İşin Sigortalı Olması Gerekir					
		Önemli Değil		Önemli		Çok Önemli	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Eğitim Durumu	Evli	3	100	12	63	33	44
	Bekar			7	37	42	56
Toplam		3	100	19	100	75	100

Araştırma kapsamında olan ve iş arayan kadınlar, işsiz kalma nedeni olarak en çok aracı bulamamayı göstermişlerdir. Kadınlar, diğer nedenleri şu şekilde belirtmişlerdir: Yetersiz eğitim, kadın olmak, evli olmak, deneyimsizlik, yaş, iş yaşamına ara vermiş olmak.

Tablo 4-31. İşsiz Kalma Nedenleri (Yüzde)

Nedenler	Etkili Değil		Etkili		Çok Etkili	
	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Yetersiz Eğitim	95	46	36	17	77	37
Aracı Bulamamak	1	1	33	16	174	84
Evli Olmak	143	69	25	12	40	19
Kadın Olmak	79	38	72	35	54	26
İşin Gerektirdiği Yaşta Olmamak	139	67	28	13	41	20
Deneyimi Olmamak	111	54	41	20	53	26
İş Yaşamına Ara Vermiş Olmak	172	84	9	4	24	12

Herhangi bir eğitim kurumundan diploma almamış olan ve ilkokul ve ortaokul mezunu kadınların tamamı, lise mezunu kadınların ise %54'ü işsiz kalma nedeni olarak yetersiz eğitimi göstermişlerdir.

Tablo 4-32. İş Aradığı Halde İşsiz Kalma Nedeni Olarak Yetersiz Eğitimi Gösterenlerin Profili (Eğitim Durumuna Göre)

		İşsiz Kalma Nedeni Olarak Yetersiz Eğitim					
		Etkili Değil		Etkili		Çok Etkili	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Eğitim Durumu	Okuryazar					2	3
	İlkokul					56	73
	Ortaokul			8	22	16	20
	Lise	26	27	28	78	3	4
	Yüksekokul	16	17				
	Üniversite	43	45				
	Lisansüstü	10	11				
Toplam		95	100	36	100	77	100

Araştırma kapsamındaki iş arayan kadınların neredeyse tamamı iş bulamama nedeni olarak aracı bulamamayı göstermişlerdir.

Tablo 4-33. İş Bulamama Nedeni Olarak Aracı Bulamama (Eğitim Durumuna Göre)

		Aracı Bulamama					
		Etkili Değil		Etkili		Çok Etkili	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
Eğitim Durumu	Okuryazar					2	1
	İlkokul			1	3	55	32
	Ortaokul			7	21	17	10
	Lise			10	31	47	27
	Yüksekokul			6	18	10	6
	Üniversite	1	100	9	27	33	18
	Lisansüstü					10	6
Toplam		1	100	33	100	174	100

4.4.4. Genel Değerlendirme

Araştırma dâhilindeki 300 kadının, %52'si bekâr, %48'i evlidir. Araştırma verilerine göre, araştırma kapsamındaki kadınların çoğunluğu 25 – 29 yaş arasındaki genç kadınlardan oluşmaktadır. Araştırma dahilindeki kadınların çoğunluğu, ilkokul ve lise üstü eğitim almıştır. Kadınların yarısından fazlası 4 kişilik ve 1000–2000 YTL aylık gelire sahabe hanelerde yaşamaktadırlar.

Araştırma kapsamındaki kadınların %18'i şu an bir işte çalışırken, %82'si herhangi bir işte çalışmamaktadır. Çalışan kadınların çoğunluğu evli değildir. Araştırma kapsamındaki, çalışma çağı olarak kabul edilen 15–65 yaş arası kadın nüfusun, oransal olarak en çok 45–49 yaş aralığındaki kısmının çalıştığı görülmektedir(%66).

Çalışan kadınların %89'u bir ücret karşılığında çalışırken, %11'i herhangi bir ücret almadan çalışmaktadır. Ücret karşılığı çalışan 54 kadının %56'sı işini değiştirmek istemektedir. Kadınlar, buna neden olarak çoğunlukla yetersiz ücret, sigortasız çalışmak, iş arkadaşları ve üstlerle sorun yaşamak ve aile/eşin karşı çıkmasını göstermişlerdir.

Daha önce çalışmış olan kadınlar, işten ayrılma nedeni olarak çoğunlukla ev içi iş yükünü, düşük ücreti, işten çıkarılmayı ve iş arkadaşları/üstlerle sorun yaşamayı göstermişlerdir. Bu durum, araştırmanın dayandığı, düşük ücret ve sosyal güvencesiz çalışmanın kadınları iş yaşamının dışına itmesi ve geleneksel rollerin kadın istihdamını etkilediği varsayımlarını doğrulamaktadır.

Araştırma dâhilinde olan ve şu an çalışan 54 kadından 31'i iş değiştirmek istemektedir. Şu an çalışmayan ancak iş arayan 180 kadın mevcuttur. Bu 180 kadın araştırma örnekleminin %60'ıdır ve işsiz sayısını vermektedir. Araştırma kapsamında olan ve iş arayan kadınlar, işsiz kalma nedeni olarak en çok aracı bulamamayı göstermişlerdir. Kadınlar, diğer nedenleri şu şekilde belirtmişlerdir: Yetersiz eğitim, kadın olmak, evli olmak, deneyimsizlik, yaş, iş yaşamına ara vermiş olmak.

Şu an çalışmayan ve çalışmak istemeyen 66 (%22) kadın, işgücü piyasasına hiç girmeyerek ev kadını olmaktadır. Kadınlar, işgücüne katılımlarının önündeki en büyük engelin ev içi iş yükü olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmama nedenleri olarak diğer belirtilen nedenler sırasıyla; aile/eşin izin vermemesi, yetersiz eğitim, kendi tercihi, çalışmaktan yorulmak ve çalışma koşullarının ağır olmasıdır. Kadınların işgücüne katılmayarak ev kadını olmayı tercih etmelerindeki en önemli etkenlerin ev içi iş yükü ve ailelerinin izin vermeyişi olması, geleneksel rollerin, kadınların işgücü piyasasına katılımlarındaki belirleyiciliğini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Asgari ücret düzeyinde hane gelirine sahip kadınların %15'i, 500-1000 YTL aylık hane gelirine sahip kadınların %41'i, 1000-2000 YTL aylık hane gelirine sahip kadınların %24'ü ve 2000 YTL üzerinde aylık hane gelirine sahip kadınların %20'si şu an herhangi bir işte çalışmamakta ve çalışmak istememektedir. 500-1000 YTL kazanç, düşük gelir grubuna girmektedir ve bu gelir grubunda yer alan kadınlardan yarıya yakınının çalışmayı düşünmemesi dikkat çekicidir. Buna neden olarak verilen cevaplardan birinin, aile/eşin izin vermeyişi olduğu düşünüldüğünde, ekonomik geçimden çok kadının yerinin evi olması gerektiğini düşünen aile ve eşlerin sayısı oldukça yüksektir.

Çalışmayan ve iş aramayan 66 kadının çoğunluğu 25 – 29 yaş grubunda yer alan kadınlardan oluşturmaktadır. Bu yaş grubunun çoğunluğunun evli ve çocuk sahibi olması, ev kadını olma durumunu; ailelerinin, eşlerinin ve evdeki iş yükü nedeniyle kadınların kendilerinin de tercih etmesine neden olmaktadır.

Araştırma dâhilindeki ücret karşılığında çalışmak isteyen kadınların %53'ü evli, %47'si ise bekârdır. Evli kadınların, ekonomik özgürlüklerini kazanma ve ailenin ekonomik geçimini paylaşma eğilimi bekar kadınlara oranla fazladır.

Asgari ücret düzeyinde hane gelirine sahip kadınların %76'sı, 500-1000 YTL aylık hane gelirine sahip kadınların %76'sı, 1000-2000 YTL aylık hane gelirine sahip kadınların %65'i ve 2000 YTL üzerinde aylık hane gelirine sahip kadınların %30'u şu an herhangi bir işte çalışmamakta ve iş aramaktadır. Bu veriden, yüksek gelire sahip kadınların çalışma eğilimlerinin daha düşük olduğu sonucu çıkmaktadır

Çalışan ve iş arayan kadınlar daha çok, genç yaş grubuna dâhil olan 15 – 24 yaş aralığında toplanmaktadır. Araştırma kapsamındaki iş arayan kadınların iş ararken en çok kullandığı yöntem tanıdıklar vasıtasıyla iş aramaktır. Diğer iş arama kanalları ise sırasıyla, internet, gazete/dergi ilanları ve İŞKUR olarak belirtilmiştir. İnternet kanalını kullanma eğiliminin düşük olması, kentli kadınların teknolojiye erişim, teknolojiyi kullanım ya da teknolojiyi kabullenmeyle ilgili sıkıntılarının olduğuna işaret etmektedir.

Araştırma kapsamındaki iş arayan kadınların en çok aradığı çalışma koşulları, işin sigortalı olması ve iyi bir ücrettir. Arandığı belirtilen diğer çalışma koşulları, işyeri fiziki koşullarının iyi olması, iş arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurulması, çalışan erkeklerin mesafeli davranması, uzun çalışma saatlerinin olmaması, ofis içinde ve şehir dışı seyahat gerektirmeyen bir iş, çocuk bakım ünitesinin bulunması şeklindedir. Evli kadınların tamamına yakını, işyerinde çocuk bakım biriminin bulunmasını talep etmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kentleşme olgusu gerçek anlamda sanayileşmenin bir sonucudur ve kentleşme ve sanayileşme kavramları birbirlerinin tamamlayıcılarıdır. Dünyada, kentleşme süreci ile birlikte kadın istihdamının gelişiminin başlangıç noktası Sanayi Devrimi'dir. Kadınların, işçi statüsünde ve ücretli olarak çalışma yaşamı içinde yer alması Sanayi Devrimi ile birlikte gerçekleşmiştir. Sanayi geliştikçe, işlerin niteliğinin kolaylaşması, makineleşme, işbölümü ve ihtisaslaşmanın artması fabrikalarda işgücüne, özellikle ucuz işgücüne gereksinmeyi artırmıştır. Bu nedenle erkeklerin yanı sıra kadın ve çocuklar da kitleler hâlinde sanayiye çekilmiştir.

Ancak bu dönemde, işgücüne yoğun ihtiyaç olması, kapital sahiplerince işgücünü ucuza mâl etmenin yollarının aranmasını da beraberinde getirmiş olduğundan, kadınların emeğinin sömürülmesi gerçekleşmiştir.

1970'ler ve 1980'lerde sanayide fordist üretimden, esnek üretime geçilmesi gibi gelişmeler işgücü piyasasını da etkilemiştir. 1980'lerin ortalarından itibaren birçok ülkede yaşanan ekonomik kriz ve esnek üretim sürecinin egemenliği, kadınların işgücüne katılımlarını önemli ölçüde etkilemiştir. Kadınlar, birçok ülkede, azalan hane gelirlerini telafi etmek için işgücü piyasasının düşük ücretli emekçileri olmuşlardır. Erkeğe oranla, iş yaşamıyla daha esnek ilişkiler içinde olan ve ucuz işgücü olarak görülen kadının, uzun çalışma saatlerine, kötü çalışma koşullarına ve işte süreklilik aramaması nedeniyle esnek iş saatlerine razı gelmesi, bu durumun en önemli nedenidir. Kadınların istihdam edildikleri sektörler ise sınırlı sayıda kalmıştır. Kadınlar, geleneksel rollerine uygun görülen işlerde çalıştırılmışlardır. İş kollarında, toplumsal cinsiyet temelli ayrışma mevcuttur ve durumun gidişatında birçok ülkede ve Türkiye'de 2000'li yıllarda kayda değer değişimler söz konusu değildir.

Kadınlar, toplumsal kabul görmüş geleneksel rollerine uygun görülen işlerde, erkeklere oranla çok daha az ücretlerle ve genellikle enformel sektörde, sosyal güvenceden yoksun olarak istihdam edilmeye devam etmektedirler.

Kadınların, sadece Türkiye’de değil, değişik biçimlerde ve ölçülerde de olsa tüm toplumlarda, sadece eğitim ve istihdam alanlarında değil, toplumsal yaşamın her alanında, evin içinde ve dışında, erkeklere göre ikincil konumda olmalarının temel nedeni toplumların erkek egemen yapısıdır. Bu yapı muhafaza edildiği sürece, bazı alanlarda kadınlar lehine mesafe alınsa da, kadın ve erkekler arasında eşitlikten bahsetmek mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, kadınlar ve erkekler arasında var olan eşitsizliğin sorgulandığı her alanda, erkek egemen toplum yapısını, yani erkeklerin üstün, kadınların aşağı statüde olduğunu içselleştirmiş ve doğal bir durummuş gibi kabullenen toplumun yargılarını sarsmak ve dönüştürmek gerekmektedir. Kadınlar ve erkekler arasında var olan eşitsizlik durumu, sadece, Türkiye’nin “geri kalmış” olarak nitelendirilen kesimlerinin bir sorunu değil, toplumsal ilişkilerde farklı biçimler olsa da, “en modern” kesimlerinin de sorunu olarak karşımızda durmaktadır. Kentleşmenin, modern kentlerin gelişimini içeren bir süreç olması nedeniyle, kadın-erkek eşitliğini savunan görüşü de beraberinde getirmesi beklenmektedir. Ne var ki, bu süreçten beklenen durum, henüz gerçekleşmemiştir. “Modern” kentler, gerçek anlamda “modern” bireyler yaratamamışlardır. Türkiye’de kentler, kadınların çalışma yaşamına düşük düzeylerde katılabildikleri mekanlar olmaktadır.

2000’li yıllardaki kadın istihdamının genel görüntüsü, olumsuz bir tablo yansıtmaktadır. Hükümetler tarafından sürdürülen makro-ekonomik politikaların düzenli ve güvenceli istihdam yaratma kapasitesinin yetersizliği ve toplumsal cinsiyet perspektifinden yoksunluğu, kadınların hem çalışma yaşamına katılırken, hem de katıldıktan sonra yaşadıkları sorunları derinleştirmektedir. İşsizlik oranları her yıl daha da yükselmekte, kadın işsizliği erkeklere kıyasla çok daha yüksek düzeylerde seyretmektedir.

Toplumsal yaşamda süregelen toplumsal cinsiyete dayalı ayrımcılık, eğitimden çalışma yaşamına ve siyasi temsile kadar her alanda kadınların ikincil olarak görülmesine neden olmakta, bu çerçevede erkeklerin kazancı birincil, kadınlarınki ise ikincil olarak değerlendirilmektedir. Gerek aile içi, gerek iş yaşamı ilişkileri var olan bu rol dağılımı üzerinden yapılandırılmaktadır.

Geleneksel cinsiyet rollerine dayalı aile içi işbölümü çerçevesinde çocuk, hasta, yaşlı bakımı ve ev işleri gibi hizmetlerin esas olarak kadınların sorumluluğu olarak görülmesi, onların iş yaşamına girerken ve kariyer basamaklarında yükselirken önlerine çıkan en önemli engeldir. Kadınların hareket özgürlüğü üzerinde erkek egemen aile ve toplum yapısının oluşturduğu baskılar nedeniyle kadınların ev dışında çalışmasına engeller konulmaktadır.

Aile içinde olduğu gibi iş yaşamında da cinsiyete dayalı ayrımcılık bütün şiddetiyle kendini göstermektedir. Kadınlara açık olan işler büyük çoğunlukla düşük ücretli, sosyal güvencesiz ve ağır çalışma koşullarına tabi işlerdir.

Kadınların işe girerken ve işte çalışırken karşılaştıkları ayrımcılığın önlenmesine ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına yönelik girişimlerde bulunacak ve bu konudaki gelişmeleri izleyecek mekanizmalar bulunmamaktadır¹.

Bu saptamalardan da anlaşılacağı gibi, kadın istihdamı konusu, ülkenin makro-ekonomik politikalarından, ev içi işlerin hemen hemen tümünü kadının sırtına yıkan cinsiyete dayalı işbölümüne kadar uzanan bir sorunlar dizisi ile karşı karşıyadır. Bu nedenle, konunun bir yanına getirilecek çözümler, diğer yanları eksik bırakıldığı takdirde Türkiye’de kadın istihdamının artırılmasına yönelik istenen katkıyı göstermekten uzak kalacaktır.

Kadın emeğini görünür kılmaya ve istihdamını artırmaya yönelik çeşitli öneriler şu şekilde geliştirilebilir²:

- Yeni istihdam alanları yaratmak ve bunların kadınlara açık olmasını sağlamak devletin ve özel sektörün en başta gelen sorumlulukları arasındadır. Bu bağlamda, işsizliğin azaltılmasına yönelik aktif istihdam politikaları oluşturulmalı ve içine kapsamlı bir kadın istihdam politikası dâhil edilmelidir.

¹ Türkiye’de kadın istihdamının OECD ülkeleri içinde en düşük seviyede olmasının başlıca nedenleri olarak kadın örgütlerinin hazırladığı ortak basın bildirisi, www.radikal.com.tr ve diğerleri.

² Adı geçen metin, www.radikal.com.tr.

- Parlamentoda Kadın Erkek Eşitliği Daimi Komisyonu kurulmalı ve bu komisyon meclise intikal eden bütün yasaları toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden değerlendirmelidir
- Kadınların ve erkeklerin sorumlulukları toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifi ile yeniden ele alınmalı; var olan zihniyet kalıplarını değiştirmeye yönelik mekanizmalar oluşturulmalıdır. Bu çerçevede; kadınların üzerindeki çocuk, hasta, yaşlı bakımı gibi sorumluluklar, erkeklerin de eşit şekilde üstlenmeleri beklenen toplumsal bir sorumluluk olarak kabul edilmeli, kamu ve özel sektör kaynaklarının seferberliği ile bu hizmetlerin sağlanması yoluna gidilmelidir.
- İş Kanunu'nun kapsamı kadın istihdamı açısından bakıldığında oldukça dardır; kadın istihdamını sadece artırmak değil, aynı zamanda çalışma koşullarını da düzeltmek açısından gerekli düzenlemeler yapılmalıdır.
- Kamu ve özel sektör kurum ve kuruluşları eşitliği sağlamak ve her türlü ayrımcılığa karşı mücadele etmek için, kadınların işe alınma aşamasından, meslek içi eğitime ve işte yükselmeye kadar, her aşamada karşı karşıya kaldıkları cinsiyete dayalı ayrımcılığın sorgulanmasını ve dönüştürülmesini sağlayacak aktif mekanizmalar geliştirilmelidir. Bu bağlamda bünyelerinde cinsiyet ayrımcılığını ve işyerinde cinsel tacizi önlemeye yönelik kurumsal yapılar aciliyetle geliştirmeli ve uygulamaya konmalıdır.
- Çalışma hayatında kadın erkek arasında dengeli bir yapı oluşana kadar pozitif ayrımcılık uygulanmalı; pozitif ayrımcılık uygulaması devlet tarafından teşvik edilmelidir.
- Türkiye'de kadınlar erkeklerin kazancının yaklaşık %46'sını kazanmaktadır. Bu ayrımcılığın önlenmesini sağlamak için bir ilk adım olarak eşdeğer işe eşit ücret prensibinin uygulanabilmesi için ücretlerin dayandırıldığı nesnel bir iş sınıflandırma sistemi geliştirilmelidir. Ayrıca, kadınlara kendilerini geçindirecek bir hane reisi erkeğin olduğu varsayımıyla yapılan keyfi düşük ücret ödeme uygulamaları denetlenmelidir.

- Ekonomik, sosyal ve siyasal hayatta kadınlar için nihai eşitliği sağlayacak düzenlemelere ihtiyaç vardır. Bunun için toplumsal yaşamda eşitliğe ulaşıncaya kadar geçici özel önlem politikaları uygulanmalıdır. Kadınların karar alma mekanizmalarında yer almaları için en az %30 kota uygulaması siyasi partiler kanunu çerçevesinde kadınlar tarafından yıllardır talep edilmektedir. Kadınlar lehine benzer kota uygulamaları, kamu ve özel işyerlerinde işe alımlarda, atama ve yükseltmelerde de hayata geçirilmelidir.

Türkiye’de, kentlerde yaşayan kadınların çalışma yaşamına dair araştırmalar, genellikle kadınların işgücü piyasasına katılımını, sektörel bazda, cinsiyete göre dağılımları ve kadınların yoğun olarak çalıştıkları mesleklerdeki konumlarını ele almıştır. Ancak bu araştırmaların güncel olmayışı, metodolojilerinin farklı oluşu ve en önemlisi Kocaeli’nde konuyla ilgili yapılacak olan ilk araştırma olması önemlidir ve bu çalışmayı özgün kılmaktadır. Bu araştırma, kadın istihdamını, kentleşme süreci bağlamında ele alarak yapılacak olan diğer araştırmalar için yardımcı bir kaynak niteliğindedir.

Kocaeli İli, sanayinin ve çeşitli iş kollarının en çok geliştiği kenttir. Bu durumun, kadın işgücü ve istihdamını artırıcı sonuçlar doğurması beklenmektedir; ancak sonuç Türkiye genelinden farksızdır. Kadınların istihdam oranları, azalan bir grafik çizmektedir. Kocaeli’nin bir sanayi kenti olarak bilinmesi, işgücü piyasasının erkek alanı olarak yapılanmasına yol açmıştır. Türkiye’nin en canlı işgücü piyasalarından olan Kocaeli’nde kadınlar bu piyasaya girmek için çok fazla fırsat bulamamışlardır.

Cinsiyetler açısından bakıldığında, Türkiye genelinde olduğu gibi ücretli çalışma büyük bir oranda erkekler açısından geçerlidir. Yine kadınlar daha çok ücretsiz aile işçisi olarak çalışmaktadır. Ücretsiz aile işçiliği de Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Bu durum kadın işgücünün, işgücüne katılma oranının bu bölgede Türkiye ortalamasının üzerinde seyretmesinin önemli bir nedenidir.

Yapılan alan araştırması sonuçlarına göre, çalışan kadınların oranı azdır. İş arayan kadın sayısı çok olmakla birlikte, istihdamlarının önünde büyük engeller olduğunu düşünmektedirler. Şu an çalışmayan ancak iş arayan 180 kadın mevcuttur. Bu 180 kadın araştırma örnekleminin %60'ıdır ve işsiz sayısını vermektedir. İş arayan kadınlar çoğunlukla asgari ücret düzeyinde hane gelirine sahip kadınlardan oluşmaktadır. Şu an çalışmayan ve çalışmak istemeyen 66 (%22) kadın, işgücü piyasasına hiç girmeyerek ev kadını olmaktadır. Çalışma yaşamının dışında kalarak ev kadını olan kadınlar ise, çoğunlukla ev içi iş yükü, aile/eşin izin vermemesi ve yetersiz eğitim gibi sebeplerle çalışmayı düşünmediklerini belirtmişlerdir.

Çalışan kadınların profiline bakıldığında, yüksek eğitim görmüş kadınların çalışma oranları, diğer kadınların çalışma oranlarının üzerindedir. Çalışan kadınların %89'u bir ücret karşılığında çalışırken, %11'i herhangi bir ücret almadan çalışmaktadır. Ücret karşılığı çalışan 54 kadının %56'sı işini değiştirmek istemektedir. Kadınlar, buna neden olarak çoğunlukla yetersiz ücret, sigortasız çalışmak, iş arkadaşları ve üstlerle sorun yaşamak ve aile/eşin karşı çıkmasını göstermişlerdir.

Araştırma kapsamındaki 300 kadından 124'ü (%41) daha önce herhangi bir işte çalışmıştır. Kadınlar işten ayrılma nedenleri olarak çoğunlukla ev içi iş yükünü, düşük ücreti, sigortasız çalışmayı, işten çıkarılmayı ve iş arkadaşları/üstlerle sorun yaşamayı göstermişlerdir.

Çocuk bakımı ve ev işleri konusunda kadının rolünün doğal olmadığını, bunun toplumsal cinsiyet kavramıyla ilgili olduğunu ve değişebileceğini ileri süren, kadınların dışarıda çalışıp çalışmamasını belirleyen en önemli unsurlardan birinin kadınların aile içindeki üretici ve yeniden üretici rollerinin olduğunu ve bu nedenle kadınların işgücü ve istihdama katılımlarının sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel boyutlarının incelenmesi gerektiğini savunan kadın bakış açısına sahip yaklaşımlara oturtularak gerçekleştirilen bu çalışmanın uygulama bölümünün sonuçları, başlangıçtaki varsayımları doğrulamıştır. Bu durumda,

-“Kentlerde kadınların işgücü ve istihdama katılmasını belirleyen ya da önleyen en önemli etkenlerden biri toplumsal cinsiyet temelli işbölümüdür.”

-“Kentlerde kadınların işgücü ve istihdama katılmasını belirleyen ya da önleyen en önemli etkenlerden biri ataerkil aile yapısıdır.”

-“Eğitim düzeyi, kadınların çalışma kararlılığını yönlendiren önemli bir etkidir.”

-“Yetersiz örgün ve mesleki eğitim, kadınları iş yaşamının dışına itmektedir.”

-“Düşük ücret ve sosyal güvencesiz çalışma, kadınları iş yaşamının dışına itmektedir.”

Varsayımları doğrulanmıştır.

Sanayinin kalbinin attığı yer olmasına rağmen Kocaeli’nde de, Türkiye’deki diğer kentlerde olduğu gibi, kadınların işgücü ve istihdama katılma oranları, erkeklere oranla son derece düşüktür. Kocaeli ilinde kadın işgücü ve istihdam oranlarını artırmak için;

- İşsizliğin azaltılmasına yönelik aktif istihdam politikaları oluşturulmalı ve içine kapsamlı bir kadın istihdam politikası dâhil edilmelidir,
- Çalışma hayatında kadın erkek arasında dengeli bir yapı oluşana kadar pozitif ayrımcılık uygulanmalı; pozitif ayrımcılık uygulaması devlet tarafından teşvik edilmelidir,
- Kadınların düşük ücretli geleneksel “kadın işleri” dışında da işlerde çalışmalarını sağlamak için kadınlara verilen mesleki eğitim yelpazesi çeşitlendirilmelidir. Kadınlara verilen mesleki eğitimlerin kadınların istihdamının artmasında çok da etkili olmadığı bilinmektedir. Bu nedenle bu eğitimleri veren kuruluşların işyerleri ve işveren örgütleri ile sürekli iletişim halinde olmaları önem arz etmektedir. Bu durum sadece eğitim verilecek konunun seçimi değil, işverenlerin kadın istihdamının artırılması konusunda bizzat çaba göstermesini sağlamak açısından da önemlidir. Kadınların nitelikli işgücü olarak daha yüksek oranda istihdam edilmelerini sağlamak

için mesleki eğitimlerin yanı sıra formel eğitim olanaklarının da geliştirilmesi gereklidir,

- Mevcut yapının dönüştürülebilmesi, daha fazla kadının istihdam edilebilmesi için basın yayın yoluyla, toplumun kadınların istihdamına olumlu ve yapıcı yaklaşmasının sağlanması önemlidir. Kadınların geleneksel toplumsal rollerinin eşitlikçi bir yapıya dönüşümünü sağlayıcı, anlayış değişimine yönelik kamuoyu oluşturmak kadın istihdamını artırmaya yardımcı olabilecektir,
- İşyerlerinde personele ve işverene yönelik toplumsal cinsiyet eğitimi verilmesi, kadınlara karşı ayrımcılığın önlenmesi açısından özel bir önem taşımaktadır,
- İşyerlerinde cinsel tacizle ilgili yer alan yasal düzenlemelerin uygulanmasının sağlanması gerekmektedir.

EK-1: İZMİT'TE KADINLARIN İŞGÜCÜ VE İSTİHDAMA KATILIM SORUNLARI ARAŞTIRMASI SORU FORMU

KİŞİSEL BİLGİLER

1. Medeni durumunuz nedir?

- (1) Evli (2) Bekâr

2. Kaç çocuk sahibisiniz?

- (1) Yok (2) 1-3 (3) 4-6 (4) 6 ve üzerinde

3. Hangi yaş grubundasınız?

- (1) 15-19 (5) 35-39
(2) 20-24 (6) 40-44
(3) 25-29 (7) 45-49
(4) 30-34

4. Eğitim durumunuz nedir?

- (1) Okuryazar değil (5) Lise
(2) Okuryazar (6) Yüksekokul
(3) İlkokul (7) Üniversite
(4) Ortaokul (8) Y. Lisans-Doktora

SOSYO-EKONOMİK DURUM

5. Haneniz kaç kişiden oluşmaktadır? (Şu an birlikte oturduğunuz)

- (1) Tek başına yaşıyorum (4) 4
(2) 2 (5) 5
(3) 3 (6) 6 ve üzeri

6. Hanenizdeki çalışan sayısı nedir? (Şu an birlikte oturduğunuz)

- (1) 1 (4) 4
(2) 2 (5) 5
(3) 3 (6) 6 ve üzeri

7. Hanenizin aylık geliri hangi dilim aralığındadır? (Aynı evde yaşayanlar)

- (1) Asgari ücret düzeyinin altında (4) 700-1.000 YTL
(2) Asgari ücret düzeyinde (5) 1.000-2.000 YTL
(3) 500-700 YTL (6) 2.000 YTL üzerinde

ÇALIŞMA HAYATI BİLGİLERİ

8. Şu an herhangi bir işte çalışıyor musunuz?

- (1) Evet (2) Hayır (13.soruya geçilecek)

9. Nasıl bir işte çalışıyorsunuz?

- (1) Ücret karşılığı(işin adı)
(2) Kendi işimde(işin adı)
(3) Ücretsiz (işin adı)

10. İşinizi değiştirmeyi düşünüyor musunuz?

- (1) Evet (2) Hayır (anket bitti)

11. İşinizi değiştirmeyi neden düşünüyorsunuz?

	Önemli Değil	Önemli	Çok Önemli
(1) Yetersiz ücret	()	()	()
(2) Sigortasız çalışmak	()	()	()
(3) İş arkadaşları ve üstlerle sorun yaşamak	()	()	()
(4) Ailem/eşim istediği için	()	()	()
(5) Diğer (belirtiniz)			

12. Daha önce herhangi bir işte çalıştınız mı?

- (1) Evet (2) Hayır (16.soruya geçilecek)

13. Nasıl bir işte çalıştınız?

- (1) Ücret karşılığı(işin adı)
(2) Kendi işimde(işin adı)
(3) Ücretsiz (işin adı)

14. İşinizden ayrılma nedeniniz ne idi?

	Etkili Değil	Etkili	Çok Etkili
(1) Evlenmek	()	()	()
(2) Çocuk doğurmak	()	()	()
(3) Aile/eşin izin vermemesi	()	()	()
(4) İşten çıkarılmak/işyerini kapatmak	()	()	()
(5) Ev içi iş yükü	()	()	()
(6) Çalışmaktan yorulmak/sıkılmak	()	()	()
(7) İşin sigortasız olması	()	()	()
(8) Düşük ücret	()	()	()
(9) İş arkadaşları/üstlerle sorun yaşamak	()	()	()
(10) Diğer (belirtiniz)			

15. Ne yapmayı planlıyorsunuz?

- (1) Ücret karşılığı çalışmak istiyorum (18.soruya geçilecek)
(2) Şu an çalışıyorum ancak işimi değiştirmek istiyorum (18.soruya geçilecek)
(3) Çalışmak istemiyorum
(4) Diğer (belirtiniz)

16. Çalışmayı neden düşünmüyorsunuz?

	Etkili Değil	Etkili	Çok Etkili
(1) Evdeki iş yükü nedeniyle (ev işleri, çocuk, yaşlı, bakımı v.s.)	()	()	()
(2) Çalışmaktan yorulduğunuz için	()	()	()
(3) Aileniz/eşiniz çalışmanızı istemediği için	()	()	()
(4) Çalışma koşullarının ağır olması	()	()	()
(5) Çalışmak istenen işin gerektirdiği eğitimi almamak	()	()	()
(6) Kendi tercihim	()	()	()
(7) Diğer (belirtiniz)	()	()	()

(Çalışmayı düşünmeyenler için anket bitti)

17. Hangi yollarla iş arıyorsunuz?

	Etkili Değil	Etkili	Çok Etkili
(1) Tanıdıklarım vasıtasıyla	()	()	()
(2) Gazete/dergi ilanlarından	()	()	()
(3) İnternet yoluyla	()	()	()
(4) İŞKUR	()	()	()
(5) Diğer (belirtiniz)	()	()	()

18. Aradığınız çalışma koşulları nedir? (çoklu cevap)

	Önemli	Önemli Değil	Çok Önemli
1 İşyerinin evime yakın olması	()	()	()
2 İyi bir ücret	()	()	()
3 İşin sigortalı olması	()	()	()
4 Şehir dışı seyahat gerektirmeyen iş	()	()	()
5 Ofis içinde çalışacağım bir iş	()	()	()
6 İş arkadaşlarıyla iyi ilişkiler kurulması	()	()	()
7 Çalışan erkeklerin mesafeli davranması	()	()	()
8 İşyeri fiziki koşullarının iyi olması	()	()	()
9 Uzun çalışma saatleri olmamalı	()	()	()
10 Öğle yemeği olmalı	()	()	()
11 İşyerinde çocuk bakım ünitesi olmalı	()	()	()
12 Diğer (belirtiniz)	()	()	()

19. İş aradığınız halde iş bulamama nedeniniz size göre nedir?

	Etkili Değil	Etkili	Çok Etkili
(1) Yetersiz eğitim	()	()	()
(2) Aracı bulamamak	()	()	()
(3) Evli olmak	()	()	()
(4) Kadın olmak	()	()	()
(5) İşin gerektirdiği yaşta olmamak	()	()	()
(6) Deneyimi olmamak	()	()	()
(7) İş yaşamına ara vermiş olmak	()	()	()
(8) Diğer (belirtiniz)			

KAYNAKÇA

ALTAN, Şengül ve Aysel Ersöz, **Kadının Çifte Yükümlülüğü**, Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Kadın Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Bülteni, Sayı:2, Mart1994.

AREN, Sadun, **İstihdam, Para ve İktisadi Politika**, 12.Baskı, Savaş Yayınları: Ankara, 2005.

ATAMAN, B.Ceylan, **İşgücü Piyasası ve İstihdam Politikalarının Temel Prensipleri**, Siyasal Yayıncılık: Ankara, Mart 1999.

AYTAÇ, Serpil ve diğerleri, **Çağdaş İş Merkezlerinde Kadın İşgücünün Konumu: Bursa Örneği**, TISK Yayınları: İstanbul, Yayın no:219, 2002.

AYTAÇ, Serpil, **Çalışma Yaşamında Kadın**,
<http://www20.uludag.edu.tr/~nazan/2077-10.html>.

BEKATA, Mardin Nur ve diğerleri, **Sağlık Sektöründe Kadın**, KSSGM Yayınları: Ankara, 2000.

BENEVOLE, Leonardo, **Avrupa Tarihinde Kentler**, Çev. Nur Nirven, Literatür Yayıncılık: İstanbul, 2006.

BERBEROĞLU, C.Necat, **Çalışma Ekonomisi**, Eskişehir: Birlik Ofset, 1991.

BHASİN, Kamla, **Toplumsal Cinsiyet**, Çev. Kader Ay, KADAV Yayınları: İstanbul, 2003.

BİÇERLİ, Kemal, **Çalışma Ekonomisi**, Beta Basım: Kırklareli, 2000.

BİRLEŞMİŞ MİLLETLER, İnsani Kalkınma Raporu, 2004.

BOSERUP, Ester, **Women's Role in Economic Development**, St. Development Press: New York, 1970.

CUTHBERTSON, Keith, **İktisat Politikası**, (Çev.)Nazım Engin, Bilim Teknik Yayınevi: İstanbul, 2000.

DENİS, Henri, **Ekonomik Doktrinler Tarihi**, Atilla TOKATLI (Çev.). Cilt II., Sosyal Yayınları, 1997.

Devlet Bakanlığı İstihdamı Geliştirme Yüksek Koordinasyon Kurulu (İGYKK), **İstihdam Politikası**, Devlet Bakanlığı Yayın No: 24, Ankara: Devlet Bakanlığı Yayınları, Ekim 1987.

DPT, İlçelerin Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sıralaması ,2004.

DURU, B. ve A. Alkan (der. ve çev.), **20. Yüzyıl Kenti**, İmge Kitabevi: Ankara, 2002.

ECEVİT, Yıldız, **Küreselleşme, Yapısal Uyum ve Kadın Emeğinin Kullanımında Değişmeler**, Ferhunde Özbay (der.), Küresel Pazar Açısından Kadın Emeği ve İstihdamındaki Değişmeler, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Yayınları: İstanbul, 1998.

ECEVİT, Yıldız, **Türkiye’de Ücretli Kadın Emeğinin Toplumsal Cinsiyet Temelinde Analizi**, Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul, 1998.

EKİN, Nusret, **Gelişen Ülkelerde ve Türkiye’de İşsizlik**, Yayın No: 296. İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayınları: İstanbul, 1971.

ENGELS, **Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni**, Çev. K. Somer, Sol Yayınları: İstanbul, 1998.

ERAYDIN, Ayda, **Yeni Üretim Süreçleri ve Kadın Emeği**, KSSGM Yayınları: Ankara, 1999.

- ERDOĞMUŞ, Zeki, “Türkiye’de Kentleşme ve Sanayileşmenin Birlikte Etkilediği Bazı Sosyal Problemler”, **Dünya Şehircilik Kolokyumları-9**, Eskişehir, 1985.
- ERGÜN, Gül, **İşgücü Piyasası Bilgileri**, Siyasal Yayıncılık: Ankara, 2000.
- ERKAN, Hüsnü, **Bilgi Toplumu ve Ekonomik Gelişme**, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: Ankara, 1997.
- ERTEN, Metin, **Karşıyaka Kent Meclisi**, Anahtar Kitaplar Yayınevi: İstanbul, 2004.
- ERTEN, Metin, **Nasıl Bir Yerel Yönetim**, Anahtar Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1999.
- ERTÜRK, Hasan, **Kent Ekonomisi**, Ekin Kitapevi: Bursa, 1997.
- ETÖZ, Zeliha ve Nilay Çabuk, **Bölgesel İşgücü Piyasası İzleme Kaynakları**, Siyasal Yayıncılık: Ankara, Mart 1999.
- EYÜBOĞLU, Dilek, **Kadın İşgücünün Değerlendirilmesinde Yetersizlikler**, Milli Produktive Yayınları, No:637, 1999.
- FONTANA, Joseph, **Avrupa’nın Yeniden Yorumlanması**, Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2003.
- HABLEMİTLİOĞLU, Şengül, **Toplumsal Cinsiyet Yazıları**, Toplumsal Dönüşüm Yayınları: İstanbul, 2005.
- HANÇERLİOĞLU, Orhan, **Ekonomi Sözlüğü**, Remzi Kitabevi: İstanbul, 1999.
- HARRIS, Chauncy ve Edward Ullman, **Kentin Doğası**, Der. ve çev. B. Duru ve A. Alkan, 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi: Ankara, 2002.

HATT, Paul K. ve Albert J. Reis, **Kentsel Yerleşimlerin Tarihi**, B. Duru ve A. Alkan (der. ve çev.), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi: Ankara, 2002.

HOLLİSTER, G., Robinson and H. David FREEDMAN, “Special Employment Programmes in OECD Countries”, **İnternational Labour Review**, Cilt:127, Sayı:3, 1988.

HOLTON, R.J, **Kentler, Kapitalizm ve Uygarlık**, Çev. Ruşen Keleş, İmge Kitabevi Yayınları: Ankara, 1999.

HUMPHRIES, Barbara, **Kadın ve Kapitalizm**, Mayıs 2001, www.marksist.com.

GIDDENS, A., **Sosyoloji**, Yay. Haz. H. Özel ve C.Güzel, Araç Yayınevi: Ankara, 2000.

GÜNEŞ, M. ve C. Yükselen, **Sivil Toplum ve Yönetişim Tartışmaları Sürecinde Kent ve Kadın**, Detay Yayıncılık: Ankara, 2004.

International Labour Organization (ILO), **Employment and Economic Growth**. Genova:1964.

ILO, Onüçüncü Uluslararası Çalışma İstatistikçileri Konferansı, Konferans Raporu, Çev. Erdoğan Nagaş, Ankara:1984.

ILO, Kocaeli Durum Raporu, 2005.

ILO, **Yearbook of Labor Statistics**.

ILO-İŞKUR, **Kocaeli İşgücü İhtiyaç Analizi**, 2004.

İLKİN, Akın, **Kalkınma ve Sanayi Ekonomisi**, Avcıol Basım ve Yayın: İstanbul, 1988.

İLKKARACAN, İpek, **Kentli Kadınlar ve Çalışma Yaşamı**, Bilanço 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul, 1998.

İSPİR, Eyüp, **Şehirleşme**, Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları: Eskişehir No: 793, 1994, s. 4.

JENSON, J. ve diğerleri, *Feminization of the Labor Force*, Polity Press: Oxford, 1988.

JOEKES, Susan, **Küreselleşme ve Gelişmekte Olan Ülkelerde Kadının Statüsü: Türkiye İçin Dersler**, der. Ferhunde Özbay, Küresel Pazar Açısından Kadın Emeği ve İstihdamındaki Değişmeler, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Yayınları: İstanbul, 1998.

KALÇA, Âdem, “Sanayileşme Temeline Dayanmayan Şehirleşme ve Kayıtdışı İstihdam” **Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Yıl: 36, Haziran 1999.

KAYA, Erol, **Kentleşme ve Kentleşme**, İlke Yayınları: İstanbul, 2003.

KELEŞ, Ruşen, **Kentleşme Politikası**, İmge Kitabevi: Ankara, 7. Baskı, 2002.

KELEŞ, Ruşen, **Şehirleşme Hareketleri**, Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları: Ankara, No:122-104, 1961.

KEPENEK, Yakup ve Nurhan YENTÜRK, **Türkiye Ekonomisi**, Remzi Kitabevi, 2005.

KESK, **I. Kadın Kurultayı Tebliğleri**, KESK: Ankara, 1998.

KIRAY, Mübeccel, **Az gelişmiş Ülkelerde Metropolitanleşme Süreçler**, 75.Yılda Değişen Kent ve Mimarlık, Tarih Vakfı Bilanço: İstanbul'98 Yayın Dizisi, 1998.

KIRAY, Mübeccel, **Kentleşme Yazıları**, Bağlam Yayıncılık: İstanbul, 1998.

KORAY, Meryem, **Çalışma Yaşamındaki Kadın Gerçekleri**, Basisen Yayını: İzmir, 1993.

KORAY, Meryem, Sevda Demirbilek ve Tunç Demirbilek, **Gıda İşkolunda Çalışan Kadınların Koşulları ve Geleceği**, KSSGM Yayınları: Ankara, 1999.

KORAY, Meryem, **Sosyal Politika**, Ezgi Kitabevi: Bursa, 2000.

KSSGM, **Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Kadının Durumu**, KSSGM Yayınları: Ankara, 1998.

KÜÇÜKKALAY, M., Türkiye’de Planlı Dönemde Kadın Nüfusu ve Kadın İşgücü İstihdamındaki Gelişmeler, S. Demirel Üni. İİBF Dergisi, Sayı:3, 1998.

KÜMBETOĞLU B. ve N. Çağa, **Çalışan Kadınlar ve Küreselleşme**, www.tusiad.org.tr.

LORDOĞLU K. ve Türkel Minibaş, **Çalışmaya Hazır İşgücü Olarak Kentli Kadın ve Değişimi**, KSSGM Yayınları: Ankara, 1999.

MACKENZİE, Suzanne, **Kentte Kadınlar**, Der. ve çev B. Duru ve A. Alkan, 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi: Ankara, 2002.

MARKS, K.ve Engels, Lenin, Stalin, **Kadın ve Marksizm**, Çev. Ö. Ufuk, Öncü Kitabevi: İstanbul, 1977.

MITCHELL, Juliet, Woman’s Estate, Pelican 1971.

NOHUTÇU, Ahmet, **Kamu Yönetimi**, Savaş Yayınevi: Ankara, 2006.

OECD, **İstihdam Raporu**, 2005.

ÖLMEZOĞULLARI, Nalân, **Ekonomik Sistem ve Küreselleşen Kapitalizm**, Ezgi Kitabevi: Bursa, 2003.

ÖZAR, Şemsa, Gülay Günlük Şenesen ve diğerleri, **Kadın İstihdamı İçin Yeni Perspektifler ve Kadın İşgücüne Muhtemel Talep**, KSSGM Yayınları: Ankara, 2000.

- ÖZAR, Şemsa ve diğerleri, **Kentlerde Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Boyutları**, KSSGm Yayınları: Ankara, 2000.
- ÖZBAY, Ferhunde (der.), **Küresel Pazar Açısından Kadın Emeği ve İstihdamındaki Değişimler: Türkiye Örneği**, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı Yayınları: İstanbul, 1998.
- ÖZBUDUN S., T. Demirer ve Y. Demirer, **Kadın Yazıları**, Ütopya Yayınevi: Ankara, 2000.
- ÖZDAMAR, S. ve diğerleri, **Bankacılık Sektöründe Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık**, KSSGM Yayınları: Ankara, 2000.
- PARASIZ, İlker, **Makro Ekonomi**, Teori ve Politika, 4. Baskı, Ezgi Kitabevi Yayınları: Bursa, 2003.
- Paymaş Ekonomi Ansiklopedisi**, Cilt I-II-III, Paymaş Yayınları: İstanbul, 1993.
- PINARCIOĞLU, Nihal Ş., **Kocaeli Kadın İşgücü İhtiyaç Analizi Araştırma Raporu**, KADAV Yayını: İstanbul, 2005.
- PINARCIOĞLU, Nihal Ş. ve M. Gündoğan, **Küresel Eşitlik ve Küresel Eşitliği Sağlamada Kadının ve Kadın Örgütlerinin Rolü**, II. Ulusal STK Kongresi Bildiriler Kitabı, 2005.
- PIRENNE, Henri, **Ortaçağ Kentleri**, 4. Basım, İletişim Yayınları: İstanbul, 1994.
- PSACHARAPOULUS, G. ve Tzannatos, Z., **Women's Employment and Pay in Latin America**, The World Bank: Washington D.C., 1992.
- REED, Evelyn, **Kadının Evrimi**, (Çev. Şemsa Yeğin), Payel Yayınevi: İstanbul, 1994.

ROBERTSON, Roland, **Küreselleşme**, Çev.Ümit Hüsrev Yolsal, Bilim ve Sanat Yayınları, 1999.

SELAMOĞLU, Ahmet, **Gelişmiş Ülkelerde İstihdam Politikaları, Esneklik Arayışı ve Etkileri**, KOÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:4, 2002.

SENCER, Yakut, **Türkiye’de Kentleşme**, Kültür Bakanlığı Yayınları: Ankara,1979.

SJOBORG, Gideon, **Sanayi Öncesi Kenti**, B. Duru ve A. Alkan (der. ve çev.), 20. Yüzyıl Kenti, İmge Kitabevi: Ankara, 2002.

ŞENOL N. ve C.İsat, A.Sayın, **Kadınlar ve Erkekler İçin Eşit Fırsatlar: Türkiye**, İstanbul Politikalar Merkezi: İstanbul, 2004.

TANSEL, A., **İktisadi Kalkınma ve Kadınların İşgücüne Katılımı: Türkiye’de Zaman Serisi Kanıtları ve İllere Göre Yatay Kesit Kestirimleri**, Economic Research Center Working Paper in Economics, Middle East Technical University, 2002, www.erciyes.edu.tr.

TARİH VAKFI, **BİLÂNÇO 98: 75 Yılda Kadınlar ve Erkekler**, Tarih Vakfı Yayınları: İstanbul, 1998.

TİSK, **Kadın İstihdamı Zirvesi Tebliğleri**, TİSK Yayını, İstanbul, 2006.

TOKOL, A., **Dünyada Kadın İşgücü**, Türkiye’de Kadın İşgücü Seminerleri, TİSK Yayınları, 1999.

WEBER, Max, **Şehir Modern Kentin Oluşumu**, Çev. Musa Ceylan, 2. Baskı, Bakış Yayınları: İstanbul, 2000.

WHITE, Jenny B., **Para ile Akraba Kentsel Türkiye’de Kadın Emeği**, Çev. Aksu Bora, İletişim Yayınları: İstanbul,1999.

WICHTERICH, Christa, **Küreselleştirilen Kadın: Eşitsizliğin Geleceğinden Raporlar**, Çev. T. ve F. Tayanç, Türk Sosyal Bilimler Derneği Yayınları: Ankara, 2004.

YAZGAN, Turan, **İstihdam, İşçi-İşveren İlişkileri ve Sosyal Güvenlik**, Tebliğler ve Zabıtlar, (Der.) Türkiye Kimya Sanayi İşverenleri Sendikası, 20. Yıl Semineri, İstanbul:1983.

YILIRIM, F. (Der.), **Kentte Birlikte Yaşamak Üstüne**, Demokrasi Kitaplığı: İstanbul, 2002.

Kocaeli Sanayi Odası, <http://www.kosano.org.tr/sayfa.php?sayfa=59>

TÜSİAD, www.tusiad.org

www.dpt.gov.tr

www.ilo.org

www.oecd.org

www.radikal.com.tr

www.tuik.gov.tr

www.undp.org

ÖZGEÇMİŞ

13 Mart 1981 yılında Çanakkale’de doğdum. İlkokul ve ortaokulu 1987-1995 yılları arasında Edremit’te, liseyi İngilizce hazırlık sınıfı ile birlikte 1995-1999 yılları arasında Karadeniz Ereğli Yabancı Dil Ağırlıklı Lisesi’nde bitirdim. Lisans eğitimimi, 1999-2003 yılları arasında Kocaeli Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü’nde tamamladım. Eğitimime, 2004 yılında Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Kentleşme ve Çevre Sorunları Yüksek Lisans Programı’nda devam ettim. 2004 yılından bu yana, bir sivil toplum örgütünde, kadın istihdamı projesini koordine etmekteyim.